

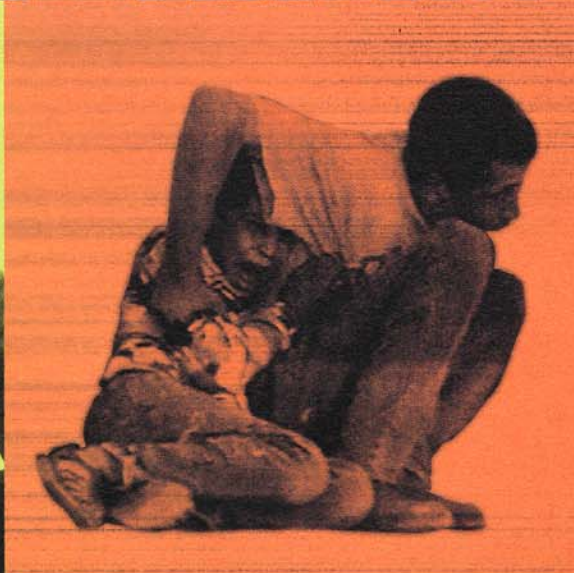
העין השביעית

המחיר 25 ש"ח (כולל מע"מ)
המחיר באילת 21.40

גיליון חס' 29 נובמבר 2000

התקשורת נגד עם עוין

נחום ברנע
על קנאות עיתונאי השמאל
ירון אזרחי
על השתעבדות לתחונות
אבנר מולכו
על פובליציסטיקה מגויסת
עטאללה מנצור
על העיתונות העברית
מצטפא כבהא
על העיתונות הערבית

ועוד כתבות, מאמרים ומדורים מאת • ענת באלניט • בת־שבע סובלמן־שמעון • משה ז"ק • אבנר הופשטיין • כרמית גיא • ארנון צוקרמן • ארנון לוי • רפי מן • עמוס נוי • שרי מקובר • אמיר גילת • איתן להמן • עוזי בנימין

כאשר רועמים התותחים

בספרו "מביירות לירושלים" מתאר תומס פרידמן את הטרור שהטיל אש"ף על הכתבים הזרים שישבו בביירות בראשית שנות השמונים (הקטע הנוגע לכך פורסם בגיליון 6 של "העין השביעית"). הוא קובע אמנם כי שום אמצעי הפחדה שהופעל בביירות לא הצליח למנוע את פרסומו בחו"ל של סיפור חדשותי חשוב, אבל מאשר כי היו סיפורים שהכתבים הזרים התעלמו מהם מתוך פחד. הוא גם מגיע למסקנה כי העיתונות המערבית פינקה את אש"ף לא מעט. תזכורת על מצבם של עיתונאים המסקרים את המתרחש ברשות הפלסטינית נתן כתב הטלוויזיה האיטלקית ריקרדו כריסטיאנו, שהודרו לפרסם מודעת התנצלות וחנופה לציבור הפלסטיני ולמנהיגיו בעקבות מעורבותו של צוות טלוויזיה איטלקי (מרשת מתחרה דווקא) בצילום ובהפצת מעמד הליניץ' שביצע אספוף פלסטיני בחיילי המילואים הישראלים ואדים נורוץ' ויוסף אברהמי ז"ל.

זו המחשה נוספת לחוסר הסימטריה בעימות הישראלי-פלסטיני: מכאן, מדינה דמוקרטית המחויבת לכללי המשחק התקשורתיים המקובלים במדינות המערב; משם, תרבות תקשורתית שאינה בוחלת בהטלת אימה על עיתונאים הממלאים את תפקידם, עד כדי אימוץ רצח, אך משכילה, עם זאת, לנצל לצרכיה התעמולתיים את היותו של כדור הארץ כפר קטן, שקוף וזמין לסיקור בלתי פוסק.

עימות הרמים הישראלי-פלסטיני קרא לדגל גם את התקשורת של שני הצדדים. המלחמה היא, במידה רבה, על דעת הקהל המקומית והעולמית, והעיתונות שבה והוכיחה שכאשר רועמים התותחים שותקות המוות. כך בצד הפלסטיני, כהתאם לאופי היחסים שבין התקשורת להנהגה, וכך גם, באופן אחר, בצד הישראלי. גם השורות הללו משקפות את התהליך הזה: הכותב אינו מסוגל להתבונן במתרחש ממעוף הציפור; הוא חלק מהחוויה הקולקטיבית הקשה שעוברת על מדינתו.

התהליך הזה נתקל במבקרים אחרים; חלקם גותנים ביטוי לדעתם בגיליון הזה. הטענות העיקריות הן נגד הקונסנוס העיתונאי סביב התנהגות הממשלה בתקופת העימות המזוין ונגד תפיסת המציאות כפי שהציפה את תודעת הציבור בהשראה ממשלתית. ההאשמה היא שהשאלות הנכונות לא נשאלו ושגורמיה המדויקים של ההתפרצות האלימה לא נחקרו לעומק.

אין מנוס מהודאה בקוצר ידיהם של עיתונאים: במצבים של מצוקה לאומית, כאשר סכנות קיומיות צפות על פני השטח ומזכירות שהן חיות וכווערות, מגיבים גם עיתונאים על-פי הכלל "עניי עירך קודמים". החרדה ותחושת הפגיעות הן אותנטיות ומהן נגוד יחסם של העיתונאים לאירועים ולאופן שבו הם מציגים אותם בכלי התקשורת. המבחן הקובע הוא יכולתה של העיתונות להבחין בין עובדות למגיפולציות שנועדו להציג מציאות מסולפת.

ההבדלים בעולם המושגים הדמוקרטי והתקשורתית בין ישראל לרשות הפלסטינית, כפי שהורגמו בתגובה על הפצת מעשה הליניץ' ברמאללה, מבטיחים כי גם אם העיתונות הישראלית מוטה מדי בסערת הקרב היא יודעת לאזן את עצמה בהמשכו. האפשרות שהשגות וביקורת עצמית מסוג זה יופיעו בעיתונות הפלסטינית היא הויה פרועה.

עוזי בנימין

4 רוחות מלחמה: מבחן הליניץ' נחום ברנע

6 רוחות מלחמה: טיילי מלים - הנתונים שמאחורי המראות ענת באלניט

10 רוחות מלחמה: העיתונאים הם אותם עיתונאים אבנר חולכו

12 רוחות מלחמה: תנו להם מצלמות ירון אזרחי

14 רוחות מלחמה: פצצת תבערה בת-שבע סובלמן-שמעון

18 רוחות מלחמה: תיים בבועה עטאללה מנצור

20 רוחות מלחמה: מדינתנו נלחמת בנו מצטפא כבהא

22 האם הנשר ימריא: ההתמודדות על ערוץ 3 אבנר הופשטיין

27 קורא מן השורה: מישהו זוכר את האולימפיאדה עמוס נוי

28 עין בינלאומית: מלחמה בחזות חשופים רפי מן

31 הנייר אינו מסמיק: סיקור פרשיות אונס שרי מקובר

34 עיתונות מגויסת: קריאה מסוכנת ארנון צוקרמן

36 עיתונות מגויסת: נקעה נפשנו (2) כרמית גיא

38 עיתונות מגויסת: לחשוף, להבדיל מלהתעלם ארנון לוי

39 איפה טעינו: זו לא היתה כותרת שגרתית אמיר גילת

40 הפרוטוקולים של זקני העיתונות משה זייק

42 מסיבת עיתונאים: מדור תגובות

44 לשון הרע: פרסומים על עבירות מין איתן להמן

45 אירועי תקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

הנשער: טטודיוזה

דפוס: דפוס המקור

כתובתו באינטרנט: www.idi.org.il

דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il

ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן

יועץ: פרופ' ירון אזרחי

עריכה גראפית: טטודיוזה

עריכה לשונית: מיכל רוזנמן

מזכיר המערכת: ארנון לוי

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה

ת.ד. 4702 ירושלים 91040

טלפון: מערכת 5300866-02

מוניים ומונהלה: 5300841-02

פקס: 5488633-03

מבחן הליניץ'

בשירותי "אולפני הכירה" ויולטיר מיהרה לשרד את הסרט, כפי שהוא, לתחנה במילאנו. מסביב עמדו עמיתיה, כתבים ועורכים של תחנות אחרות. השמועה על הסרט הנורא (ועל הסקופ הענק) הגיעה תוך דקות לכל רשת טלוויזיה בעולם.

האיטלקים פתחו במשאומתן גלובלי למכירת הסרט. נקבע מחיר: 1,200 דולר לדקת שידור. לא מעט, כשמכפילים את הסכום במאות תחנות. אבל אחר-הצהריים האיטלקים התחרטו. הלחץ הראשון לא לשרד בא דווקא מממשלת ישראל. מהצנזורה הצבאית טלפנו אל המשרד של הטלוויזיה האיטלית בירושלים, ודרשו לא לשרד דבר לפני שהיריעה תימסר למשפחות. במקביל הפעילו לחץ גם מהשגרירות ברומא. במשרד החוץ היו כליכך מאושרים שהאיטלקים הסכימו לא לשרד, עד שדיברו על מתן פרס לאיטלקים: ראיון בלעדי עם שר החוץ, שלמה בן-עמי.

בשלב השני לחצו הישראלים לקבל את הסרט. הם רצו להבין מה קרה. רק לקראת הערב הבינו הישראלים שהסרט מרמאללה הוא גלגל הצלה הסברתי, התשובה הישראלית לילד מצומת נצרים. עכשיו הלחץ הישראלי התהפך: דרשו לשרד, כמה שיותר, בכל מקום, ואם אפשר בהילוך אטי.

האיטלקים לא מיהרו. הרשת האיטלקית (RTI) מחולקת לערוצים מתחרים. ערוץ 4, שהצוות שלו צילם את הסרט, משרד מהדרות חרשות מלאה בשמונה בערב. הם לא רצו שמישהו בעולם, גם לא ערוץ מתחרה באותה רשות-שידור, יקדים אותם. זאת היתה המעטפת. שני הטעמים האמיתיים לעיכוב האיטלקי היו: החשש של אנשי הרשת בארץ, בעיקר של עובדת ישראלית, מנקמת הפלסטינים, והתמיכה הגורפת של דעת הקהל באיטליה, ושל התקשורת, בעניין הפלסטיני. הליניץ' ברמאללה לא התאים להם לתזה.

וכך מצאה את עצמה אתי ויולטיר מול שולחן העריכה, כשהיא עורכת סרטים על תקיפת מסוקי חיל-האוויר. את התקיפה כן שידרו. את הסיבה לתקיפה לא שידרו, על כל פנים לא בכל עוצמתה.

היא כעסה. התוצאה נראתה לה שקרית. הסתרת האמת, כך הרגישה, היא עול מבחינה אנושית, מבחינה מקצועית ומבחינה ישראלית. קומם אותה שלאחר שהעולם הוצף, בצדק, בתמונות הילד מוחמד אדורה, שגורה בידי צה"ל בצומת נצרים, שוללים ממנו את הצפייה בעולות הצד השני.

בערב, כשפנו אליה ממשרד החוץ, היא הסכימה לספר מה שראתה. העיתונאיות האיטלקיות סירבו. הן אמרו שהן לא רוצות להיות מכשיר בידי אחד הצדדים. בינתיים הגיעו במיי לאגו להחלטה. הסרט שודר שם, ואחר-כך נמכר לכל דורש.

יום חמישי, 12 באוקטובר, נסעה אתי ויולטיר לרמאללה. ויולטיר היא מקצוענית טלוויזיה, עורכת סרטים, במאית ומפיקה. היא מרבה לעבוד עם צוותי טלוויזיה זרים. באותו יום שכר את שירותיה צוות של הטלוויזיה האיטלקית.

בבוקר פשטו שמועות שארבעה ישראלים, קרוב לוודאי מסתעריים, מוחזקים בכניין המשטרה ברמאללה. הצוות, צלם זה, שתי עיתונאיות איטלקיות וישראלית אחת, העמים את הציוד על ואן, שאותיות TV ענקיות מעטרות אותו מכל צד. איש לא עצר אותם בדרך, לא המחסום הישראלי, לא המחסום הפלסטיני.

ברמאללה החנו את המכונית, ויצאו ברגל אל תחנת המשטרה. הם הגיעו כאשר האירוע היה בעיצומו. אל תצלמו, אל תצלמו, התרו בהם, והם הכניסו את המצלמה לאחד מתיקי העיתונאיות. ליד השער, בתוך ההמון, נתקלה אחת מהן במכר רה ותיקה, פלסטינית שישבה בעבר בכלא בישראל. תמונתה של הפלסטינית, אשה יחידה בין מאות גברים, מנופפת בידיה במרץ, בצהלת ניצחון, הונצחה באחד הסרטים שצולמו עליידי צוות אחר, מרחוק. בסביבה היו צוותי צילום רבים. מחשש לבטי חונם, רובם החביאו את המצלמות. אם מישו צילם, הוא העדיף לשמור את התמונות לעצמו.

האשה הציעה להם להיכנס לבודקה הריקה, ליד השער. במחווה האנושית הזאת תרמה תרומה ניכרת לבטחונם. היא נכנסה אתם - ארבע נשים וגבר אחד. הצלם שלף לשניות אחרות את מצלמתו. הוא קלט את תמונת הגופה שנוזקה מהחלון, וההמון שהסתער עליה. יותר מזה לא יכול היה לעשות. ויולטיר זוכרת בעיקר את הדם. "אנשים מגופפים בסכינים שהדם נוטף מהן. היתה לי הרגשה שהיו שם מאות מנופפי סכינים, למרות שהיו ודאי בודדים. והאיש עם הידיים המגואלות בדם שעומד בחלון. הרגשתי כאילו אני צופה בטקס וודו."

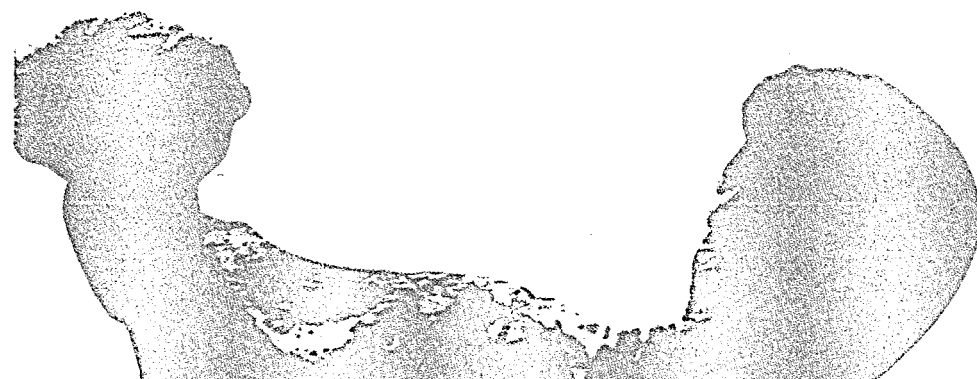
הם היו שם לא יותר מעשר דקות. הצלם אמר: "צריך לברוח". הם רצו למכונית. נסעו ברכים צדדיות עד שהגיעו לכביש שבו, לפי גרסת צה"ל, נכנסו ואדים נורוץ' ויוסף אברהמי לרמאללה (בינתיים שינה צה"ל את גרסתו). הכביש היה חסום בבטונאדות. ויולטיר, הקסטה בידה, חצתה את המחסום ברגל. היא תפסה טרמפ עם תושב של אחת ההתנחלויות. "מה את עושה פה", הוא שאל. "יותר טוב לא לדבר על זה", אמרה. היא חששה שאם תאמר לנהג שהיא עיתונאית, הוא יורוק אותה מהאוטו.

כמו רוב הרשתות הודרות, גם הטלוויזיה האיטלקית משתמשת

רוחות הטלויזיה

מתברר שהתמיכה של אחדים מהבולגרים בנייתונאים בנתיין הסרטיני

קולנוע כמו ג'ון ריד. ריד, עיתונאי אמריקאי, היה ברוסיה בימי המהפכה הבולשביקית. "עשרת הימים שזעזעו את העולם". הוא הפך את שיווק הקומוניזם למשימת חייו. פועלו הונצח בסרט "אדומים".

גאל סרנה (ידיעות אחרונות) רואה את החורש הטבעי שמציתים פרחי סח'נין, חורש משותף לערבים וליהודים, ועצ"מותיו אומרות שירה, עמירה הס ("הארץ") מתארת בהלהבות את הפגנות התמיכה בפלסטינים בעולם הערבי, הפגנות שקראו בסד'הכל לטבח יהודים באשר הם, ואם אפשר גם אמריקאים. הם, כתבת שטח מצוינת, מגייסת את כל הלהט הפטרונני שלה כדי להוכיח, שהצדק כולל עם הפלסטינים. משבר הרמים, כתבה, "הוא תוצאה טבעית של שבע שנים של רמייה והטעיה". כעסה העיקרי מופנה לתקשורת הישראלית, שמאשימה את הפלסטינים בהסתה, אבל למעשה עוסקת בהסתה בעצמה.

בהופעותיה, הס משווה את המאבק שהיא מסקרת למאבק הפנימי שהיה בדרום אפריקה, היהודים הם הלבנים, המשטר הוא אפרטהייד, הערבים הם השחורים והיא הגיבורה הלבנה שבאה לעזרתם. זה מאוד הירואי, אבל מי שסבור שהבעיה שעומדת בין הישראלים לפלסטינים היא זכויות אדם ושוויון גזעי, לא היה כאן, כנראה, במאה השנים האחרונות.

גדעון לוי מסביר, במאמר מלומד, שכל מה שהשיגו הערבים מן ישראל השיגו בכוח, ולכן מה שהם עושים הגיוני. עמיתו עקיבא אלדר קובע בראיון רדיו, שערפאת לא אשם במה שקרה. רק ברק.

ועוד ועוד. פעם שאלתי אחד מבכירי הרשות הפלסטינית מה דעתו על מאמריו של גדעון לוי. הוא צחק צחוק גדול. "זה בשבילכם", אמר, "לא בשבילנו".

האיטלקים הוצפו באיומים. כל הקהילה העיתונאית האייטלקית בארץ נכנסה לפאניקה. בעיצומה פרסם כתב הטלוויזיה הממלכתית האיטלקית (RAI), רשת מתחרה, מודעה בעיתונות הפלסטינית, שמבטיחה שיד הרשת שלו לא היתה במעל. הוא הושעה והוחזר לאיטליה.

למחרת התראיין העיתונאי גדעון לוי בתוכנית הבוקר של אריה גולן בקול-ישראל. לוי הוא בעל-טור ב"הארץ", שמתמקד בעוולות שעושה ישראל לפלסטינים. כל שבוע, ולפעמים פעמיים בשבוע, הוא מרווח על ילדים שנפצעו מכדורי גומי, על אמא שלא יכולה לפגוש את בנה האסיר, על זקן שצה"ל החריב את ביתו. תהילתו נבנתה על רגשות האשם של קוראיו. לוי הוא אמא תרזה, ליחיד דיוק, פוזה של אמא תרזה.

הליניץ, אמר לוי, היה "מחריד", ומיד הזכיר שהגופה הראי שונה שצולמה כשהיא גוזקת מחלון היתה גופת פלסטיני שנזרקה עליי ייחודים, לאחר פיגוע בבית-שאן לפני 26 שנה. "בל נשלה את עצמנו שאנחנו צדיקים מוחלטים... הם עם כבוש שנלחם על חירותו. אנחנו עם כבוש שיושב במדינתו ברווחה ובחוק".

לוי נסע לרמאללה והביא משם ראיון עם מפקד המשטרה, שטען שעשה הכל לגונן על חיי שני החיילים. דברי הקצין עמדו בניגוד מוחלט לתמונות. לוי האמין לו.

אתי ויולטיר וגדעון לוי שייכים למה שמכנים "שמאל". מאורעות אוקטובר היו שעת מבחן לשניהם. המבחן היה משהו לש: איזה עיתונאי אתה; איזה בן-אדם אתה; איזה ישראלי אתה. ויולטיר ראוייה למרליה בשלוש הקטגוריות. לוי קפץ בקושי מתחת לרף.

הבעיה הרבה יותר מקיפה ממשגה אחד של איש אחד. היא נוגעת לשורש המושג "תקשורת שמאלנית". הימין טוען מזה שנים, שהשמאל זוכה בתקשורת לייצוג יתר. זה טבעי, משיבים העיתונאים. המקצוע דורש רגישות גבוהה לצדק, לסבל האנשים, לעוול, לדיכוי. לכן בכל הדמוקרטיות בולטים עיתונאים שניהנו בערכים ליברליים, "שמאלניים".

ואו בא מבחן הליניץ, ולפניו מבחן היריות ובקבוקי התבע"רה של לוחמי ה"תנוים", ולפניו מבחן הפרת הסכם אוסלו בידי ערפאת, ומתברר שהתמיכה של אחדים מהבולטים בעיתונאים בעניין הפלסטיני מוחלטת. היא לא נובעת מרגישות לזכויות אדם, אלא ממניעים אחרים. קצתם שבויים באהבת פלסטין. קצתם בשנאת ציון. קצתם שבויים במקורותיהם, או בהרגליהם, או בנטייה שלהם לאוזן עיתונות מגויסת מהצד השני. יש להם שליחות. מאורעות אוקטובר עוררו בהם תשוקה עזה להיות גיבורי

דין וביילין

בשבת, 14 באוקטובר, הופיע ארי שביט, מראייני-העל של מוסף "הארץ", בתוכנית הטלוויזיה "תיק תקשורת". הוא ביקש להכות על חטא. על-פי שביט, בין 1993 ל-2000, שגות אוסלו, הלכה העיתונות הישראלית אחרי יוסי ביילין כאותו עיוורון שבו הלכה אחרי משה ריין בין מלחמת ששת הימים למלחמת יום-הכיפורים. אפשר לומר על התזה של שביט, שהיא מעניינת יותר משהיא נכונה: ביילין לא הגיע מעולם לעוצמה התקשורתית שהיתה לריין. לדיין היה גורד של כתיבה-חצר. לביילין רק חוליה מצומצמת. סביב דיין נוצר פולחן אישיות. ביילין מייצג השקפת עולם. עם זאת, הוא הצביע על תופעת אמת: אמת היא שהוויכוח המתמשך בין שמאל לימין ייבש את הספקנות העיתונאית. לנו אתה, או לצרינו. אמת היא שעיתונאים נוטים לנוע בעדר. ביילין, כמו דיין בשעתו, יודע את מלאכת המשכוכית.

העיתונות היא לא נובעת מרגישות לזכויות אדם, אלא מניעים אחרים.

טיילי חילים

שמפרסם משרד ההסברה הפלסטיני שפתוחה לכל דורש באתר האינטרנט שלהם. שני הצדדים הכינו רשימה מסודרת, ערוכה על-פי ימים, ובה מופיעים שמות ההרוגים, גילים ומקומות מגוריהם. הסיכום הסופי של ישראל, עד ה-15.10, היה 95 הרוגים בישראל ובשטחי הרשות. משרד ההסברה הפלסטיני פרסם רשימה של 107 הרוגים עד תאריך זה. אבל ההבדל של 12 הרוגים אינו הסיפור כולו. עיון ברשימות מראה הבדלים ששום דרך חשיבה הגיונית לא יכולה להסביר: השמות במקרים רבים אינם כלל אותם שמות, והסתיירות אינן מאפשרות לקבוע איזה צד הוא המהימן יותר. שמות שמופיעים ברשימה הישראלית אינם מופיעים בזו הפלסטינית ולהפך. הרוג אחד מופיע ברשימה אחת כבן 17 ובאחרת כבן 30. מקומות המגורים משתנים. האם לא מדובר באנשים שהיה להם שם מוסכם, גיל ומקום קבוע להתגורר בו? המציאות הכאוטית שהשתלטה על האזור מאז תחילת המהומות לא אפשרה להגיע להסכמה אפילו על עובדות פשוטות כאלו, וגולה מההרוגים את זהותם ונסיבות מותם. הדיווחים הכלתיי אחידים של הכתבים היו רק שיקוף של המציאות הזו, שאין בה אמת אחת.

התחושה הישראלית

התחושה בישראל בימים הראשונים של המהומות הזכירה את ימיה הראשונים של האינתיפאדה. מי שצפה בסי.אן.אן, בבי.בי.סי ובשאר הרשתות הזרות לא יכול היה להימנע מהתחושה ש"העולם נגדנו" וכי בקושי הצליח לזהות את המציאות המתוארת והמצולמת עם מה שהכיר מערוצי החדשות הישראלים.

שארל אנדרלין, כתב הטלוויזיה הצרפתית "פרנס-2" שחי בארץ שנים רבות, טוען שממש כמו בתחילת האינתיפאדה, התקשורת הישראלית הופכת מיד למתגוננת, כמעט מגויסת, ומונעת מהישראלים לראות את התמונה כולה. "ביום שלאחר הביקור של שרון היו בהר הבית הרוגים ומאה פצועים וכל מה שהתקשורת הישראלית סיפרה זה שניצב יצחקי חטף אבן. לא ברקו בכלל את התנהגות המשטרה ולא הראו את התמונות הקשות. יש לנו עימות עם התחושות של הציבור הישראלי משום שהוא לא מבין מה קורה".

נחמן שי דווקא חושב שהיתה הטיה בדיווחים של הרשתות הזרות נגד ישראל, שנבעה מכך שהצד הפלסטיני היה היוזם ונערך מבעוד מועד למתקפת הסברה. "הם ידעו

ענת בלינט

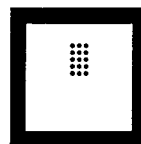
ותר משיפקו הדיווחים בכלי התקשורת השונים (הישראלית, המערבית וזו של הפלסטינים ומדינות ערב) עובדות מוצקות ומהימנות על המתרחש בשטח מאז פרוץ המהומות ב-29 לספטמבר, הם שיקפו, דרך ההבדלים בין הדיווחים, את עומק הסכסוך בין שני העמים.

התהום שנפערה בין שני הצדדים היא כלי-כך עמוקה, עד כי נדמה שאברה האחיזה באותה פיסה של מציאות. הצדדים כבר אינם מתווכחים על מה היה ומה נכון. מהתיאורים והגרסאות השונים ניתן להסיק רק דבר אחד: הצדדים מדברים על מציאות שונה, עולמות נפרדים שאפילו עובדות בסיסיות, כמו שמות של אנשים, כבר אינם מוסכמים בהם.

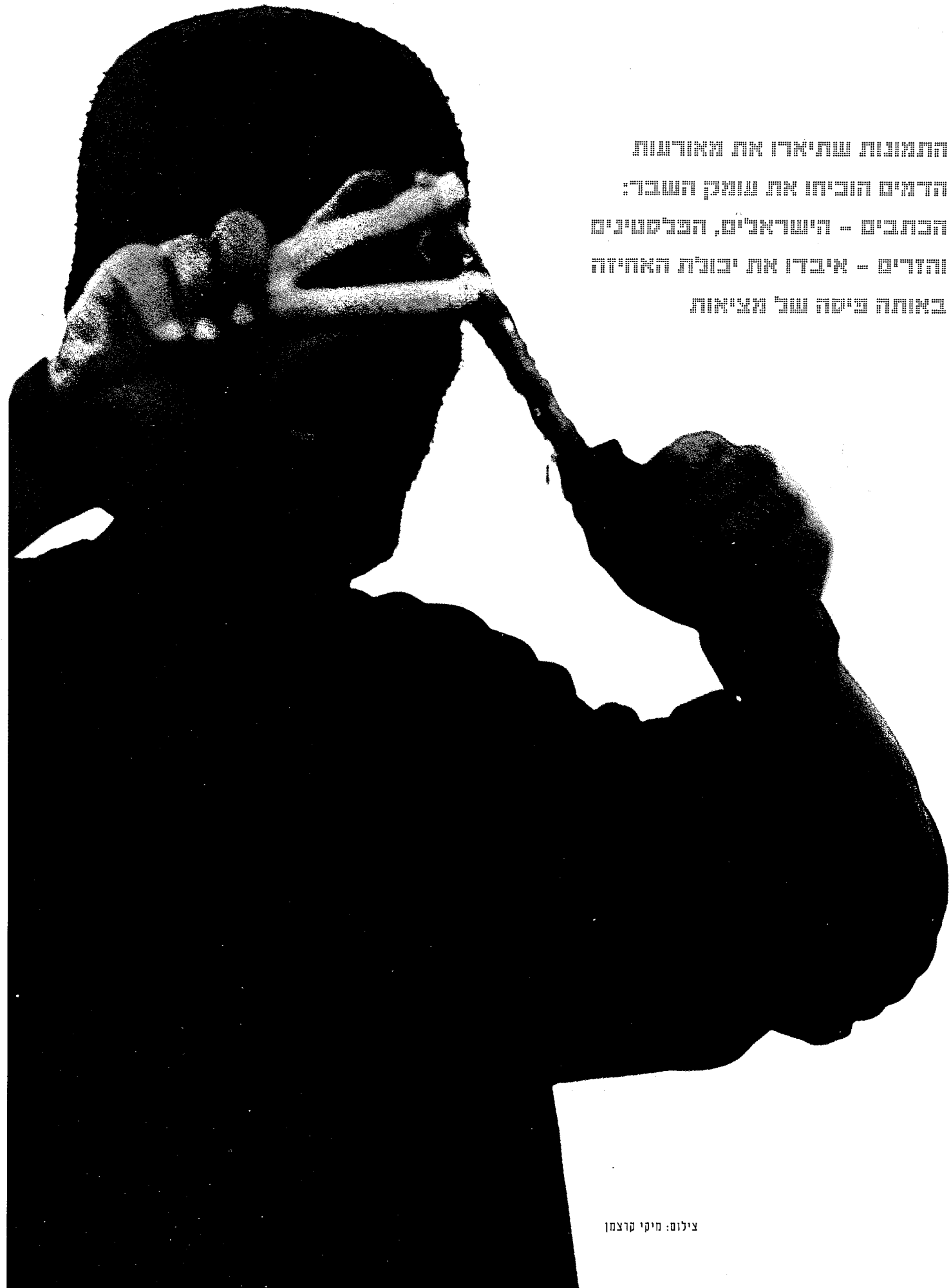
מהו המספר ההרוגים?

כמה פלסטינים באמת נהרגו מתחילת המהומות? ביום רביעי 18.10.00 אמר רוני שקד, כתב "ידיעות אחרונות", לאחר שיצא מראיון עם מרוואן ברגותי ראש ה"תנועה", כי המספר שנמסר לו כעת על-ידי ברגותי הוא 96 הרוגים. ולד אלעומרי, כתב רשת הטלוויזיה "אלג'זירה" הפופולרית כל-כך אצל הפלסטינים, אמר שמדובר בקרוב ל-110, זאת על סמך בדיקה שהוא עורך לגבי כל מקרה בבת-החולים. צבי יחזקאלי כתב גל"צ אמר שמדובר דווקא בלמעלה מ-120 הרוגים, ועבר אברעסכר, מפיק חדשות בעזה בשביל הטלוויזיה של אברדאבי, אמר שמדובר ב-113. אצל הכתבים הזרים, כך נראה, המספר מאה הפך להיות עוגן. האוורד גלד מ"דויטרס" אנגליה דיבר על 105 הרוגים, על-פי סוכנויות הידיעות ובדיקה בבת-החולים, ואילו כתבת הבי.בי.סי הלירי אנדרסון אמרה: "הפסקתי לספור אחרי 80, אז אני אומרת בערך מאה. לא יפתיע אותי בכלל אם יש הבדלים בגרסאות של הכתבים השונים".

ההבדלים בגרסאות הכתבים עוד מתקבלים על הדעת בהשוואה למה שעלה מהנתונים הרשמיים שסיפקו שני הצדדים. לאחר כניסת החירום של נחמן שי לתפקיד האחראי על מערך ההסברה הישראלי, סיפק המטה, דרך מתאם הפעולות בשטחים, רשימה מלאה של ההרוגים הפלסטינים (כולל ההרוגים מקרב ערביי ישראל). זו גרסת נגד לרשימה

התמונות שתיארו את מאורעות
הדמים הוכיחו את שונק השבדי:
הכתבים - הישראליים, הפולשנים
והזרים - איבדו את יכולת האחיזה
באותה פיסה של מציאות

שלו אתנו ברגע האחרון. כתבים חזרו מחו"ל רק כדי לשמוע שהמפגש בוטל ולא התקיים מאו".

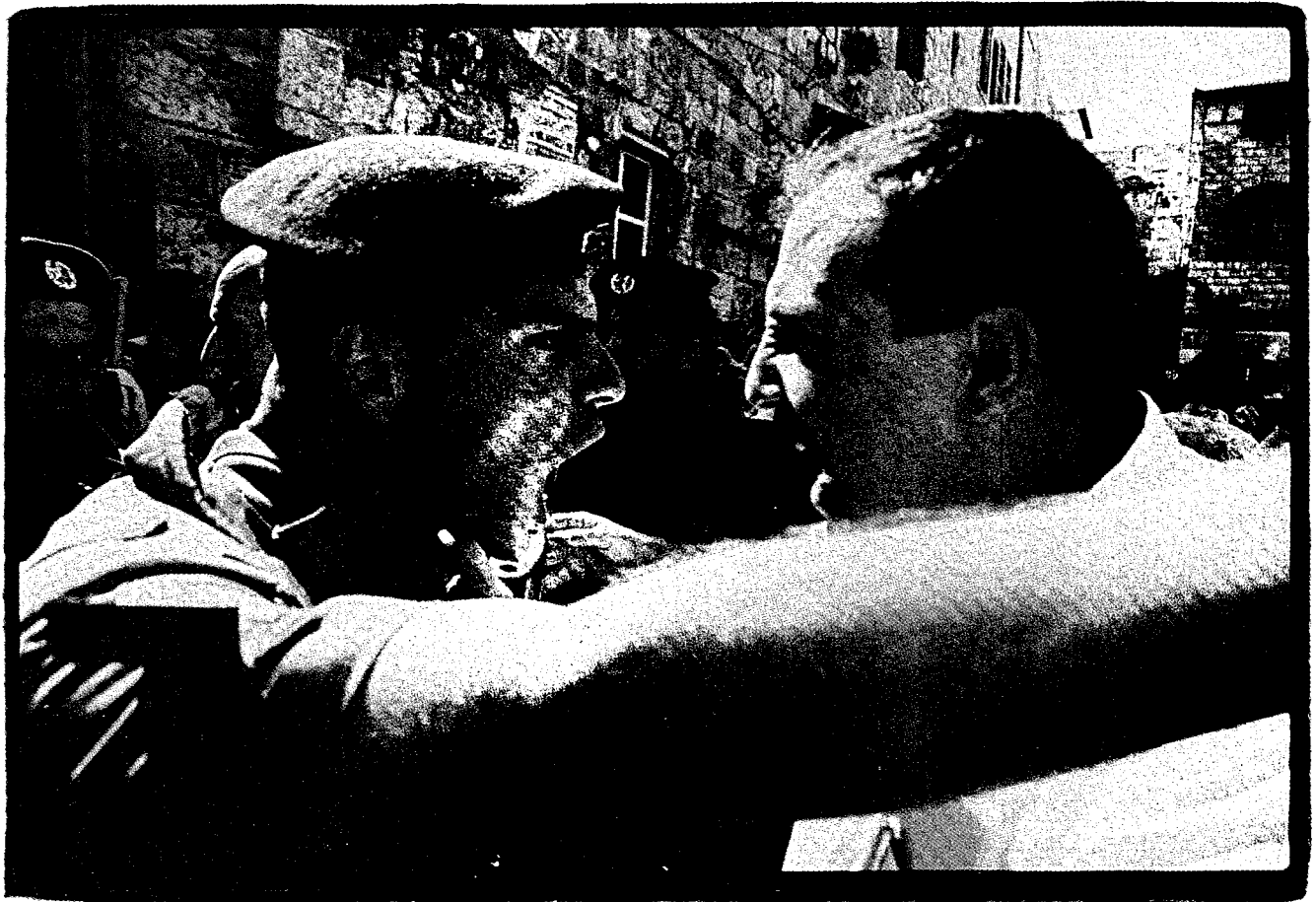
שי אומר כי מאז כניסתו לתפקיד, עשרה ימים לאחר פרוץ המהומות, נראה לו כל יום במטה ההסברה כשבוע. הרבה מאמצים הושקעו כדי ליצור מפנה בדרך שבה הוצגה ישראל בתקשורת הזרה. מצויד ב"אני מאמין" שלו ("הנשק היחיד של הדובר זו האמת, רק היא תשמור עליו. הפיתוי הוא לעשות מניפולציה") יצר שי מטה משותף לדובר צה"ל, המשטרה, משרד החוץ ומתאם הפעולות בשטחים והביא את הקול הישראלי לאחידות גבוהה יותר. מרכזי תקשורת הוקמו בירושלים ובתל-אביב כדי לשרת את כל כלי התקשורת, ואנשי הסברה רוטים בשלחו לחו"ל. פעם ביום מוציא המטה הודעה ובה הנקודות המרכזיות לאותו יום, וכן נערך תדרוך יומי המשמש נקודת מפגש של מטה ההסברה עם כל הכתבים.

אבל למרות רושם ההצלחה שמקפיד המטה של שי לשווק בעקבות היערכות החירום (רושם שקשה למדי למדידה, והוא מתבסס בעיקר על תחושות בטן של הנוגעים בדבר, שהרי איך קובעים מהי דעת קהל חיובית או סיקור מאוזן?), המסקנה אינה צריכה להיות ששוב ישראל הצליחה לאלתר פתרון מבריק ברגע של מצוקה, אלא שמערך הסברה אינו מיועד רק לעתות חירום, ועיקר כוחו מבוסס על עבודה ממושכת עם כתבים ובניית יחסים אישיים של כבוד ואמון עמם.

שזה הולך לקרות. הם נערכו בכלל ל-13 בספטמבר, ולכן מערכת ההסברה שלהם היתה ערוכה והם ידעו איך לצאת יותר טוב. מלבד זאת, לי יש מגבלות שלא חלות עליהם. יש להם מרכזי הסברה שפועלים בשם הרשות הפלסטינית ומדווחים על אירועים. אני לא יכול להקים ארגונים קיקיוניים שידחפו אינפורמציה לתקשורת. לרשות ישראל לא עומדת הקלות הבלתי נסבלת של לצאת עם אינפורמציה מהר, בלי אישור. זה מגבלות הכוח שלנו".

גם אנדרלין וגם שי מסכימים כי המצב של מערכת ההסברה הישראלית מול הכתבים הזרים בארץ ערב פרוץ המהומות היה בכי רע, ופגע בדרך שבה סוקרה ישראל בתחילתן.

אנדרלין: "יועצי התקשורת של ראש הממשלה נתנו לנו יחס של דחייה מאז שהוא נבחר, אז שלא יבוא בטענות. אלג'יריה התייחסה כך לעיתונאיה לפני 15 שנה. במשך חודשים הגשנו ללשכת ראש הממשלה פניות שלא נענו, וכאשר היו נסיעות חשובות נלקחו רק כתבים מיוחסים, במקום לקחת פול של עיתונאים. ישבתי במלון בקמפדייוויד וביקשתי לדבר עם רוברט רשמיים לחמש דקות, ולא נענית". טענות דומות נשמעות גם מכתבים זרים אחרים. "יחסים עם התקשורת לא נבנים ביום אחד", אומר האוורד גלר, ראש התאחדות כתבי החוץ, "ואילו אנחנו זכינו להתעלמות וזלזול מצד ראש הממשלה במשך חודשים. פעמיים בוטלה פגישה

צילום: סיקי קרצמן

מלבד המאמץ של מטה ההסברה הישראלית להצגת העובדות ה"קשות" בכלי התקשורת הזרים (על-פי הגרסה הישראלית, לפחות), נראה כי חזית שלמה התנהלה על המינוח שבו השתמשו הכתבים הזרים בתיאור ההתרחשויות. המונחים שבהם נקטה התקשורת הזרה אכן ייצגו לא פעם את נקודת המבט הפלסטינית יותר מזו הישראלית, והדבר אינו מפתיע. הנרטיב שעולה מן התמונות המצולמות, ושמוקבל בתקשורת הזרה כבר שנים (האינתיפאדה שימשה נקודת מפנה בעניין זה) בכל הנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני, הוא של עם כבוש, חלש, מדוכא וחסר צבא, הנאבק מול מדינה חזקה, חמושה, מערבית אמנם, אך מדכאת. בהעדר יכולתו של המדיום הטלוויזיוני לשרטט תמונת עולם מורכבת יותר, התמונות מדברות בעד עצמן והכתבים משתמשים במונחים שמסייעים להעביר את הנרטיב הקליט והמוכר הזה של "טובים ורעים", כפי שמצפים מהם בתחנות השידור. כך, למשל, התלונונו ברובר צה"ל על השימוש במלים "קורבנות פלסטיניים" בדיווחים, "מתנחלים ישראלים" לגבי הפגנות של יהודים בטבריה, ו"מפגינים לבנונים" לגבי לבנונים שחצו את הגבול וניסו לחזור לישראל. בסי.אן.אן הופיעה, תחת תמונות המסוקים מעל רמאללה לאחר הלינץ' בשני חיילי צה"ל, הכיתובית "צה"ל משתמש ב'כוח מתון' בתגובה למותם של שני חיילי צה"ל" כמעין הערה אירונית על מה שנראה על המסך.

המאמץ של מטה ההסברה בעניין זה נראה לעתים כמו מדרף חסר סיכוי אחרי מבויל המלים שנוזקו לחלל האוויר בכתב-אחת.

ביום שלישי, ה-17 באוקטובר, נשמע המשרד של סא"ל ירון ותיקאי, ראש ענף תקשורת חוץ במרכז ההסברה בירושלים, כמו "מטה למאבק במלים". דקה לאחר שצעק לעבר עוזרו, "תגיד לבי.בי.סי שזה לא 'חילופי אש בגילה', זה הם יורים עלינו!", עלתה על הקו הכתבת של סוכנות הידיעות הצרפתית AFP, טניה וילמר. השיחה החלה בנימה מכובדת - ותיקאי הכחיש ידיעה שפורסמה כי "צה"ל יורה טילים לתוך מחנה הפליטים ברפיח" - וטיפסה די מהר לטונים גבוהים, חילופי צעקות של ממש, כשהכתבת מן העבר השני סירבה לקבל את ההסבר הישראלי.

"טניה, אני לא מבין, איזו מן ידיעה זו? האם אנחנו יורים לתוך מחנה פליטים? בחיך, איזו מן ציניות זו? האם צה"ל יורה טילים לתוך מחנה פליטים? לא, באמת, אני לא מבין..."

מן הצד השני התעקשה הכתבת כי זו הידיעה שנמצאה בידיה.

"אני רוצה לשאול אותך - האם זה דיווח עיתונאי או שאת נופלת למלכודת של הפלסטינים?"

ותיקאי עוד הסביר כי מדובר באירוע שהתרחש אתמול, ושעליו הוציא דובר צה"ל הודעה על כך שירו טיל נ"ט לעבר בניין שממנו ירו על חיילי צה"ל במשך עשרים דקות משלושה מקורות ירי, אך הכתבת התעקשה כי התיאור שהעבירה הוא מדויק. בשלב הזה ותיקאי כבר רתח. "זה בניין שירינו עליו

כי ירו ממנו עלינו, זה לא יריות על מחנה פליטים", הוא צעק לתוך השפופרת, "למה את מדווחת את זה? למה? תפקידך זה להיות אובייקטיבית ולא לרווח ש'צה"ל ירה על מחנה פליטים'! יש לך דעות ואת שותלת אותן לתוך הדיווחים שלך? זה היה בית ליד עמדה של צה"ל, לא 'מחנה פליטים'!"

מכאן גלש הוויכוח לשאלה מהו "מחנה פליטים" ומי מגדיר אותו כך והשיחה הסתיימה בחוסר הסכמה מוחלט ובכעס. הכתבת סירבה לקבל את ההבדל העקרוני בין ירי לעבר מקור ירי ובין הפגזה של מחנה פליטים (ולא נענתה לפניית ה"עין השביעית" להגיב בעניין זה).

כמעט כל הנוגעים בדבר - דוברים ישראלים, כתבים זרים וכתבים של כלי תקשורת ערביים - מסכימים כי התמונות והדיווחים במדיום הטלוויזיוני בהכרח פועלים לדעת ישראל. הם רק נחלקים בשאלה עד כמה הדיווחים האלה מצליחים לשקף את התמונה כולה (הכתבים הפלסטינים מאמינים בכל לבם כי תמונתו של הילד מוחמד אידורה היא הסיפור כולו). במקרה הזה, הכלי ההסברתי היעיל ביותר שנתר בידי ישראל הוא תגובה ותיקון שיטתי ועיקש של כל מלה שנוזקת לחלל האוויר, וגם זה לא מצליח לשנות את מה שמראות התמונות.

האם נכון לדבר על צד מנצח במאבק ההסברה של

השכרעות האחרונים? במטה של נחמן שי מדברים על מצבה הקשה של ישראל בעשרת הימים הראשונים ועל המפנה שחל בסיקורם של כלי התקשורת לאחר מכן. ייתכן, אבל אם יש משהו אופייני וייחודי לעימות הרמים האחרון (מלבד שידורים חיים של מראות קשים לכל העולם), הרי הוא שהמאבק של שני הצדדים לא היה על הניצחון דווקא, אלא על תרמית הקורבן, בעיני עצמם ובעיני העולם. הפלסטינים נאבקו על תרמיתם כקורבנות הרם של הישראלים, ואילו הישראלים לא חדלו לדבר על היותם קורבנות התעמולה המאורגנת וההסתה הפלסטינית. במאבק הזה על הקורבניות, כל צד בהכרח תיאר את הצד השני במונחים מגויסים הנובעים מנקודת המבט שלו, אם כי גם עבר אבר-עסכר, המפיק בעזה של תחנת אברדאבי, מודה כי הצד הפלסטיני מגויס יותר למאבק: "אני פלסטיני קודם כל, אפילו שאני עושה מאמצים לעשות איוון. בסוף היום אתה רואה את תמונות הילדים שנהרגו, השוטר, האשה, זה נשאר בראש. התקשורת שלנו יותר רגשית, זה נכון".

מנקודת המבט הישראלית, התיאורים שסיפקו הפלסטינים היו כלי-כך מפלצתיים עד שהפסקנו לזהות בהם את עצמנו. ייתכן שכך גם הרגישו הפלסטינים מהצד השני.

אובדן מרכזי במאבק היה התמוטטותם של יחסי האמון השבריריים, שנבנו בעמל מאז הסכם אוסלו, והיכולת לתפוס ולהבין את נקודת המבט של הצד השני, שמתווכת בדרך-כלל על ידי אמצעי התקשורת, ונמחיתה כליל בסערת האירועים האלימים.

ענת באלנט היא סטודנטית לתואר שני בפסיכולוגיה חברתית ועיתונאית

רוחות

מפוטטות, ותוכניות מדיניות חסרות שחר וסיכוי? הוא מוסיף עקיצה כלפי הימין: "וכאשר כל תחויות המאפיה השמאלנית מתגשמות עד לפסיק האחרון, מי נושא ראשו בגאווה ומכריז 'אמרתיו לכם?' עווי לנראו, וגרעון עורא, ולימוד לבנת, וכל הדומפות והזמבישים, ורפול גם". ב"הארץ" כתב גרעון לוי בהזדמנות אחת כי "ישראל מבינה רק כוח", ובהזדמנות אחרת, "אירועי הימים האחרונים הוכיחו ביתר שאת כי ישראל לא בשלה להסדר שלום... ראש הממשלה הציע למעשה או שלום בתנאי ישראל או מלחמה". הכותבים האלה מאותרים בדעתם כי שורש כל רע הוא בסירובה של ישראל להכיר בזכויותיהם של הפלסטינים ובכוחניות שבאמצעותה כפו על ערפאת את הסכמי אוסלו. משתמע מכך כי האחריות למהומות היא על כתפי ישראל. גם כאן מעניינת התעלמותם של רוב הכותבים מסוגיית הערבים אורחי ישראל.

בעמדותיו של הזרם המרכזי של העיתונות העברית, זה הנחשב לשמאלן מתון ובן־שיח לגיטימי, וללא ספק ציוני, בעיני רוב הימין, ניכרו שינויים מעטים בלבד. אריה כספי, תומך מובהק בהסכמי אוסלו, כתב ב"הארץ" כי "בשמאל התרגלו להאשים את ישראל בכל הרע שקורה ביחסינו עם הערבים... הפעם הסיפור האמיתי הוא הפוך". יעל פזמלמד מ"מעריב", בעלת נטיות שמאליות ברורות, כתבה כי "אחמד טיבי התגלה לירידי מהשמאל כאיש קיצוני... לשמאל הישראלי נותר רק ללקק את פצעיו ולחשוב איפה טעה ולמה". התפכחות? לאו דווקא. אין זו הכאה על חטא,

מה מפתיע: הפובליציסטיקה העברית נשארה עקבית גם בימי העימות הישראלי-פלסטינאי של ראשית השנה. הימין העיתונאי הוא אותו ימין, השמאל העיתונאי הוא אותו שמאל. המאורעות

החמורים כמעט לא הזיזו כותבים מדעותיהם, לבר ממתו מעט. כמה מאכזב: ההגיגות העיתונאיות לא התעלתה, בדרך־כלל, לטימון דרכים כיצד לצאת מן המשבר; היא הסתפקה בהצגת עמדות מאוזנות. המבוכה ניכרה אצל כולם, גם אצל הידועים והבכירים שבין בעלי הטורים.

נתחיל בימין. הנימה השלטת בכתיבתם של פובליציסטים המזוהים עם הימין היתה, כצפוי, "אמרנו לכם". חגי סגל כתב ב"מעריב" כי "כל מה שמתרחש עכשיו הוא תוצר של העיוורון והכניעה הישראליים שהולידו את ההסכם עם הפלסטינים... הימין הזהיר כי זה בדיוק מה שיקרה, אבל יוסי ביילין ידע יותר טוב". אורי דן טען ב"מעריב" כי "ביקור יו"ר הליכוד בהרדהבית היה מעשה מנהיגות שחשף את פרצופם של הערבים והיהודים התומכים בהם". אמונה אלון ב"דיעות אחרונות" כתבה נגד אלה המסוגלים עדיין לטעון כי יש סיכוי לשלום: "ישראל לא הגיעה עד לאירועים הנוכחיים אלא בגלל גישת 'מה האלטרנטיבה'... אם כך נראה 'השלום' ייתכן בכלל שהאלטרנטיבה עדיפה בהרבה". נרב העצני ב"מעריב" מבהיר כי הסכמי אוסלו עברו מן העולם וכי על צה"ל "להחזיר לירידי את השליטה המלאה בצירי התנועה... ובכך לרתק את הגייסות הפלסטיניים לתחומי

העיתונאים הם אותם

הכרה בטעות יסודית בתפיסת העולם, אלא רק תיקון נקודתי - במקרה הזה ערפאת אחראי למהומות. אחמד טיבי אינו שוחר שלום כפי שחשבנו. אין בכך כדי לשנות את דעותיהם על הסכם אוסלו ועל טיב היחסים הרצויים עם ערביי ישראל והפלסטינים.

ארי שביט מ"הארץ" הוא בין המעטים שהציגו מפנה יסודי יותר. "מוזמן לא דיברנו על צדקתנו. למען האמת שכחנו איך עושים זאת". ה"אנחנו" המדובר הוא מן הסתם הזרם המרכזי של העיתונות, אלה שיוחד עם שביט "התמכרו לחלוטין לאקסטזי של אוסלו". עופר שלח ב"דיעות אחרונות" כתב על השינוי התפיסתי של השמאל, שהבין לפתע כי ערפאת אינו פרטנר לשלום אמיתי. ההצהרה החריפה ביותר באה מפיו של נחום ברנע ב"דיעות אחרונות", בעקבות הליניץ' ברמאללה. "מסתבר שרבין טעה. כולנו טעינו... ערפאת הפר בגסות את ההבטחה העיקרית שלו מאוסלו, להפסיק את השימוש בכוח. אוסלו הצליחה, לשנים אחרות, להוציא את ערפאת מהטרור, אבל היא לא הצליחה להוציא את הטרור מערפאת". אולם גם במקרים ספורים אלה ספק אם מדובר בשינוי עמדה יסודי.

יש משהו מטריד בתוכנם של עמודי הרעות, בסך־הכל שלהם. המציאות הפוליטית השתנתה מיום ליום, אירועים

מרכזי הערים שבשליטתם בלבד". היטיבו לנסח את טענת הימין, ויותר מכך את תחושות הבטן שלו, אורי אורבך ומאיר עוזיאל. הראשון המליץ ב"דיעות אחרונות" לימנים "לסייג נוט קלות בשמאלני מודמן: קצת 'אמרנו לכם' בתוספת מבט קל של 'נו, אתם רואים?'. ובדומה לכך עוזיאל ב"מעריב", במאמר שכותרתו "סליחה שצדקנו": "איני מתנצל על נבוי אות הזעם שלי שהתגשמו... הסכם אוסלו היה תרמית מתחילתו". העתיד הצפוי לישראל עליפי כותבים אלה הוא מלחמה שבסופה יכירו הפלסטינים בטעותם. רובם נמנעים מלהתייחס לערבים אורחי ישראל, למעט אמונה אלון הטוען: "גם לא יוטעה הציבור הרחב להאמין שיש דבר כזה 'ערביי ישראל', אך אינה מציעה דרכי פעולה כלשהן.

גם את תגובת השמאל שמעבר לציר העבורה־מרכז - אלה שהתנגדו להסכמי אוסלו או לפחות הצביעו על חולשותיהם מנקודת מבט שמאלנית - לא היה קשה לנחש. בן־דוד ימיני ב"מעריב" מגיב ישירות על מאמרו של עוזיאל: "השמאל חוזר ואמר, גם בלי קשר לאוסלו, שההתנחלויות הן אסון... הן הצליחו לכפות עלינו מציאות שבה לא נותרו פלסטינים רבים אשר עדיין מאמינים בסיכוי לשלום". ב. מיכאל שואל ב"דיעות אחרונות": "למה, מה חשבתם? שעד בלי קץ נוכל למתוח את תוחלת חייו של הכיבוש, תחת מסווה של ועידות שלום

איור: אפרח בלוטסקי

בעלי הטורים הנזמנים עם הזרם הארצי נכשלו בהצגת חלופות לאדיניות האמאשלה בניהוח עם הפליסטינים

עיתונאים

הנסיגה מלבנון נדמה היה אולי שפסה מן העולם. כלומר, הבעיה מבחינת הקורא היא ההתגייסות הבטחוניסטית וחוסר היכולת לספק לקורא פרשנות מעניינת, אפילו במסגרת הבטחוניסטית, על ההתרחשויות. בעיקר בולט העניין במוספי יום שישי. הטורים המרכזיים מלאים בדיווחים נוסח "ברק חושב ש... או "ערפאת פגש את פלוני מתוך תקווה ל...", אולם הפרשנות אינה עולה מדרגה להסבר של התמונה הגדולה יותר. קורא העיתונאים זקוק לפרשנות. אין זה מספיק לדעת מה ראש הממשלה אמר או כיצד פעל צה"ל. עליו להבין גם את המניעים שמאחורי הפעולות, את ההשלכות שלהן ואת החלופות להן. כותבי המאמרים מהקצוות הימניים והשמאליים של הקשת הפוליטית צפויים מראש ליחס של הסכמה נלהבת או לחוסר הסכמה מוחלט מצד הקוראים המסוימים. הקורא הנמנה עם הזרם המרכזי מושפע מהם, אם בכלל, רק לאחר היחשפות ממושכת לדעותיהם. רק לעיתונאי הזרם המרכזי יכולת ממשית להבהיר לקוראים את ההתרחשויות. בכל הנוגע למדיניות הממשלה והצבא במהומות האחרונות, נכשלה עיתונות הזרם המרכזי בסיפוק המידע הדרוש לקורא.

■ אבנר מולכו הוא סטודנט ללימודי מוסמך בהיסטוריה

ותגובות להם התרחשו בקצב מסחרר. בכל זאת נשאר תואם מטריד בין מדיניות הממשלה והצהרותיה ובין הניתוח העי" תונאי. בדרך-כלל מלאים העיתונאים בביקורות נוקבות על מדיניות הממשלה בכל התחומים: כל הצעת תקציב נשפטה ברקרקנות, כל תוכנית פיתוח זוכה להארה מציקה. לא פעם מציעים עיתונאים קווי פעולה המנוגדים למדיניות הממשלה (הטיפול בעובדים הזרים לדוגמה, או מס הירושה בהצעה לרפורמה במס). ואילו בפעילות הנוגעת לבטחון המדינה ניתן למצוא ביקורת נוקבת רק אצל עיתונאים הנמצאים מחוץ לקונסנזוס ולכן חסרי השפעה של ממש. בשום מקום במאמרי המערכת של "הארץ" והמדרורים המקבילים ב"יריעות אחרונות" וב"מעריב" לא הופיעו השגות עקרוניות על טיפול הממשלה במשבר ועל הגרסה הרשמית לנסיבות שהובילו אליו. לכולם היה ברור שברק הושיט ידו לשלום וערפאת סירב להיענות, שהתגובה לליניץ' היתה ראויה – לא יותר מדי ולא פחות מדי, שהח"כים הערבים הסיתו את הצי" בור הערבי. ניהוח ישן של התגייסות עיתונאית, מהסוג שכבר אינו נפוץ במרבית התחומים, עולה מהטיפול בסוגיות הביטחון של ישראל. הבטחוניזם המקורש נשאר כמעט כשהיה. דומה כי ההתגייסות הזו נובעת משילוב של חוסר נכונות להתחייב לדעה מגובשת על נושאים רגישים מדי, ושל אמונה אינסטינקטיבית ברשויות הביטחון הישראליות, שלאחר

תנו להם מצלמות!

כאילו הפכנו את משל המערה של אפלטון
על פיו: אנו נעים מעובדות לתדמיות, ולא להפך

חיילינרשליחינו החמושים, או מה בעצם עושים חיילינו
בנצרים, או אפילו מה עושה הרג ילדים (אפילו לא מכוון)
באש חיה לנערים שלנו ששלחנו לירות - במקום
להתמודד עם שאלות כאלה היה לנו נוה יותר לברוח
באופן קולקטיבי למחוזות השיח על השימוש בתמונות
באסטרטגיות של תעמולה בזמן מלחמה. מיד נקטנו
צעדים נמרצים למנות צוות מופלא של דוברים מנוסים,
שמהירו להניח את התמונות הרעות האלו על מפתנו של
ערפאת "השולח ילדים לקו האש כדי לעשות שימוש
ציני במותם לצורכי תעמולה". סוף-סוף הצלחנו לגלות
לעולם מי באמת הרג את מוחמד.

גם זה"ל, כמובן, מיהר הפעם להסיק את המסקנות
מההכרה שחלק חשוב מן המלחמה מתנהל בתקשורת
העולמית. דוברים צבאיים הודיעו שמעתה יצוירו חיי
לים ביחירות קרביות בנשק חדש ביותר: מצלמות וירי-
או שיצלמו מה באמת קורה במקרים כאלה. לא קראתי
ולא שמעתי שמישהו שאל, כיצד יפעל חיל הצלמים
הקרבניים החדש של זה"ל במקרים כמו פגיעות הצלפים
הישראליים בילדים פלסטינים? כיצד יוכל חייל ישראלי
שבידיו מצלמת ויריאו למנוע את "התמונות הרעות"
האלה או לנטרל אותן באמצעות תמונות נגד? האם חייל
ישראלי עם מצלמה, שנקלע לסיטואציה שבה נפגע
מוחמד, היה אמור לקפוץ פתאום אל מול המוצב היורה,
לגפנף במצלמתו ולצעוק לחיילים, "הפסיקו לירות, יש
כאן מצלמה עוינת המייצרת תמונות רעות לישראל?"
אם אמנם זו הכוונה, הייתי מציע לחלק לחיילי כל הצד-
דים מצלמות, אולי אפילו במקום רובים! הבה נעביר את
כל המלחמה לזירת התקשורת!

אף כי בעימות האחרון התחלנו בעמדת נחיתות
בשל צילומי הביקור של שרון בהר הבית וצילומי מותו
של מוחמד, ימים ספורים לאחר מכן עמדו לרשות המס-
כירים והתועמלנים הנאמנים שלנו תמונות הוועה
שצילמה הטלוויזיה האיטלקית מאירוע מעשה הלינץ'
שביצע המון פלסטיני בחיילינו ברמאללה. שוב נוצר
איזה דיסוננס בין האירוע הנורא ובין התמונות, אלא
שהפעם בכיוון ההפוך. הצמרמורת והכעס שלנו אל
נוכח מעשה הוועה הזה היו מלווים במידה מסוימת של
סיפוק מקיומן של תמונות בעלות ערך הסברתי גבוה
לצד שלנו, על אכזריות וברבריות פלסטינית. כך, אם
כן, בעזרת צלמים ומצלמות המפורזים בכל עבר, הגוסי-
סים והמתים שלהם מייצרים תמונות רעות לנו

שום מדינה מתוקנת לא יכולה
להרשות קיומם של מראות כאלה",
אמר ראש הממשלה אהוד ברק, וחזר
ואמר כמה וכמה פעמים לנוכח
התמונות שהופיעו באמצעי התקשור
רת מאז פרצו המהומות בין ערבים ליהודים בסוף
ספטמבר האחרון. למה בעצם התכוון ראש הממשלה? מה
הטריד אותו? השימוש בביטוי "מראות כאלה", להבריל
מביטוי כמו "מעשים או פעולות כאלה", יכול לשמש
מפתח לשינויים העמוקים שמחוללת הטלוויזיה
הישראלית בהתייחסות שלנו למציאות, כולל אל
אירועים כהרג ומוות של ילדים בעת חילופי אש או
עימות בין חיילים ומפגינים.

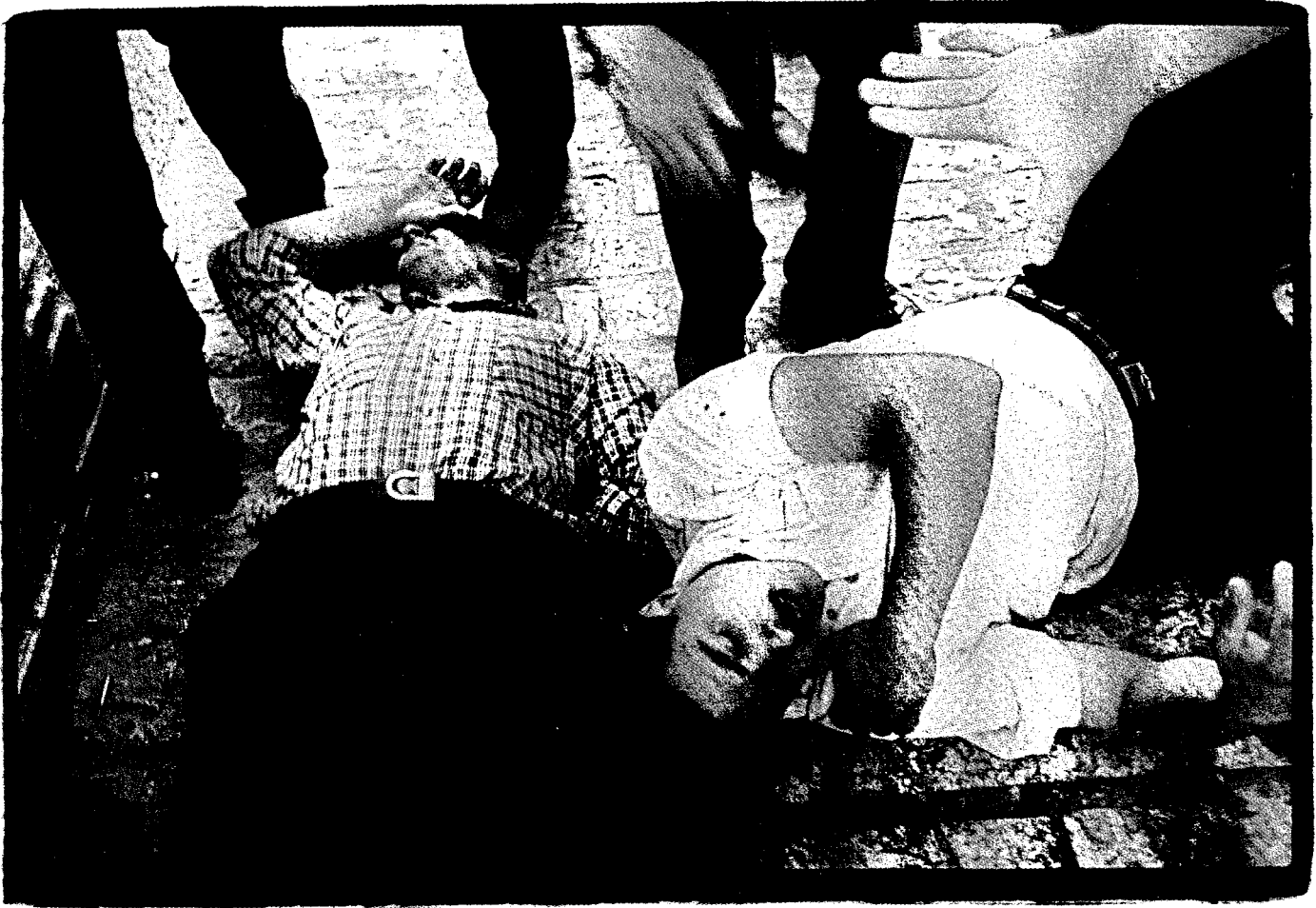
ב"ב באוקטובר פרסם "הארץ"
בעמודו הראשון את תמונתו של
מוחמד אדורה שנהרג מירי
חיילים ישראליים בעת חילופי
אש בצומת נצרים יום קודם לכן.
צופי הטלוויזיה יכלו לראות את
תהליך הפציעה, הגסיסה והמוות
של הילד בצילומי תקריב (קלוז-
אפ) צבעוניים. מי שמתבונן
בתגובה הטיפוסית של דוברים
רשמיים, עיתונאים וסתם
אנשים ברהוב הישראלי
להריגתו של מוחמד אדורה לא
יכול שלא להתרשם שהעיסוק
בהשפעת צילומים אלה על
מעמדה ודימויה של ישראל

בעולם בעיצומו של העימות עם הפלסטינים מאפיל על,
ואולי אפילו מוחק את ההתייחסות הספונטנית למראה
הוועה הזה ברמה האנושית, הרגשית והמוסרית
האלמנטרית.

נכון, תוך זמן קצר פרסם זה"ל תוצאות של תחקיר
שסתרו את הנסיבות ליחס את המעשה לצלפים
פלסטינים או להציג את הילד התמים כוורק בקבוקי
תבערה. למרות זאת, בלטה בכירור הנטייה למקם את
תמונת גסיסתו ומותו של מוחמד בשיח על מעמד ישראל
במלחמת התעמולה עם הפלסטינים בזירת התקשורת
הבינלאומית. הצורך להימנע מלעסוק בשאלות כגון
כיצד נהרגים ילדים פלסטינים מכרוזים שיוזרים עליהם

נמצאה לנו דרך לנעוק את
ההתמודדות הקשה והכואבת
עם בחינת התנאים והנסיבות
שבהם אנשים הנוכחים לאנחות,
וליהויד בנאקוזה את הניסוק
בשאלה כיצד ניתן להפוך
אנחות לתמונות אנחות

צילום: מיקי קרצמן

אותו. כל תמונה מייצגת בעצם את נקודת מבטו וזווית ראייתו של הצלם; היעדרותו מן התמונה מעלימה את קיומו, והופכת את התמונה ל"אובייקטיבית" כביכול. תגידו, "טובה תמונה אחת מאלף מלים", אך תמונות לעולם אינן מדברות בעד עצמן. בסופו של דבר, ההסתמכות על תמונות אינה אלא אימוץ לא מודע של פרספקטיבה המתחזה למיצג אמת של המציאות על כל פניה. בכך הן גורמות לשיבוש הולך וגובר בשיפוט המוסרי שלנו, ביכולת שלנו לחוות את הכאב המלווה את האלימות, ובכושר שלנו לזהות את הויקה בין סיבתיות לאחריות, בין מה שאנו עושים באמת ובין מה שאנו רואים בטלוויזיה. במקום לשאול את עצמנו, על רקע מאורעות כאלה, מה קורה לנו וליריבינו, אנו עוסקים בשאלה, "איך אנו נראים?", וכמובן גם "איך הם נראים". רק בחברה כזו יכול ראש ממשלה לומר כדבר מובן מאליו, ש"שום מדינה מתוקנת לא יכולה להרשות קיומם של מראות כאלה".

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

והגוססים והמתים שלנו מייצרים תמונות רעות להם. אך בשני המקרים, גם אנחנו כאזרחים ישראלים וגם שכנינו/יריבינו הפלסטינים הופכים בעצם לקורבנות של תהליך מסוכן של דהיזומניזציה. נמצאה לנו דרך לעקוף את ההתמודדות הקשה והכואבת שלנו עם בחיי נת התנאים והנסיבות שבהם אנשים הופכים לגופות ולהעמיד במקומה את העיסוק שלנו בשאלה, כיצד ניתן להפוך גופות לתמונות מנצחות. במצב זה, מומחים לתקשורת ותועמלנים למיניהם תופסים את מקומם של אנשי רוח שהעלו בתקופות קשות בעבר שאלות עמיר קות ונוקבות על דרכנו, על יעדינו ועל הערכים המנחים את מנהיגינו.

השיח הישראלי הציבורי-תקשורתי באוקטובר 2000 יכול לשמש מעין תמרור לתהליך מסוכן, בחלקו לא מודע, המתחולל בקרבנו. תהליך של העתקת תשומת הלב והשיח שלנו מעיסוק במהויות - לעיסוק בתמונות; כאילו הפכנו את משל המערה של אפלטון על פיו, אנו נעים מעובדות לתדמיות, ולא להפך. אנו נוטים לשכוח שהתמונה תמיד נוטלת קטע מן המציאות מתוך הקשרה העשיר, המורכב והנוזיל, מעמידה אותו במקומו ומקבעת

רוחות

יום חמישי ה־12 בספטמבר כינס מפקד המחוז הצפוני של המשטרה, ניצב אליק רון, מסיבת-עיתונאים והודיע על מעצר 43 ערבים ישראלים מאום-אלפחם, בעקבות חקירה משותפת לשירות הביטחון הכללי והמשטרה. רון קבע הרמשמעית: "זו ההתארגנות הלאומנית הגדולה ביותר מאז שנות השמונים". הודעתם של רון ושל קצינים בכירים נוספים אשר השתתפו במסיבת-העיתונאים היתה פסקנית ודרמטית: מדובר בהתארגנויות לצורך פעילות לאומנית עוינת. הקצינים סיפרו כי כבר הוגשו כמה כתבי-אישום בפרשה וכי צווי איסור הפרסום שהוצאו עם תחילת החקירות הוסרו לבקשת המשטרה באותו היום. את הזימון למסיבת-העיתונאים קיבלו העיתונאים - מרביתם הכתבים האזוריים המסקרים את אזור הצפון - בהתראה של יום-יומיים, עת החליטה המשטרה כי תבקש את הסרת הצווים וכי הגיע זמן החשיפה. במסיבת-העיתונאים גם הודיע ניצב רון כי הוא מקווה לחקור חברי-כנסת מסוים בחשד להסתה. כעבור כמה שעות הודיעה המשטרה כי מדובר בח"כ מוחמד ברקה, יו"ר חדש.

המשטרה מנתה את העבירות המיוחסות לחשודים: הצתות, סחר בנשק, אגירת אמצעי לחימה, התארגנות לפגוע במשתפי-פעולה והפצת כרוזים באותו עניין. הטון של המשטרה היה חמור ונחרץ: "הרמשמעית, הפעילות היא פעילות על רקע לאומני". העקבות, עליפי ניצב רון, הובילו בכירור להסתה של מנהיגי התנועה האסלאמית, בעיקר לפלג שבהנהגתו של השיח' ראד סלאח, ראש עיריית אום-אלפחם. הודעת המשטרה והחד התקשורתי הרחב שזכתה לו העלו מחדש לסדר-היום הציבורי את הדיון המוכר בדבר שאלת נאמנותם של ערביי ישראל למדינה.

מרבית כלי התקשורת יישרו קו עם המשטרה, וזה עם זה, וכותרות העיתונים למחרת היו מבוהלות ומבהילות בהתאם. "השב"כ עצר 41 ערבים ישראלים", הודיע באותיות מבשרות שחורות "ידיעות אחרונות". לצמד העמודים הכפולים שהקדיש העיתון לסיפור ניתנה הכותרת הבאה: "התארגנות טרור בלב המדינה". מתחתיה הופיעו תמונותיהם של שבעה מהעצורים בפרשה מול צילום גדול של חלק מכלי הנשק שנתפסו בידי חוקרי המשטרה. העיתון אף הודרו להציג דעת מומחה של כתבו-רוני שקד, שהתריע, בין השאר, מפני סכנת ההקצנה של התנועה האסלאמית.

"מעריב" הקדיש אף הוא לעניין כותרת גדולה וציטוט: "דאגה בשב"כ: התנועה האסלאמית תוביל לטרור". ליד כתבה שהרחיבה על הפרטים

של שבעה מהעצורים בפרשה מול צילום גדול של חלק מכלי הנשק שנתפסו בידי חוקרי המשטרה. העיתון אף הודרו להציג דעת מומחה של כתבו-רוני שקד, שהתריע, בין השאר, מפני סכנת ההקצנה של התנועה האסלאמית.

"מעריב" הקדיש אף הוא לעניין כותרת גדולה וציטוט: "דאגה בשב"כ: התנועה האסלאמית תוביל לטרור". ליד כתבה שהרחיבה על הפרטים

פצצת תבערה

לפני האכזר, הופיע ניצב אליק רון במסיבת עיתונאים ודיוח על התארגנויות עוינות באום-אלפחם ועל חקירתו הצפויה של חייב ערבי. זו לא היתה שעתו היפה וגם לא שעתו המוצלחת של כתבי הצפון, פרט לאחד

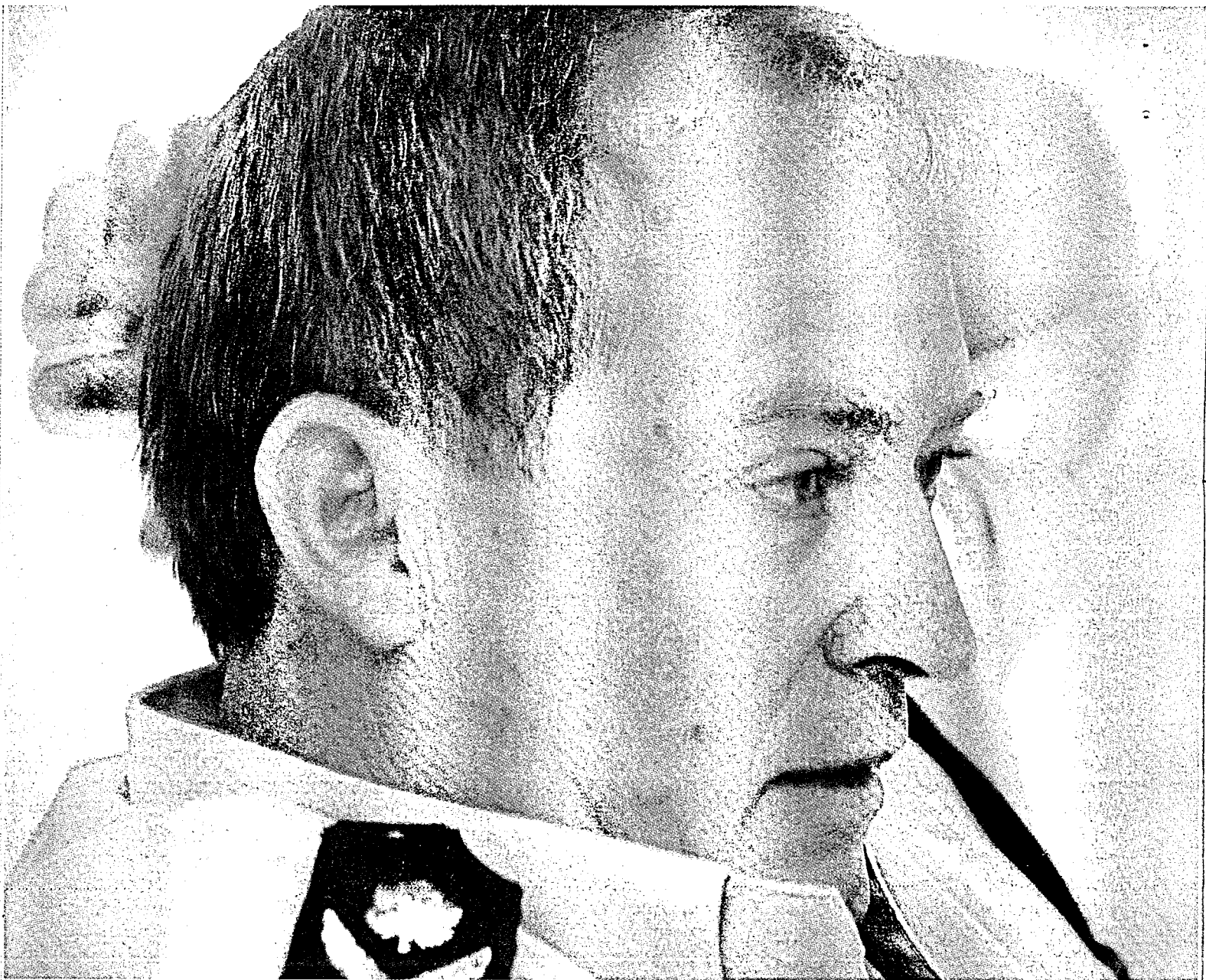
אחר את רכבי המשטרה ולימד כי בעצם מדובר בתיקים פליליים. "המשטרה שמה אתמול דגש על העניין הלאומני", כתב גל למחרת, "אף שמכתבי-האישום עולה כי הקבוצה פעלה ממניעים פליליים". כתבי-האישום שברק נגעו לסדרת הצתות שנעשו כנקמה על רצח שביצע כבר לפני שנה וחצי אדם החשוד בשיתוף פעולה עם ישראל.

בימים שלאחר מכן הפריך שרון גל, יחד עם עמיתו הכתב דוד רטנר, את מרבית טענות המשטרה בהמסיבת-העיתונאים. "כאישומים נגד הערבים מאום-אלפחם המניע הלאומני כמעט לא מוזכר", כתב גל ב־14 בספטמבר. מספר כתבי-האישום שהוגשו בפרשת ההצתות היה 11 ולא 12 כלפי שמטרה המשטרה, וגם בכתבי-האישום שהוגשו נגד החברים בהתארגנות השנייה, החשודה בסחר בנשק, "קשה למצוא רמזים לפשעים על רקע לאומני... קריאה מסודרת של כתבי-האישום מעלה ספקות באשר לרושם שיצרה המשטרה -

שנמסרו במסיבת-העיתונאים, הודרו גם "מעריב" להרגיש את הסיכון הבטחוני-לאומני בפרשת פרי עטו של יואב לימור, שהוא כתבו הצבאי ולא הפלילי או האזורי. הלוגו שהתנוסס מעל צמד העמודים של "מעריב" הציג תמונה של איש עטוי זקן וכאפייה, תחת השאלה, אשר בעצם כבר קיבלה תשובה: "טרור מבית?".

"הארץ", לעומת זאת, הקצה בעמודו הראשון מקום צנוע יחסית לסיפור ובוחר להציג במרכזו רווקא את התעניינותה של המשטרה בח"כ ברקה. העיתון לא נסחף אחר הטונים הגבוהים של המשטרה הודות לעבר דה טובה ואחראית של הכתב שרון גל. גל ברק בבית-המשפט המחוזי בחיפה, שם הוגשו כתבי-האישום נגד חלק מהמעורבים בפרשה. עיון בחלק מכתבי-האישום העמיד באור

צילום: ירון קמינסקי

המשפטים מוגדרים 11 התיקים שנפתחו בפרשת ההצעות כפלייליים. בראיון שקיים דוד רטנר עם סאמי ג'בארין, אחר ה"עצורים" בפרשה אשר מצא את תמונתו בעיתון, התברר כי הוא נמצא במעצר בית, ובכל מהלך חקירתו לא נשאל על קשרים עם התנועה האסלאמית.

למרות גילוויי "הארץ", ששיוו ממדים פחות דרמטיים למידע שמסרה המשטרה לתקשורת, נמנעו כלי התקשורת האחרים לחזור עליהם, למעט יגאל סרגה ב"ידיעות אחרונות", שבטורו ב-17 בספטמבר ביקר את התנהלותו של ניצב רון ואגב כך הזכיר כי "לא עבר יום והתגלע סכסוך אם העצורים לאומניים או שמא רק פלייליים... הצגת החשיפה שבאה לפאר היתה לרועץ". גם ב. מיכאל כתב כעבור כמה ימים ב"ידיעות אחרונות": "ניצב רון ידע מן הסתם היטב מה נאמר בכתביהאישום, ובכל זאת הוא הקפיד לא להלאות את קהלו פעור העיניים והצייתן בכל

המשטרה על עיתוי הפרסום של פרשות מסוג זה באמצעות משחק בצווי איסור פרסום הוא בעייתי תמיד, אך במקרה זה נראה על פניו שהמשטרה נהגה שלא בתום לב. ייתכן שחלק מהתיקים האלה המתונו במגירות הפרקליטות, והמשטרה ביקשה למשוך את תשומת-לבה של התקשורת אליהם. כן נודע בדיעבד כי משפטם של שניים מבין תשעת החשודים בעבירות נשק כבר הסתיים, והם נדונו לארבע שנות מאסר בגין עבירותיהם. גם בהרשעתם לא מוזכר אלמנט לאומני. מעניין לשים לב לעובדה שצווי איסור הפרסום לגבי השניים היו בתוקף בעת מתן גזריהדין (9 באוגוסט), ועל-פי הפרקליטות הם עדיין בתוקף. ובכל זאת, שרון גל הביא ב-14 בספטמבר פרטים נרחבים מתוך כתביהאישום וכן את גזריהדין שלהם, ללא קושי מיוחד. לא נודע מאז על פנייה לעיתונאי עצמו או ל"הארץ" בתלונה על הפרת צווי איסור הפרסום. מכל מקום, במשרד

ועל כן גם לא מעט ספקות באשר לטון ולמהימנות הריווח של קציניה", כתב ב-17 בספטמבר חשף "הארץ" את המתרחש שנוצרה בין הפרקליטות לבין המשטרה סביב הפרשה, שכן בעוד המשטרה מגינה במרץ על עמדתה כי מדובר ברקע לאומני, הרי שפרקליטת מחוז חיפה, לילי בודישנסקי, אמרה כי "כתביהאישום משקפים במדויק את מה שעלה בחקירה. לא היתה שום סיבה לא להגיש כתביהאישום על עבירות נוספות, אם היו ראיות". מקורות אחרים בפרקליטות אף אמרו כי חזרו וקר-או את כתביהאישום, במטרה לנסות ולהבין על מה התבסס ניצב רון בדבריו, וקבעו כי "הדברים שנמסרו לכתבים בהחלט תמוהים".

חמוד מכר: מבדיקה של "הארץ" עלה כי "בניגוד להודעת המשטרה, צווי איסור הפרסום על התארגנות הקבוצה שהציתה בתים ובית-עסק הוסרו עוד לפני הגשת כתביהאישום בבית המשפט המחוזי בחיפה" (17 בספטמבר). שליטת

▶ הפרטים המייגעים הללו. למה להרוס מסיבה כלי כך יפה עם העובדות?

למה נהג ניצב רון כפי שנהג זו אולי שאלה טובה, אך חשוב מכך לשאול מדוע נהגה התקשורת כפי שנהגה, וקיבלה עליפי רוב את התבילה המסודרת שהגיש להרון כעובדה בלתי מעורערת. לעתים קיים קושי אובייקטיבי לאמת פרטים שמוסרים כוחות ביטחון כמו השב"כ, אבל במקרה זה, היכולת לברוק את מהימנות המידע שמסרה המשטרה (שנ"סמכה גם על חוות דעת שמקורן בשב"כ) היתה זמינה לכלל העיתונאים. אין זאת אלא שרוב הכתבים שסיקרו את מסיבת העיתונאים של ניצב רון הושפעו בריווחיהם מהדעות הקדומות שלהם על האוכלוסייה הערבית.

לעיתונות ולחברה היהודית היה נוח שניצב רון קיבץ עבורה כמה פרשיות פליליות, מהן אשר התרחשו לפני למעלה משנה, כרך אותן יחד מבחינה כרונולוגית בכך שביקש להסיר את צווי איסור הפרסום ולהודיע עליהן בכתאחת, וגם כרך אותן יחד מבחינה תימטית, בכך שהגדידן כלאומניות. דבר דומה עשה השב"כ לקראת סוף אוגוסט, כאשר בתדריך לכתבים צבאיים ערבב מין בשאינו מינו, וכרך יחדיו את אוסמה בן-לארן עם ערבים ישראלים שקשרו קשר עם ארגוני טרור פלסטינים.

שרון גל חש לא בנוח עם התבילה המסודרת מדי שהגיש המשטרה לעיתונאים, ומתוך ספקנות עיתונאית בריאה הגיע למסקנה כי "מה קל יותר מאשר לקבל תבילה מסודרת וארוזה יפה בסרט נוצץ עם התווית 'לאומני?' היה בהחלט מקום לברוק את כתביהאישום. גם אם הנתונים נראים ונשמעים הגיוניים, חובתו של כל עיתונאי היא לברוק. כתביאישום הוא המוצר האולטימטיבי של חקירה, ומכאן החובה לברוק".

יותר מהתנהגות המשטרה מאוכזב גל מהתנהגות עמיתיו בתקשורת. "מצער, שאולי יש עדיין רבים בציבור החיים תחת הרושם שהיתה התארגנות טרור בלב המדינה, ומאוד חבל שכלי תקשורת שטעו או הוטעו, בגלל פרטים לא נכונים שקיבלו, לא אזרו אומץ לתקן את הטעות, גם כשכבר היה ברור כי הכל פלילי. האמת צריכה להיות חשובה יותר משיקולי אגו".

לאבי אשכנזי מ"מעריב" דעה שונה בתכלית: "ראשית, זה לא שאליק רון התעורר בוקר אחד וקרא לחבר'ה ואמר, 'בואו, יש סיפור טוב לעמוד הראשון של 'הארץ', 'דיעות' או 'מעריב'. מרבית הכתבים באזור ידעו שמתנהלת חקירה בעניין לאומני שלא ניתן היה לפרסם בגלל צוים. אנו בדקנו את תוקפם של הצוים מפעם לפעם, כולל

ביום שלפני מסיבת העיתונאים, ולא הותר לנו לפרסם את הפרטים". "חוץ מזה", מסביר אשכנזי, "השב"כ אינו חוקר אירועים פליליים. מבריקת 'מעריב' את כתביהאישום ביום שלמחרת נמצא כי דווקא לא מעט מהם כללו סעיף 'חברות בארגון טרור' עליפי סעיף 4 בחוק ההגנה עליפי תקנות לשעת חירום. מן הרגע שמופעל סעיף זה, הרי שבפירושו מדובר במקרה לאומני. כמו כן, מתוך 24 כתביהאישום שהוגשו בזמנם, מעצרים של 15 מן

המשטרה מקווה לפתוח בחקירה נגד חבריכנסת מסוים, ולא מסר את שמו. מילא שברקה בכלל לא ח"כ מטעם התנועה האסלאמית, ומילא שנפל לחיקו בונס פוליטי ותקשורת בלתי מתוכנן, אבל המשטרה עשתה מעשה שלא ייעשה כשאפשרה לחשוך ללמוד על דבר חקירתו מכלי התקשורת. התנהלות זו היא בלתי אתית ולא תקינה, קל וחומר כאשר מדובר בבחירת ציבור. רון לא נהג כשורה מבחינת החוק ומבחינה

שרון גל, "הארץ": "מה קל יותר מאשר לקבל תבילה"

מסודרת וארוזה יפה בסרט נוצץ עם התווית "לאומני?"

היה בהחלט מקום לברוק את כתביהאישום

אתית כאשר חשף כוונת לחקור את ברקה במסיבת העיתונאים. אם מתנהלת חקירה סמויה, בוודאי לא צריך היה להתפאר בה. התגשאות כזו על חשוד בפוטנציה היא שימוש בוטה לרעה במידע. לא תקין שאדם ישמע מן התקשורת על כוונה לחקור.

ההרשה האוטנטית היחידה שהיתה לרון למסור במסיבת העיתונאים היתה בעצם חקירתו הצפויה של ח"כ ברקה, וגם את זה לא רצה להגיד אלא ברמזיה. הנוסח העמום שבו בחר פתח מרוץ של חבריכנסת ערבים אל כלי התקשורת - ספק כדי להתפאר שהם החשודים שבהם מדובר, וספק כדי להעמיד פני נעלבים. מקץ פחות משעה נשאל ח"כ בהאמשה בגליצה"ל אם הוא יודע למי כיוון אליק רון. תשובתו: "המשטרה צריכה לומר. לפי מה ששמעתי, אם הוא אמר איש התנועה האסלאמית, או קרוב לוודאי אני, כי אני איש התנועה האסלאמית בכנסת. יש לי עוד חבר בתנועה האסלאמית בכנסת, אך הוא לא פגש את רון באירועים שבהם מדובר...". "אתה מתכוון לחוקרי המשטרה שיגיעו אליך", שאל ירון וילנסקי. "שיגיעו, לא יגיעו, לא מעניין אותי, לא מפריע לי". לא נקפו שעתיים, וח"כ עיסאם מח'ול הודרו לאולפן 19:30 של הערוץ הראשון כדי להתגונן על דבר שלא עשה. כשנשאל אם התכוון רון אליו, השיב: "לא יודע למי התכוון, אך ללא ספק רון רגיל להאשים האשמות קולקטיביות נגד הערבים בכלל וחבריכנסת בפרט, ומשאיר את זה עמום כדי לייצור אווירת מקרתיות ליגה ז'. הוא שוטר מתוסכל, עוין לכל ערך דמוקרטי ואזרחי". אורית לביא-נשיאל מתעקשת: "האם מתנהלת נגדך חקירה?".

החשודים הוארך עד תום ההליכים. אמנם אין זה פסקדין, אך מעצר עד תום ההליכים מצביע בדרך-כלל על כבדת דרך מסוימת, רמת וראות גבוהה ומסוכנות".

על כך משיב שרון גל: "הטענה כאילו בכתבי האישום היו סעיפים לאומניים היא חסרת שחר. אפילו המשטרה לא הכחישה את הפרסום על היות כתביהאישום פליליים ביטורם. יתרה מזאת, גם פרקליטות מחוז חיפה אישרה ותיקה כי כתביהאישום הם פליליים". אליק רון עצמו צוטט ב"הארץ" (17.9) כמי שאומר: "כל סיפורי המשת"פים וכל ההתארגנות היו על רקע לאומני", וזה לא מעניין אותי מה היה כתוב בכתביהאישום".

הקו המפריד בין הפלילי ללאומני, כאשר מודר בר בעברין שאינו יהודי, הוא דק ובעייתי מאוד. מצד אחד יש רתיעה מקפיצה מהירה מדי למסקנות לאומניות, ומצד שני יש פחד מפני שאננות יפת נפש והדחקה של מה שעלולה להיות מציאות מסוכנת. אולי אין זה מתפקידה של המשטרה לגלות רגישות לתקינות פוליטית, אך גם אסור שתיראה כמי שמתנכלת בעקביות לקבוצה מסוימת. סביר להניח שמבחינה משפטית גם קשה מאוד להוכיח כי הצתות מסוימות נעשו דווקא על רקע חשד בשיתוף פעולה עם ישראל, ולא על רקע אישי, עסקי או פלילי גרידא. החברה והתקשורת נחלקות במידה רבה לשניים בעניינים אלו: חלק אחד נופל למלכודת הסטריאוטיפ, בעוד החלק השני מסיט את מבטו ממראה בלתי נעים לה.

לא ברור אם רון התכוון בכלל להעלות במסיבת העיתונאים את עניין החקירה של ח"כ ברקה. לשאלתו של גל על דוגמאות להסתה בהקשר לתנועה האסלאמית, סיפר רון כי

מחול: "לשיטתו של רון, הסתתי עוכרי עיריות שהלינו שחרם במשך שלושה ארבעה חודשים לצאת ולהפגין. הוא שלח שוטרים ואלות להכות בהם, שכן לא הפנים שהם חלק מן המדינה".

ח"כ גדעון עזרא, אשר באופן לא מפתיע התארח באותה תוכנית, אמר שטוב יעשה רון אם יחשוף במי מדובר, שכן "פרט למחול יש עוד מועמדים לתפקיד מעין זה".

צדק, אם כן, ח"כ עזרא כשאמר שיש מועמדים אחרים לתפקיד המפוקפק של הח"כ הנחקר. האם העובדה שאנשים נחפזים לרוץ להכחיש או להתגונן היא בבחינת על ראש הגנב וכו', או שמא היא מצביעה על תחושתם הבסיסית שעליהם להתגונן מפני הסתה? יש גם אפשרות שהמרדף אחר הכותרות מעיד על תחרות בין הח"כים הערבים, המבקשים להבליט מול בוחריהם כל כתם שמטביעים בהם מוסדות המדינה. מעניין כי דווקא ברקה עצמו, שהתראיין למחרת בכלי התקשורת, לא הורה ברבר ודרש מן המשטרה שתציג את הראיות שיש לה לכאורה נגדו.

חדשות ערוץ 2 נפלו בפת, ויעקב אילון פתח ב-12.9 את המהדורה במלים הבאות: "שירות הביטחון הכללי והמשטרה עצרו בשלושת החודשים האחרונים עשרות מתושבי אוס-אלפחם החשודים בהתאם רגנות לביצוע פעולות חבלניות בשטח ישראל. המשטרה רוצה לחקור גם חברי-כנסת ערביי-ישראליי בחשד שהוא קשור. הנה דיווחו של כרמל לוצאטי". הכתב שדיווח על מסיבת-העיתונאים לא תיקן את אילון או את הרושם שנוצר במסיבת-העיתונאים כאילו העניינים קשורים זה בזה. רק למחרת תיקן

סלאח, פסק במסיבת-העיתונאים. גלייזה"ל הלכו בעקבותיו ודיווחו על "מעצר 33 חברי התנועה האסלאמית" (גל"צ, 12.9), ולמחרת ציטטו גורמים במחוז הצפוני ש"לא הופתעו בחודשים האחרונים מעשרות המעצרים של חברי התנועה האסלאמית". בכתבי-האישום המרכיב הזה דווקא אינו מופיע. ולמה שיופיע? התנועה האסלאמית היא תנועה דתית וחברתית חוקית, אשר לה נציגים בכנסת ובמועצות המקומיות ובעיריות, בדומה מאוד לש"ס, למשל. להגיד שלרוב העצורים, או לרוב תושבי אוס-אלפחם בכלל, יש קשר כלשהו לתנועה האסלאמית זה כמו להניח שלמרבית התושבים בשכונה ירושלמית מסוימת קשרים לש"ס. ובכלל, יש כמה נקודות דמיון מעניינות. ש"ס, שאף היא מטפחת התנכרות למוסדות השלטון ולסמלים המייצגים את המדינה וחותרת למצב של אוטונומיה מיה תרבותית-דתית, העניקה גיבוי לא צפוי (או דווקא צפוי) לחברי-הכנסת הערבים בדיון של ועדת הכנסת במחצית ספטמבר, כאשר נציגיה הגנו במרץ על חופש הביטוי והחסינות של חברי הכנסת הערבים כנגד מוסדות וסמלי המדינה, והכ"ע יסו חברי-כנסת רבים אחרים.

ועדת המעקב של ערביי ישראל, מצדה, הפנימה את התועלת הפוליטית-אלקטורלית שבהורעת המשטרה על חקירת ח"כ ערבי, ובתום ישיבת חירום בכפר מנדא הודיעה כי "עשרות אלפי אנשים ילוו את ח"כ ברקה לחקירת המשטרה". מצלצל מוכר. מפכ"ל המשטרה וילק, מצדו, לא רצה להתעסק בקטנות: "בפירוש רוב האנשים הם המעגלים סביב התנועה האסלאמית. כעת אפשר להיכנס להגדרות,

אבו אשכנזי, "אנצ'ורי" בדיקת כתבי "האישום ביום

שלישית העלתה כי דווקא לא אנט כלכלי סניף

"חברות בארגון טרור". מן הרגע שהוצגו סניף זה,

הרי שבפירוש ודיוור במתקרה לאומי"

ערוץ 2 את המעידה באופן עקיף, כשציין שהביקורת של הנהגת ערביי ישראל "מתמקדת במפקד המחוז הצפוני... שכרך אתמול את החקירה... עם מעצר עשרות חשודים בהתארגנות לאומנית".

גם ההקשר שעשה אליק רון בין שתי ההתארגנויות באוס-אלפחם לתנועה האסלאמית טעון עיון. "הר-שמעית, הפעילות היא על רקע לאומני, ומוזהה פה קשר ברור בין האנשים שנעצרו לתנועה האסלאמית, לפלג שבראשותו של השיח' ראד

אם זה חברים או לא חברים – זה לא רלבנטי", אמר, אך בכל זאת סייג: "אני לא בא ואומר שהתנועה האסלאמית שלחה אותם, אבל הקשר חייב להדליק נורה אדומה" (רשת ב', 13.9). אז בבקשה, רבותי, תחליטו: או שזה רלבנטי, או שלא.

בריעבר, נוכח העימות היהודי-ערבי בתוך גבולות ישראל והלחימה הישראלית-פלסטינית בשטחים, עלול הדיון הזה להיראות מגוחך ואף מעט צדקני. "פלילי, לאומני – מה זה משנה, תראו

מה קרה", יאמרו רבים. הלחי הקולקטיבית של הציבור בארץ עדיין מצלצלת מעוצמת החבטה שחטפה בראשית השנה החדשה, ושאון השנאה והתסכול שפרצו החוצה מוסיף להדהד באוזנינו, כך שקשה לשמוע דקויות. "עובדה", אומר אבי אשכנזי, "שבמבחן התוצאה אליק רון צדק. לא רק שהתקשורת לא נגררה אחריו, אלא גראה אף שהיינו שאננים. במבחן התוצאה, זו נקודת קרדיט למחוז הצפוני". אשכנזי אמר את הדברים בימים שבהם השתתפות ערביי ישראל במהומות היתה בשיאה. ההתוודעות בדעיבד אל אלימותם של ערבים ישראלים אינה משנה את העובדה שהמחוז הצפוני של המשטרה טעה, במקרה הטוב, כאשר זימן את התקשורת והציג בפניה תמונה לא מדויקת, בעיתוי שהסתבר רגיש ביותר. גם עתה לא ברור אם רון ייזכר כאיש שקרא "זאב, זאב", כנביא שקר כעוס ומכעיס, או כאיש אשר אירועי ראשית השנה הוכיחו לחלוטין את צדקת אבחנותיו והם מנקים אותו מכל חשד לנקמנות אישית ולתפיסות מוטות נגד הערבים או המוסלמים. צריך לזכור כי בעניין ההתארגנויות באוס-אלפחם הוא לא דייק; בעניין ההקצנה והאסלאמיזציה של החברה הערבי בארץ, והסכנה הגלומה בכך – מסתבר כי צדק. הבעיה היא שאין זה מתפקידה של המשטרה לכנס מסיבות-עיתונאים כדי להתריע על מגמות חברתיות-דתיות; שתספר על כך בוועדות הכנסת או שתשאיר את העיסוק בתחום זה לאקדמיה.

במבט לאחור, המידע שמסרה המשטרה במסיבת-העיתונאים שרטט תמונה מעורפלת ולא מדויקת: פרשיות נחקרות – 2; מספר עצורים – בין 41 ל-43, תלוי את מי קוראים; מספר חברי התנועה האסלאמית הנחקרים – בין 0 ל-33. כתבי-אישום – 11 או 12 בפרשה אחת, בין 20 ל-24 בשתיהן יחד. פרטים רבים מדי מכדי שהציבור יעכל, והכל התח"ב בתודעה לעיסה אחת גדולה.

בסופו של יום יישכחו הפרטים הקטנים, ומה שייזכר היא הכותרת "טרור כלב המדינה", שקיבלה, כעבור זמן קצר אך בהקשר אחר, את חותמת המציאות והפכה לעובדה. כמו כותרות אחרות שהיו נכונות במבחן התוצאה אך לא באותה נקודה בזמן, כך גם ההקצנה שעליה דיבר רון התבררה כנכונה, רק לא בהקשר לארבעים וכמה גברים מאוס-אלפחם שאולי אינם אהבי ישראל, אך גם אינם רביי-מחלים. עובדה שהמתפרעים הסתדרו יפה גם בלעדיהם.

• "דיעות אחרונות" סירב לאפשר לכתבו להגיב על תפקודו בפרשה זו.

בת-שבע סובלמין שמעון היא תחקירנית "לוסיאנג'לס טיימס" בישראל

חיים בבועה

בהעדר חוק ייפרע עם, אז מדוע כולם הופתעו מהעימותים

הד"ר

דהאמשה (שישב בכלא שאטה אחרי שנידון, בנפרד, על ניסיון לארגון תא לפעילות חבלנית).

ההצלחה הציבורית התבטאה בשלב הראשון בכיבוש כמה רשויות מקומיות, בעיקר במשולש. עם ההצלחה והנכסים בא הפילוג בין "מתונים" ל"קיצונים", ובין המחנות היריבים התנהל מאבק על הכבודה. ראש עיריית אוס-אלפחם, פרורר העוני הגדול ביותר בישראל, השיח' ראד סלאח, אתר את חבריו בגילוי הכוח הטמון ב"אלחרם אלקורסי אישריף" - אותו אתר הנקרא בפי היהודים בשם הר הבית, או הר המוריה. במשך חמש השנים האחרונות הוא מגייס בארץ ובעולם המוסלמי כספים ומתנדבים לשיקום האתר, פיתוחו, הרחבתו וטיפוחו, וכל זה תחת הסממה הקבועה: אלאקצה פי חטר (כלומר מסגד אלאקצה נתון בסכנה). את המסע הוא פותח מדי שנה בכנס המונים הנערך באצטדיון הכדורגל של אוס-אלפחם. הכנס האחרון נערך לפני כמה שבועות. אין לי ספק כי המסע הזה הכשיר את הקרקע, חרש את הלבבות וזרע את האמונה כי המסגד הקדוש נתון בסכנה.

איני טוען כי פסטיבל אלאקצה עורר את רוח המרד (בעצמי כתבתי בעיתון "הארץ" ב-7 באוגוסט 1967 כי השלום בין ישראל לערבים יחייב נסיגה בירושלים והכרה בזכויות המוסלמים על האתרים הקדושים להם), אבל הפעילות הזו הכשירה וחיידרה את הרגישות לנושא; היא בהחלט סייעה לגחלי האש היוקרות לפרוץ ולהתפשט בלהבה מזרידה בעוצמתה. אכן הכתובת היתה על הקיר והאסון היה צפוי.

ב"א רחוקים

למרות האש היוקרת הוסיפו שמן כוחות ההונחה, ההתעלמות וההירדות של הממסד "היהודי דמוקרטי". כך גם העיתונות העברית, האלקטרונית והכתובה, החיה בתוך בועה שמביאה את עורכיה להרגשה כי הם שולטים בעניינים ויודעים את שהם צריכים לדעת - על

אף העדרם של החיישנים המקצועיים החיוניים לכל מוסד עיתונאי המכבד את עצמו ואת קוראיו. החיישנים האנושיים האלה חסרים כיום בצורה משועתת לכל עיתון ולכל תחנת שידור או ערוץ טלוויזיה. עובדה כי על קרוב ל-99 אחוז מכל החומר על הנעשה בקרב הציבור הערבי היו חתומים עיתונאים יהודים. איני בא, חס וחלילה, להטיל דופי בעיתונאים היהודים. אני יודע מתוך ניסיון ממושך כי בין העיתונאים היהודים רבים האנשים המהימנים והמצטיינים ביושרה

מקצועית, ידע רב, כישרון וקשרים. אבל כאשר שמעתי את אהוד יערי, בכיר הפרשנים לענייני ערבים, מחווה את דעתו, לפני שבועות אחרים בלבד, כי ליאסר ערפאת אין אופציה אחרת מלבד לתתם על הסכם עם ברק - תהיתי עד כמה דבריהם מבוססים על הבנה אמיתית של המתרחש. פרשן מכובד זה היה אמור לזכור את האינתיפאדה, אפילו אם משהו קבע כי השימוש באבנים הוא סתם מעשה נלוז, פורענות, התפרעות, או בקיצור פעולות חבלה. הפלסטינים - ורבים בעולם - משוכנעים כי ישראל לא היתה גענית לערוץ אוסלו ב-1993 אלמלא האינתיפאדה.

חילוקי דעות שררו בין עיתונאי ישראל ביחסם להשתתפות אלפי ערבים אזרחי ישראל בהתקוממות השבוע הראשון בחודש אוקטובר. היו שריווחו בהפתעה מהולה באכזבה על גילוי חוסר נאמנות מצד כפוי הטובה הערבים, והיו כאלה שספקו ידיים בשמחה לאיד יריבים לנוכח התגשמות נבואות הזעם שלהם. היו כאלה שהטילו את האשם בהנהגת חמאס או התנועה האסלאמית, כפי שהיו "יודעי דבר" שהטילו את האחריות על הרשות הפלסטינית, ואפילו על ד"ר עזמי בשארה. פה ושם היו כאלה שראו בביקור אריאל שרון, איש הדת והמוסר המפורסם, מעין השתוללות של פיל בחנות חרסינה, אך הופתעו מעצם התגובה הערבית החרפה, מעבר לכל פרופורציה הגיונית.

לדעתי, דבר אחד התגלה כמשותף כמעט לכל עיתונאי ישראל ופרשניה: הם חיים בבועה, ונושמים אוויר מעובד שנועד לטשטש את חושיהם, לעמעם את הדות הראייה שלהם. הרברים נכונים בעיקר לגבי אותם "מומחים" הטוענים כי המחסור בתקציבים לרשויות המקומיות היה הדחף העיקרי למהומות. נכונה הטענה כי האבטלה בקרב בני-הנוער מפריעה לרבים. במהות, הרברים חמורים יותר נוכח העדרם הטוטלי כמעט של הערבים מעמדות קבלת ההחלטות וממקצועות העתיד.

העובדה כי בישראל קיימים עדיין, במאה ה-21, יישובים לא מוכרים שהמנגנון הממלכתי מונע מהם מי שתייה, רשיונות בנייה על אדמותיהם ומוסדות חינוך (שהחוק מחייב את קיומם!), מתמצתת למעשה את מדיניות הממסד הישראלי כלפי ה"אזרחים" הערבים. כי הכפרים האלה הם תמיד, אך ורק, ערביים.

בקיצור: רמת הלימודים בחברה הערבית מפגרת במידה קשה, אחוז הנוטלים חלק בכוח העבודה נמוך, ומספר הילדים במשפחה ממוצעת כפול מהמספר המקביל בחברה היהודית (פרט לחרדים). רמת השירותים הממלכתיים ירודה, וההשקעה בהכנת הרור הצעיר להשתלבות בכלכלה ובחברה ועומה ביותר.

בקיצור: הערבים מפגרים ומוזנחים גם יחד (עלידי המוסדות הממלכתיים). אבל זהו נתון הנמצא ברקע התמונה בלבד.

ב"א רחוקים

בעשור האחרון צמחה ופרשה כנפיים בקרב הערבים אזרחי ישראל תנועה דתית שורשית שמקורה במכללות הדתיות של חברון ושכם. בראשית דרכה (בתחילת שנות השמונים) ניסתה התנועה החרשה להשתתף בפעולות אלימות נגד המדינה, אך שירותי הביטחון הצליחו לחסל את התאים המחתרתיים האלה (בהנהגתו "הרוחנית" של מנהיג הפלג "המתון" כיום, השיח' עבדאללה נמר דרוויש מכפר קאסם), ובתי-המשפט שלחו אותו ועשרות מחסידיו להשתלמות בבית-הכלא לשנים אחרות. ואכן כעבור שנים הם שבו לזירה, משופשפים ובעלי ניסיון, ואת חזרתם לפעילות ציבורית עשו בהצלחה מרשימה, תוך סיוע בלתי צפוי משקיעת הקומוניזם ומהיעלמות אש"ף בגולת תוניס. כבר בכלא גייסה "התנועה האסלאמית" לשורותיה אסירים "חילונים" ו"קומוניסטים" לשעבר דוגמת ח"כ עבדאלמאלכ

הסיבה האלימות לא שירתה, במקרה זה, את מדיניות "הפרד ומשול". חוק ואכיפת החוק – לא אצלנו. נסו לפנות להוצאה לפועל ותגלו כי ישראל אינה מדינת חוק באמת. אם יש המפקקים בדברים הריני מומינם לברר מה עשו כוחות המשטרה בעקבות קבלת מכתב שכתבו אשתקד יו"ר מרכז השלטון המקומי עדי אלדר וראש המועצה המקומית בכפר מנרא, מוחמד זידאן. שני האישים ביקשו את המשטרה לפעול לאיסוף הנשק הבלתי חוקי המצוי בשפע בכפרים הערביים (אלדר הזכיר זאת מחדש לאחר פרוץ המהומות באוקטובר). איני יודע אם נעשה דבר או חצי דבר – אבל אני שומע כמעט בכל ערב ירי פנטזיות מנשק אוטומטי בחתונות המתקיימות בנצרת ובכפרים שסביבה. מדי פעם נפגעים חפים מפשע מהירי, והמשטרה נראית חסרת אונים. מדוע? הסיבה לכאורה פשוטה: הרבר אינו בעדיפות גבוהה לגבי המשטרה, מבצע כזה מחייב מאמץ גדול ו... המשטרה יודעת מתוך הניסיון המר כי השופטים, בדרך-כלל, פוטרם עבריינים כאלה בעונשים מצחיקים.

אז מדוע כה רבים המופתעים מהעימותים של אוקטובר? בהעדר חוק ייפרע עם (לא רק חוון). הדברים האלה נכונים, לגבי כוון ווולום. עוזי בנזימן כתב ב"הארץ" שתגובת ההנהגה הפלסטינית ל"ביקור" ח"כ שרון בהר הבית היא עדות לכך שהפלסטינים אינם נכונים לאפשר חופש גישה למקומות הקדושים. אני מניח כי הוא היה צודק אילו זה היה ביקור תמים. האם אריאל שרון בא, באמת, כמבקר? אגב, "הביקור" בספטמבר 2000 נערך בעיצומם של ימי הזיכרון ל"ביקור" קודם מספטמבר 1982 במחנות הפליטים ליד ביירות. זוכרים? הפלסטינים זוכרים עדיין וכואבים.

• • •

את המאמר הזה כתבתי באותן שעות שבהן התארגנה בנצרת עילית חבורה של צעירים יהודים אלימים כדי לנצל את "יום הכיפורים" ללמד לקח את תושבי נצרת, וזאת לאחר ארבעה ימים של רגיעה ושיבה לחיים "נורמליים" בריכוז הגדול של הערבים בישראל. תוצאות

הפוגרום הזה: שני הרוגים ו-45 פצועים ערבים, מהם שבעה שנזקקו לאשפוז ממושך. קול-ישראל, כולל השידורים בערבית ברשת ד', ושני ערוצי הטלוויזיה שבתו לרגל יום הכיפורים. הבטיחו לנו כי במקרה הצורך תופר השתיקה ו"הגל השקט" ישרד חרשות. היו שהגיעו למסקנה כי הפוגרום בנצרת לא הצדיק את הפרת השקט.

אבל אין להסיק מכך כי העודר העיתונות הישראלית האלקטרונית הורגש בצורה חריפה. הטלוויזיה של נסיכות קטר ("אלג'זירה") שיררה את היריעה כבר ברגעים הראשונים לאחר פרוץ הפוגרום. דרייר-2000 (של הרשת השנייה), המשדר מנצרת, סיקר את המהומות בצורה ספונטנית – ללא כתבים כלל. שדרים שמעו ושירדו את המהומות כפי שנראו לאנשי ציבור בשטח. בין השאר ראינו את ראשי העירייה בנצרת ובנצרת עילית, את סגניהם, חברי-כנסת וסתם אזרחים שתיארו את "מראה עיניהם", את הרופאים בבתי-החולים – ולמאזין בנצרת היה שפע מעצבן ומוזוויע של אינפורמציה, החסרה את גרסת המשטרה ואת העריכה המיומנת של עיתונאים מקצועיים. למחרת היום ניתן היה בקלות להבחין בשיפור ניכר בשידורי התחנה. כתבים נפרסו במקומי החדשות, והמגישים בתחנה סירבו לשרד דברים לא ברורים של שופאי פריסומת.

לסיכום: צרכני התקשורת המודרנית, ערבית ועברית, היו לאורך המלחמה חשופים לתעמולה יותר מאשר לעיתונות מאוזנת. אלה שניסו להאזין ולאזן את החדשות נאלצו להתנסות במקלחות חמות וצוננות לסירוגין. הרגשה מרכאת למי שאינו מוכן להשתעבר לתעמולה חרצ-חרצית.

צילום: יעקב רוזן חורד

רבים באו בטענה אל האזרחים הערבים על התעלמותם מחוקי המדינה. ובכן, אני סקרן לראות היכן מצוי כיבוד החוק כאשר עשרות אלפים מלווים לכלא גנג לאחר שנידון בכל הערכאות למאסר, תוך סגרת עורקי תנועה ראשיים. היכן ההגנה על כבוד החוק כאשר חסידי הגנג הזה חוסמים שכונה, מדירים שינה מעיני השכנים, ומנהיגיהם, שרי ישראל וחברי בית-המחוקקים, משמיעים דברים חמורים נגד חבריהם לכסאות הממשלה המרופרים ("נאצים").

ובכלל, גם בנצרת החוק נטל חופשה ממושכת כאשר השלטונות הממלכתיים (בימי בנימינ נתניהו ואהוד ברק) הרשו לקבוצת אזרחים לתפוס

בכוח חזקה על שטח שבית המשפט קבע כי אינו שלהם. ועדת שרים (בראשות הנשיא החדש ושר התיירות לשעבר, משה קצבו) ניהלה עמם דרשיה והבטיחה להיענות לדרישותיהם, ושר החוץ ובטחון הפנים (הממונה על אכיפת החוק) ערער את יסוד החוק כאשר החליט, בראש ועדת שרים, להעניק להם חלק מהנכס כפרס על התנהגותם, וזאת בתנאי שיפנו את השטח לקראת ביקור האפיפיור. הם לא עשו זאת – ושלטון החוק המשיך לנמנם מחשש כי אם יעז להתעורר ייתקל באלימות.

אגב, האם יש בישראל עיתונאי או איש ציבור המתעניין לדעת כי הפוגרום שנערך בנצרת באפריל 1999 לא הביא בעקבותיו לענישת איש? אף אחד לא נעצר ולא הוטל קנס כספי מרתיע מפני הפרות חוק דומות. איש לא עצר את הנוצרים שנטען כאילו תקפו את מאהל הדורשים להקים מסגד, ולא את המוסלמים אשר תקפו, הכו, שרפו ובזזו חנויות במשך יומיים לעיני המשטרה בפיקודו "התקיף" של ניצב אליק רון, שהתעורר מתרדמתו כעבור חודשים ספורים כדי לתת פקודות לירות ברובי צלפים במפגינים בנצרת. מה ההבדל? אליק רון נהג על-פי משפטו האלמותי של מנחם בגין בעקבות טבח סברא ושאתילא: גויים הורגים גויים, ומדוע באים בטענות לישראל?

חשש עגום יותר מתגנג ללבי: באפריל 1999 היו גורמים המעוניינים בליכוי האש. הפרד ומשול קוראים למדיניות הזאת. אגב, פוגרום נצרת לא היה שונה במהותו מפוגרום כפר יאסיף באפריל 1981, שהיה אף חמור ממנו. גם בכפר יאסיף צפתה המשטרה בפוגרום ולא מנעה אותו – ולא הענישה את הפורעים (מאותה סיבה?).

הפעם, בראש השנה, התערבה המשטרה בירי צלפים על מפגינים ופורעים.

עאטלה מנצור הוא סופר ועיתונאי

מדינתנו ומוסדותיה נלחמים בנו

העיתונות הערבית בישראל על האינתיפאדה של אלאקצה והסתעפויותיה

ישראל על 20% מאזרחי המדינה, מתושביה המקוריים שאינם חרשים ואינם מיוכאים. נוכח האמת הזאת, הרמוקרטיה והקדמה, החופש וההירויות למיניהן נאלמו; לא שמענו מהם אף מלת צער על הרג 11 בני-אדם, לא ראינו בהבעות פניהם שום התרגשות בתגובה לחרשות המשודרות על ההרג והריכוז, אלא להפך: אחרים מהם הטילו, אם במישרין ואם בעקיפין, את האחריות על שכמם הקורבן הערבי. כך הפכו הכוכבים 'האנושיים' מאוד של התקשורת הישראלית למגינים על הריכוז של אנשי המשטרה ושאר הכוחות, כשהם מסבירים את התנהגותם כאקט של הגנה עצמית ושמידה על 'הביטחון' ו'הסדר' בפני 'האספוסף' אשר קלקל ל'אוהבי הטבע' מקרב המטיילים היהודים את טיול ראש השנה להרי הצפון ושאר המקומות".

העיתון "פאנוראמא", לעומת זאת, ניסה להציג את הדילמה שהיא מנת חלקם של אמצעי התקשורת בעברית. בגליונו מה-6 באוקטובר פרסם העיתון כתבה נרחבת על גל ההשמצות והקלי לות שהופנו באמצעות הפקס והטלפון נגד השרדנית דליה יאירי, על כך שאירחה בתוכניתה "עניין אחר" את בסאם ג'אבר (עורך "פאנוראמא") בתפקיד מראיין אורח. במקום פחות בולט ציין הכותב שהגיעו גם פקסים וטלפונים שהביעו תמיכה והסכך מה ביאירי. בהמשך צוינה גם העובדה שבעלה הראשון של יאירי היה קצין בכיר בצה"ל, שנהרג כשפיקד על היחידה שהסתערה על החוליה הפלסטינית שהתבצרה במלון "סבוי" בתל-אביב, בראשית שנות השבעים.

צריך להרגיש שהעיתונים ייחרו עמודים רבים להצגת תמונת תיהם של החללים, "שהראא", תמונות של בני משפחותיהם ושל ההלוויות ההמוניות שנערכו להם. הצבעים השולטים בתמונות, במסגרות וברקעים, היו של הרגל הפלסטיני. התמונות התנוססו בעמודי השער של הנספחים המיוחדים שפרסמו העיתונים. בעיי תון "כל אלערב", למשל (13 באוקטובר), היתה תמונת השער חצוי יה לשניים: בצד הימני הובאו צילומים מהמאורעות שהראו חיילים ישראלים מפנים רוביהם לכיוון המפגינים, כשבמשטח הרקע מופיעות תוצאות המפגש - הלוויה המונית שבה גופות החללים, עטופות ברגל הפלסטיני, נישאות על כתפי הצעירים בדרכם האחרונה. כחצי השני הופיעו תמונות החללים ולידם האמך רה הדתית: "החללים יחיו לעד בעיני האל"; העיתון הוסיף את המלים: "וגם בעיני עמם". ב"אלאתחאד" (6 באוקטובר) נראו תמונת החללים כשבימין הרקע נכתב: "הם נפלו כרי שנחיה" ובשמך אל צבעי הרגל הפלסטיני. "פאנוראמא" (6 באוקטובר) בחר לפרסם את התמונות במסגרת של פרחים בעוד ש"אסנארה" (13 באוקטובר) פרסם את תמונות החללים זמן קצר אחרי פגיעתם, כשקוביהם והמשתתפים בלווייתיהם עוברים על פניהם.

המעניין הוא שהעיתונים ביקשו, מצד אחר, שהמאורעות לא יאפילו לחלוטין על השגרה, ניסו, עד כמה שאפשר, לשמור על המדורים הקבועים ולא ויתרו בעיקר על הפרסומות (פת לחמם) גם בשעות הקשות. בהקשר זה נהגו "אלאתחאד" ו"כל אלערב" באותה דרך: בעוד שבשער הנספחים המיוחדים הופיעו בהבלטה

עיתונות הערבית בישראל היתה גם כאינתיפאדה הראשונה מעורבות מתוך הודות עם אחיהם בני העם הפלסטיני החי בשטחים הכבושים, וזאת מתוך נקודת המבט הפרובלמטי של "מדינתנו נלחמת בבני עמנו". באינתיפאדה השנייה, "האינתיפאדה של אלאקצה", הוחרפה הדילמה כשהמאבק הפך למצב של "מדינתנו ומוסדותיה נלחמים בנו".

מטרת מאמר זה להציג ולנתח את תפקודה של העיתונות הערבית בישראל במרוצת השבועיים הראשונים לאינתיפאדה. הבדיקה תיעשה בשני מישורים: בדיקת תפקוד העיתונות ככלי אינפורמטיבי ובדיקת תפקודה ככלי המנסה לכוון ולעצב דעת קהל.

הבדיקה כללה את העיתונים העיקריים בעלי התפוצה הגדור לה ביותר, הן במישור הארצי והן במישור המקומי. את העיתונים הללו אפשר לחלק לשתי קבוצות עיקריות: עיתונות מפלגתית ועיתונות המוגדרת כעצמאית. עם הקבוצה הראשונה אפשר למנות את העיתונים: "אלאתחאד" (חיפה, יומון, ביטאונה של חר"ש והמפלגה הקומוניסטית הישראלית), "פצל אלמקאל" (נצרת, שבועון, ביטאונה של הברית הלאומית הדמוקרטית), ו"צות אלחק ואלחוריה" (אום-אלפחם, שבועון, ביטאונה של התנועה האסלאמית). עם הקבוצה השנייה אפשר למנות את העיתונים: "אסנארה" (נצרת, פעמיים בשבוע, עצמאי), "כל אלערב" (נצרת, שבועון עצמאי), "אלעין" (נצרת, שבועון עצמאי), "פאנוראמא" (טייבה, שבועון עצמאי), "אלמידאן" (נצרת, שבועון עצמאי), "איאם אלערב" (שפרעם, יומון עצמאי, מחולק כנספח של העיתון הפלסטיני "אלאיאם").

במישור האינפורמטיבי, העיתונות הערבית הבינה את תפקודה בהעברת כל המידע והפרטים של המאורעות, שלא קיב לו ביטוי וכיסוי הולם בתקשורת העברית והממלכתית. הדבר נעשה תוך הטחת האשמות כבדות בתפקודה של התקשורת הממך לכתית והפרטית בשפה העברית, שהתייחסה לנופלים ולפצור עים הערבים כאל מספרים ולא יותר. לטענת המאשימים, לא טרחו אמצעי התקשורת בעברית לדלות מידע או פרטים על אודות האנשים העומדים מאחורי מספרי ההרוגים והפצועים, בניגוד גמור למנהגם כאשר מדובר בהרוגים או בפצועים יהודים. "אלאתחאד" (העיתון היומי העיקרי, וכמעט היחיד, במגזר הערבי שנים רבות) הוביל את מסע הביקורת נגד אמצעי התקשורת העבריים והממלכתיים. במאמר פרי עטו של סאמי אלחאג' (10 באוקטובר) נאמר: "הקורבנות והפצועים הללו, משפחותיהם ובני עמם, הם 'קליינטים' של אמצעי התקשורת הצינוניים הרשמיים והפרטיים בארץ זו. הם קוראי העיתונים, צופי הטלוויזיה, הערוץ הראשון והערוץ השני. כל אלה השתכנך עו לתקופה מסוימת בהגינות ובאובייקטיביות של אחרים מאנך שי התקשורת הישראלים, כשאלה היו משמיעים את דבריהם וניתוחיהם על אודות המאורעות השונים. עד שהגענו לרגע האמת, כשהמאורע הפך להתנגשות שכפו זרועות הביטחון של

צילום: מיקי קרצמן

"אלאתחאד" (10 באוקטובר) ביקר את אלה המבקשים להשיג תיק את המחאה, אך בד בבד ביקר קשות את אלה שניצלו את המחאה וההפגנות כדי לפגוע ברכוש הציבור, וכינה אותם "בע" ל זהות מפוקפקת".

"כל אלערב" היה הראשון שהצביע על כך שישנם אנשים שעשו הון פוליטי ותקשורת ממראות ההרוגים, הפצועים והעצוריים. סמיח אלקאסם, במאמר מערכת (13 באוקטובר), תיאר את מעשיהם כך: "הם תיארו את האינתיפאדה של אלאקצה כאילו באה כדי להגשים את מאווייהם האישיים הנפוחים באוויר חולני". את מסע ההרגעה הוביל סאלם ג'ובראן במאמרי המערכת ב"אלעין". באחד המאמרים (17 באוקטובר) כתב: "השאלה הגדולה היא מה אנחנו עושים כדי לגלות לעיני כל את מדיניות השלטון במטרה להביא להחלפתו? מה אנחנו עושים כדי לנהל דיאלוג עם חברת הרוב היהודי כדי להשפיע עליה? האם נסתפק באומרנו שאנו מצויים בהסגר תקשורתי? מה אנחנו עושים כדי לעצב תוכניות ועמדות פרטניות כדי להציג את צדקת מאבקנו באמצעים חוקיים?" דבריו של ג'ובראן, וכותבים אחרים בעלי דעות דומות, לא התקבלו בתחילה באהדה, אך עם שוך הסערה החלו להישמע קולות דומים שגובו במעשים רבים בשטח שמטרתם היתה להרגיע את הרוחות. עם זאת שבה והדהדה בע"ת תונות הערבית התפיסה של הקורבן: בגליונות רוב העיתונים מה-20 באוקטובר הודגשו הסבל והסגר הכלכלי שהטילו המוסדות היהודיים על המגזר הערבי, במיוחד בתחום הכלכלי או בתחום התנועה החופשית בכבישי הארץ והנגישות לנקודות יישוב המאוכלסות על-ידי יהודים.

לסיכום ייאמר שהעיתונות הערבית ניסתה להתגייס בכל כוחה כדי לגבות את האינתיפאדה ואת ההפגנות ומעשי המחאה. התנגשויות הרמים עם המשטרה, כוחות הביטחון ומפגינים יהודיים נתנו למלחמת המלים התקשורתית נפח חדש שלא נודע עד כה. מיותר להדגיש כי קיימות בקרב העיתונות הזאת מגמות שונות, ויטעה מי שיראה אותה כמקשה אחת.

תמונות המאורעות, הוקצה השער האחורי לפרסומת גדולה על כל העמוד של סיגוריות טיים ("אלאתחאד", 6 באוקטובר; "כל אלערב", 13 באוקטובר). גם מדורי הספורט, האסטרולוגיה והבי-ריאות לא נפגעו בעוד שמדורי הספרות יוחדו ברובם לפרסום בתי שיר וסיפורים קצרים המתארים את המאורעות, מהללים את הנופלים וקוראים להנצחת זכרם.

• • •

באשר לנסיון העיתונות לעצב ולכוון דעת קהל, יש לציין שבימים הראשונים למאורעות היו העיתונים זהים כמעט בעוצמה שבה הביעו את רגשי הזעם, התסכול והמחאה כלפי השלטון נות והממסד הישראלי, ובמיוחד כלפי המשטרה ומדיניות "היד הקלה על ההדק". הם השתמשו במונחים קשים לתיאור המעשים שנקטו נגד האוכלוסייה הערבית; הם השתמשו במונחים כמו "טבח המוני", "הפקרות גזענית", "מעשה פאשיסטי" וביטויים קשים אחרים.

אחרי שעברו ימי ההלם הראשונים, התחילו להסתמן בעיתונות הערבית שתי מגמות ברורות: הראשונה היתה של העיתונות המפלגתית ("פצל אלמקאל", "צות אלחק ואלחוריה" ובמידה מסוימת גם "אלאתחאד"), שהטיפה להמשך המחאה וההפגנות והתנגדה לקולות שקראו לרגיעה; המגמה השנייה היתה של העיתונות העצמאית (בעיקר של "אלעין" ו"פאנוראמא"), שקראו להרגעת הרוחות ולניסיון לגייס חזית מאוחדת עם כוחות יהודיים המביעים תמיכה בדרישותיה של האוכלוסייה הערבית. כדוגמה לקבוצה הראשונה ניתן להזכיר את מאמר המערכת של "פצל אלמקאל" (6 באוקטובר) שקבע: "טועה מי שחושב שהרגעת הרוחות היא דבר אפשרי, ואם ישנם ניצנים של שקט הרי היא מנוחת הלוחם... טועה מי שחושב שהיחסים עם הממסד השליטי יחזרו בקלות לקדמותם, כי איך יהיה אפשר הדבר ודמם של ה'שהרא' צועק, מזהיר ומזכיר".

גם בטאונה של התנועה האסלאמית, "צות אלחק ואלחוריה" (6 באוקטובר), הביע התנגדות לקולות שקראו להרגעה, כשהוא טוען שאלה קולות המוציאים את האוויר ממפרשי הזעם והמחאה.

ד"ר מצטפא כבהא הוא מרצה לחקשורת במכללה האקדמית עמק יזרעאל

ערוץ 3 עומד לצאת לדרך, המכרזים כבר פורסמו, שוק הטלוויזיה גועש, אבל התחזיות הכלכליות מצננות חלק מן ההתלהבות. מי ומי על קו הזינוק

א ב נ ר ה ו פ ש ט י י נ

בשנת 1993, בטרם קיבלו את המפתח למסך, הבטיחו זכייני ערוץ 2 הפקות מקור דרמטיות ורוקומנטריות. "קשת", למשל, הרשימה את חברי ועדת המכרזים בהבטחה להפיק לא פחות מחמישה אפוסים דרמטיים גדולים, מהסוג שמלחלח את העיניים, מתסיס, וזוכה לתשבוחות מכל כיוון. בין האפוסים היתה הבטחה לסדרה "מדינת היהודים" על בנימין זאב הרצל, "הנשר הגדול" - סדרה דוקומנטרית מפוארת על חייו של הרמב"ם, ו"הבריחה מאריתריאה" - תיאור הירוואי של בריחת אסירי אצ"ל ולח"י ממחנה המלציה.

"היו מצגים של שלוש הזכייניות הפוטנציאליות", נזכר דן פתיר, חבר מועצת הרשות השנייה דאז. "כולם רצו להרשים את ועדת המכרזים כמה שיותר, והמצגים האלה, בחלקם, קבעו את דעתם של חברי ועדת המכרזים".

שבע שנים חלפו מאז: אצ"ל ולח"י נותרו באריתריאה, והנשר של הרמב"ם לא המריא מעולם. הפרויקט על הרצל דווקא הופק, ועלה כנראה לא מעט. ספק אם הרצל עצמו, אילו קם לתחייה, היה חותם על הסדרה הזאת, שבה רכילות ופיקנטריה דחקו הצדה את תרומתו ההיסטורית של חוזה המדינה. גם ב"קשת" הסדרה אינה מהווה מקור של גאוה. והנשר של הרמב"ם, שפרש כנפיים בפעם הראשונה והאחרונה כפרונטציה המרשימה, הפך בינתיים

היילוד ואת תקינות איבריו. דחיית הבג"צים של זכייניות ערוץ 2, היוצרים וארגון המורים הסירה לפי שעה את אימוי הדחייה, והמכרו התפרסם כמעט לפי לוח הזמנים המתוכנן, כ-11 באוקטובר. ולמרות זאת ההורים לא מרצפים. קשה לשמוע התלהבות בתעשייה בימים אלה. התעניינות? כן. משאים ומתנים? בהחלט וללא הפסקה. אבל הפעם התחלפה עליצות המכרו הקודם בזהירות מופלגת.

ימים לא קלים עברו בשבועות האחרונים על הקבוצות השוקלות להתמודד במכרו לערוץ השלישי. כמעט כל התחזיות הכלכליות פסימיות למדי. על-פי מרבית ההערכות, יותר ממחצית תקופת הזכיון (חמש מתוך שמונה שנים) תעבור ללא החזר השקעה, ועל כך בהמשך. מצב הרוח לא השתפר בעקבות המהומות בשטחים ורוחות המלחמה, שעומדות באוויר מאז ראש השנה. יש קשר הדוק בין ערוץ מסחרי לבין המצב הבטחוני: ללא רגיעה במורח התיכון לא תהיה צמיחה במשק, וללא צמיחה אין שום סיכוי להגדיל את שוק הפרסום.

גם ההמתנה לפרסום המכרו, בתקופת העתירות לבג"ץ נגדו, עשתה לקבוצות צוות פרפרים בבטן. המכרו החדש הוא מעניין, פרי עבודה קשה ומאומצת של אנשי הרשות השנייה בחודשים האחרונים. לזכיינים יבכו זהו מכרו קשה. מעורר לם לא נכנס המפקח הממלכתי-ציבורי ("הרגולטור" בלשון התעשייה) בישראל עמוק כליכך אל תוך הקרביים של כלי תקשורת, בוודאי של ערוץ תקשורת מסחרי. מי שיחפש דרכים לקצץ בהוצאות, ימצא שהפעם זה קשה מתמיד.

לא בכדי הפכו דידי הררי וארנון צדוק, שניים מנציגי הפחות נעלים של הערוץ השני, לגיבורים בעל-כורחם של שיחות המסדרון בשבועות האחרונים. כל שיחה על הערוץ החדש נפתחת באיזכור אחד מהשניים, תמיד על דרך השלילה: "לא עוד די.די.טי.וי" (תוכנית הקיץ האחרון של דידי הררי שהותקפה כנמוכה במיוחד), ולא עוד "משפחת עזאני" (הסיטקום שמוכיל בעונות האחרונות ארנון צדוק, ונחשב לבעל עלויות הפקה נמוכות בחצי מהמקובל בעולם, קרי בערך 1,000 דולר לרקה במקום 2,000, ואגב, עלות ההפקה הנמוכה מורגשת היטב). שתי ההפקות הן של "רשת".

אם לא הם - מה כן? הקבוצות השונות יצטרכו להילחם על הפקות המקור מהז'אנר העליון, כפי שמגדיר אותן החוק. הן, ולא רשימת כוכבים נוצצת,

האם הנשר

עשויות להכריע את המכרו. אם תצליח הרשות השנייה, ולו באופן חלקי, תוכל לזקוף לזכותה הצלחה בהשגת היעד הראשון. היעד השני, החשוב יותר, יושג רק אם תצליח הרשות ליישם את החוק בשנים הבאות, ולהבטיח שההבטחות המרשימות אכן יתממשו כאשר הערוץ השלישי ייצא לדרך. חזרנו לסיפור הנשר.

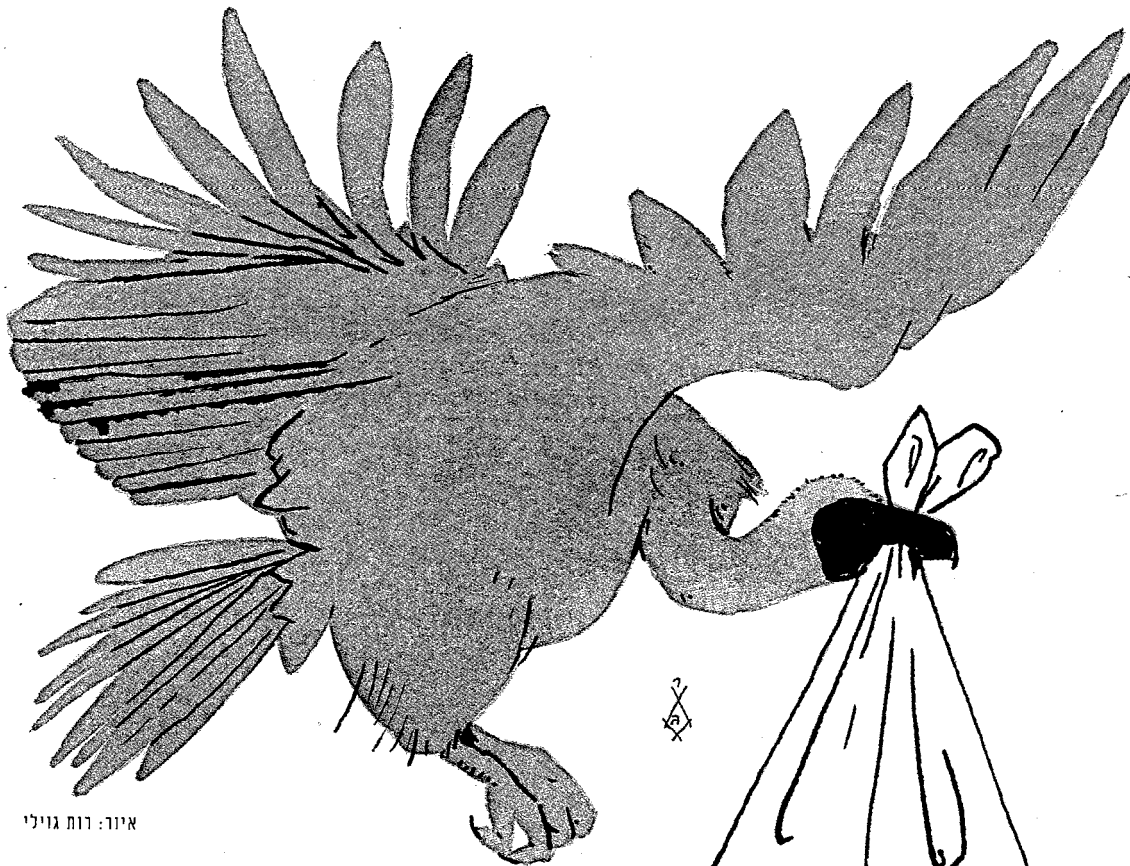
עוד לפני המבחן הראשון תוחלף, בהוראת בג"ץ, המועצה שעיצבה את המכרו ובמקומה תיבחר מועצה חדשה כמעט לחלוטין. האנשים שכתבו את המכרו לא יהיו אלה שיבחרו את הזוכים בו. ראשי המועצה היוצאת מחמיאים לעצמם בנדיבות, וחוששים מאוד מרשימת המומלצים המרשימה שהכין שר התקשורת בנימין בן-דאליעזר למועצה החדשה, כפי שפורסמה ב"ידיעות אחרונות" בחודש שעבר. "האנשים שם", אומר חבר במועצה הנוכחית, "יודעים מדי. לכל אחד יש יותר מדי אגו. עבודת בחירה אמיתית ומנוטרלת מלחצים צריך לעשות בשקט".

וישנן עוד הרבה מהמורות בדרך. גם חילופי שר עשויים לגרוד שינוי נוסף בהרכב המועצה לפני בחירתה. מועצה חדשה יכולה לדרוש עיון מחודש במכרו. בחירות עלולות לטרוף את כל הסיפור. כליכך הרבה מסמרים עוד

לאגרה בתעשייה. סמל לפער שתמיד יתקיים בין הבטחות לוועדות מכרזים ובין מימושן על המרקע. "לא הייתי אומר שהזכיינים עמדו בכל התוכניות שהצהירו מראש", אומר עכשיו פתיר.

לא צריך לייחס עודף חשיבות לאגדות הנשר והבריחה מאריתריאה. "קשת" עשתה מאז לא מעט דברים אחרים, וכמוה שתי הזכייניות האחרות, "טלעד" ו"רשת". לא בטוח כלל שהנשר של הרמב"ם צריך להופיע בטלוויזיה מסחרית. לשם כך קיים הערוץ הראשון, הציבורי. בימים אלה העלתה "קשת" על המסך את "הבורגנים", תרומה לא פחות חשובה ליצירה העברית המקורית. אבל הנשר של הרמב"ם יכול לשמש תזכורת לחברי מועצת הרשות השנייה, שסיימו זה עתה את העבודה על המכרו התובעני של הערוץ השלישי המסחרי. הפעם הם לא רק דורשים מן המתמודדים להבטיח 40 אחוז של הפקה מקורית ב"תוכניות סוגה עילית" (קרי דרמה, תעודה, סרטי טלוויזיה ותוכניות בעלות אופי ייחודי), אלא מתחייבים גם להקפיד על נאותות ההפקה - קרי להבטיח השקעה כספית גבוהה בהפקות המקור. במילים אחרות: הפעם הם רוצים שהנשר יעוף גבוה ורחוק.

הערוץ השלישי נכנס לשלב המכריע בהיריון. בקרוב נוכל לבדוק את מי

איור: רות גויני

ק

ימאריא

מהקבוצות נפגשו כבר עם יועצי תקשורת ולמשל אתי אשך מ"אשך תקשורת", המציעים תוכניות אסטרטגיות של יחסי ציבור לקראת המכרז, ועם משרדי ייעוץ כלכלי (למשל זה של דן טהורי), להכנת מסמכי המכרז. בראש "טי.וי.3" עומד אבי ברזילי, עד לאחרונה עורך "עובדה" ולשעבר איש "ידיעות אחרונות". ברזילי אינו חושש מהרשימות הקשות בתחום ההפק" תי. "ממילא אני מתכוון לעשות ערוץ אחר מהקיים", הוא מבטיח. ב"טי.וי.3" בונים על ההרכב העסקי המרענן שכולל שחקנים חדשים בעולם התקשורת, ואנשים צעירים יחסית שלא שייכים לדור הקמת המדינה או למשפחות הגדולות של המשק. הצירוף הזה, שברזילי מרבה להרגיש, עשוי לעשות רושם מסוים על ועדת מכרזים, בעידן של פתיחת השוורות בעולם התרבותי. ברזילי החתים, בינתיים, את רונית נייס, במאית דוקומנטרית שעבדה איתו במגזין "עובדה" כמנהלת תוכניות, ואת אילנה זיו כמפיקה ראשית. הוא נפגש "כמעט עם כל האנשים שמופיעים לפני ומאחורי הקלעים בתעשייה הזאת", אבל רבים מהכוכבים שעמם נפגש נשארו, בינתיים, במקומם. גורמים בקבוצה יודעים לספר ששוורת מפגשים שערך עם גדי סוקניק לא הביאה לחתימה, וסוקניק נשאר בסופו של דבר, לפחות זמנית, בחיקה של חברת החדשות של

מפוזרים על הכביש, שהמתחרים מערוץ 2 לא איבדו תקווה. "במקרה הרע הערוץ החדש יעלה בעוד שנה", אומר עוזי פלד, מנכ"ל טלעד, כיום הלוחם הנחרץ ביותר נגד הערוץ השלישי. "אבל אני מאמין שזה ייקח שנתיים-שלוש. בזמן שנתר אני מאמין שיחזרו אחורה לרעיון של ערוץ מסחרי עם אג'נדה ציבורית בדומה לרעיון של ערוץ 4 הבריטי. עוד לא מאוחר". שבע הקבוצות שהציגו מועמדות לפני חודשים ספורים כבר עומדות בפני תהליך של טריפת הקלפים, שתכלול ככל הנראה התחברות, הצטלבות וצירוף חברים חדשים. בשעת כתיבת שורות אלה כולם מדברים עם כולם. בתום הדיונים ניתן להעריך שייגש למכרז מספר קטן יותר של קבוצות, בין ארבע לחמש על-פי ההערכות האופטימיות, שלוש בלבד על-פי הערכה פסימית יותר. נכון להיום רק שתי קבוצות מצהירות בביטחון מלא על התמודדותן בכל תנאי. מדובר בקבוצת "טי.וי.3" בבעלות אלי עוזר ("ג'ובוסטי", "רדיו ללא הפסקה" ו"כדורגל פלוס") יחד עם קוראופ וחברת הבנייה אשטרום, ובקבוצת "מימדי-הארץ" שהברה לאיש העסקים יצחק תשובה ולתנובה. עיקר זמנן של ראשי הקבוצות מוקדש לבניית "צוותי א'", קרי מנהלי הביניים שיכינו את המכרז, ולבדיקת כדאיות כלכלית. חלק

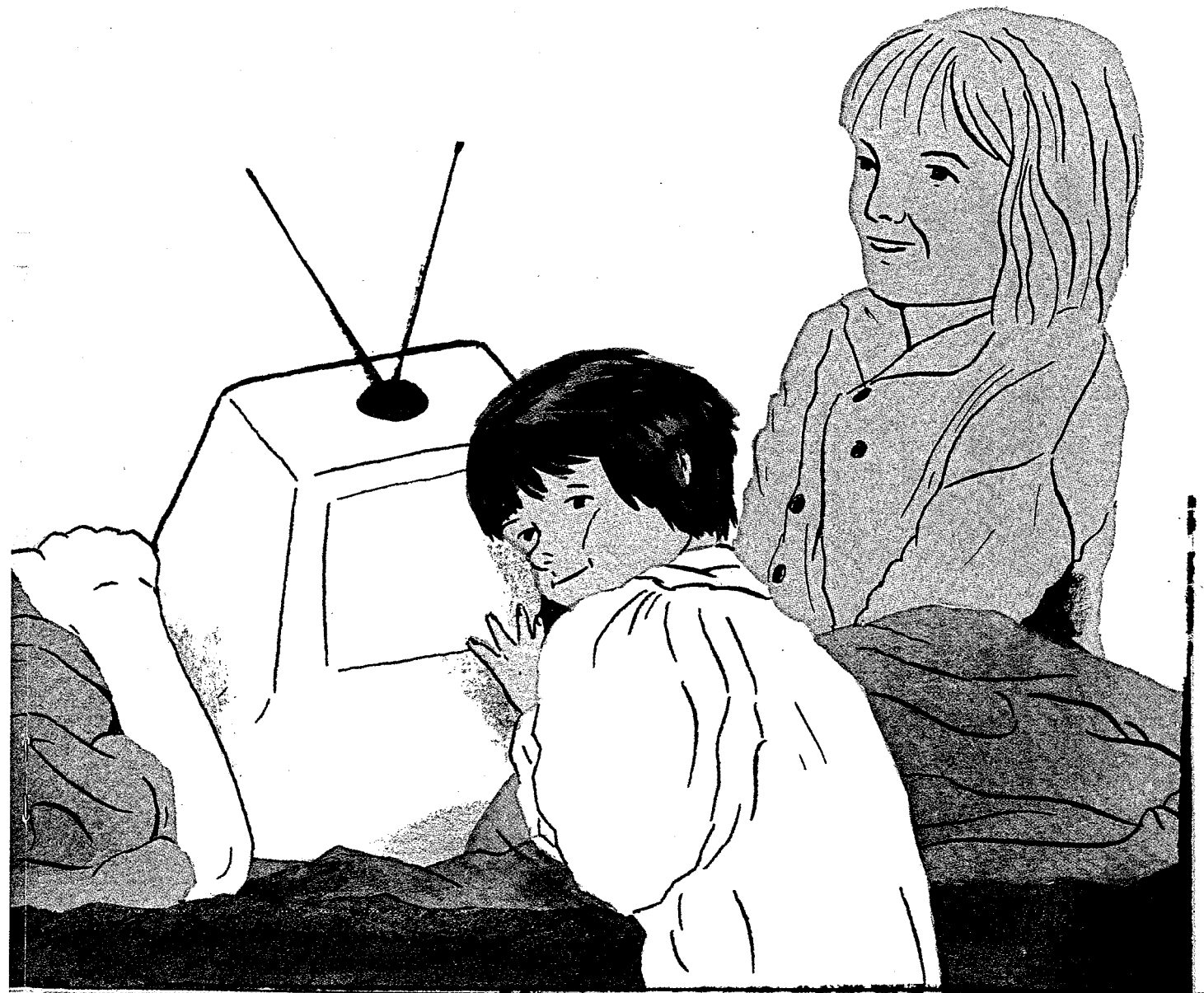
בחשבון בעיקר את קשריו הפוליטיים הענפים. גם בניית הקומה השנייה של הקבוצה כבר הושלמה. למנהלת התוכניות נבחרה אלונה אבט, כיום העורכת הראשית והמנכ"לית של ערוץ הקטנטנים "הופ". איתן גרין, במאי טלוויזיה, נבחר לנהל את מחלקת הרמה, ומודי בריאון, מהאתראים להצלחת ערוץ הספורט ולסדרה המוערכת "הכל אנשים", יהיה מנהל מחלקת בידור ותרבות. רחל שיין ארגמן היא מנהלת מחלקת ילדים ונוער. העיתונאי אורי אורבך והאמנית עליזה אולמרט נלקחו להשלמת ראייה תרבותית רחבה. "מיהרנו לגבש צוות ניהול כדי להתחיל לעבוד בלי להשתהות", אמר בכיר בקבוצה עוד לפני שהמכרז התפרסם. "אנחנו עובדים עכשיו על לוח שידורים וכבר מפקים כמה תוכניות. הסיכון הוא מאוד מאוד גדול, אבל אנחנו לא מבזבזים זמן. ברגע שייג תן האות, אנחנו יכולים לעלות לאוויר תוך שלושה חודשים".

בצד התוכני מסקרנת קבוצת "תום תקשורת" בראשות רם לנדס, לשעבר ממקימי חדשות ערוץ 2 ועורך מוסף השבת ב"ידיעות אחרונות". לנדס קרא את המפה והבין כבר בשלב מוקדם ששם המשחק הפעם יהיה הצגת יכולת מוכחת בתחום הז'אנרים העליונים. עד כה החתים לנדס שורה ארוכה של יוצרים בולטים מהתעשייה, שזכו לעיקר הכרתם ככמאים ויוצרים של דרמות

הערוץ השני. ברזילי רצה מאוד גם את אילנה דיין שנשארה ב"טלעד". "אני לא מחפש את ארז טל ואת דודו טופו", הוא אומר, "למרות שהם כוכבים מצוינים. אם ניקח אותם, איך נעשה טלוויזיה אחרת ושונה? אם יהיה לנו שעשועון, ובהחלט יכול להיות שיהיה, אנחנו נחפש מגיש שונה". ברזילי מתכנן גם מגזין אקטואליה, ותוכניות רכש מאירופה.

הקבוצה שזוכה כינתיים למחמאות הרבות ביותר בקהילת אנשי הטלוויזיה היא קבוצת "מימד הארץ". בבורסת ההערכות היא נחשבת לקבוצה ארוזה היטב, עם גב כלכלי חזק, בגיבוי של עיתון "הארץ" ואולפני "מימד" המשגשגים, שעומדים מאחורי כמה מההפקות המצליחות ביותר של הערוץ השני בשנים האחרונות ואף חגגו את ההצלחה במעבר למבנים חדשים. המכרז לערוץ המסחרי הוא ההודמנות האחרונה, כנראה, של מו"ל "הארץ" עמוס שוקן להיכנס לתחום התקשורת האלקטרונית, אחרי שכשל פעמיים: במכרז לערוץ השני ובמכרז לרדיו האזורי בתל-אביב. "הפעם", אומר בחיוך אחד מראשי הקבוצה, "שוקן רוצה, לשם שינוי, לזכות".

בראש הקבוצה הועמד העיתונאי דן מרגלית – בחירה שנויה במחלוקת. למרגלית אין ניסיון בניהול מערכות שידור, וסביר שמי שבחר בו למנכ"ל לקח

להתחבר עם קבוצת "תיא" של עמי גניגר, שמעמדה כרגע לא ברור. נכון לכתיבת שורות אלה מעדיפים ב"תום" לצרף משקיעים חרשים על פני התחברות עם קבוצה נוספת.

למרות התחושה של "תום" שלצדם צוות יוצא דופן, הם מסרבים להתחייב שירוצו עד הסוף. "אם המכרז לא יהיה כראי מבחינה כלכלית - לא נהיה שם", אומר גורם בקבוצה.

פסימיות רבה יותר אפשר לשמוע בקבוצת "רול תקשורת", הכוללת את איציק קול, ישראל רינגל ויאיר פידלבסקי. קול, שהצהיר על כוונתו לרוץ כמעט מהרגע הראשון, עדיין מלקק את הפצעים של הכישלון הקודם במכרז לערוץ 2 והמתנה המייאשת לערוצים הייעודיים. הוא מצנן את ההתלהבות של עצמו: "השקענו 150 אלף דולר בהכנה למכרז לערוץ ערבי ייעודי, ותראה כמה זמן זה נסחב. לכן הפעם אנחנו לא מוציאים לפועל דבר, ומחכים בצד לראות מה קורה. אנחנו מתכוונים גם לאפשרות שנצטרך לסגת מהרעיון אם נראה שהמדינה שוב מעכבת."

לקול יש שם אחד בטוח: יואב צפיר, כמאי "החרצופים" ו"של מי השורה הזאת", כמנהל תוכניות. רול גם רכשו לאחרונה את אולפני "שביט"

בגבעתיים, שהיו בניהולו של כונס נכסים. לערוץ החדש ירצו קול ועמיתיו להעביר את הפקות הבית: "של מי השורה הזאת", "זום" ו"בארני" - שלושתן מתאימות להגדרה "ז'אנר עליון". אם ישתכנע להמשיך לרוץ, מאמין קול שבערוץ החדש יצטרכו לעבוד על פילוח, כדי למלא בפרסומות גם תוכניות עם רייטינג נמוך יותר. "היום אין שום פילוח, ולכן מסתכלים רק על המספרים. כשהייתי בלוסיאנג'לס שאלתי את מנהל התוכניות של איי.בי.סי, איך זה שאתה משרד שלוש שעות של גולף כשהרייטינג הוא אחוז וחצי? הוא ענה לי מיד: מי שמתעניין בגולף כבר עשה את זה. הוא רוצה מרצדס וטיוולים מסביב לעולם. את הקהל הזה אנחנו והמפרסמים מחפשים."

קבוצת איי.טי.אן בשותפות של אלפרד אקירוב, דב תרמור, אהרון רוברט ויוסי מימן מינתה לאחרונה את יונה פרנר, ממקימות הטלוויזיה החינוכית ועד לאחרונה יועצת התוכניות של "קשת", למנכ"לית, יחד עם שותפה לחברת "מדיאנה" רוני אלגרנטי. פרנר מוכנה בינתיים לחשוף מעט מאוד קלפים. "אפשר לומר באופן כללי שהערוץ לא יהיה תאום של ערוץ 2 ולא יהיה ערוץ נישא. אבל מה זה אומר - עוד קשה לפצח. הרגשתי את עצמי כחלק מ'קשת' הרבה מאוד שנים, ואני חושבת שאפשר לקחת טלוויזיה גם לכיוונים אחרים". קבוצת איי.טי.אן מתרכזת בשלב הנוכחי במגעים להגדלת מספר המשקיעים, כמתחייב בתנאי המכרז, ובהכנת הצוות המשפטי, המנהלי והתוכני שיוביל את הקבוצה למכרז.

חברת "גאון הפקות", מייסודו של בני גאון וברשות אחיו, הזמר יהורם גאון, התלבטה בשבועות שלפני המכרז אם לרוץ או להסתפק בהכנת הפקות מקור שישווקו לזכיינים אחרים. רק לאחר שקיבלו תחזית כלכלית מהמשרד לייעוץ פיננסי א. חפץ, ובה הערכה שניתן להגיע לרווחיות, הכריעו בעד השתתפות במרוץ; בשעת כתיבת שורות אלה הם נמצאים במשא ומתן עם מנהלי מחלקות ויוצרים. גורמים עסקיים נוספים בקבוצה הם ברונר לנדל סברג (מבעלי "סנו"), ומשה לוי - איש עסקים ישראלי הפועל בניו יורק. מנהל את הקבוצה מאיר שני. יהורם גאון מצהיר על רצונו לעשות "טלוויזיה אחרת", המבוססת על אפוסים היסטוריים גרודים לים דוגמת אלטלנה, סיפורם של בראזני ופיינשטיין, אלי כהן ושרה אהרונסון. "מאחר שזכינו לתגובות של הרמת גבה חשוב לי מאוד להרגיש שאנחנו מאמינים בסוג כזה של תוכניות", אומר גאון. "ככל שהפקה תהיה גבוהה יותר כך הרייטינג שלה יגדל והיא תהיה גם רווחית."

קבוצה שביעית שטרם הכריעה מובלת בידי עמי גניגר, מבעלי "אולפני הרצליה", שחתמה על הסכם שיתוף פעולה עם "ניו קורפ"

וסרטים דוקומנטריים: דורון צברי, ג'ולי שלו, יוסי מרמוני, דוד אופק, אורנה כן-דוד ואבי כהן, לשעבר עורך "החרצופים" ומקים קבוצת "פלטפוס". לנדל מבטיח שיהיו עוד שמות כאלה. גם העיתונאי נחום ברנע מלווה את הקבוצה. "הריכוז הגבוה והחריג של יוצרים ישראלים בכירים בתוך הקבוצה שלנו מעיד שהכוונות שלנו, לעשות טלוויזיה באיכות וברמה אחרת, רציניות ביותר", אומר לנדל.

היוצרים של לנדל מביעים, בינתיים, שביעות רצון גדולה. ב"תום" חששו בתחילה שחברות יוצרים, שעיקר גאוותה היתה חופש הפעולה, תתקשה לפעול כחלק מחברה על בסיס משכורת קבועה. החששות התפוגגו. בקבוצה אין עדיין חלוקת תפקידים מדויקת. כולם עושים הכל. לנדל נמנע ממינוי אנשי לתפקידים השונים. ההסבר לכך: הדלת פתוחה למשקיעים נוספים שבוודאי ירצו להיות שותפים בקבלת החלטות כאלה.

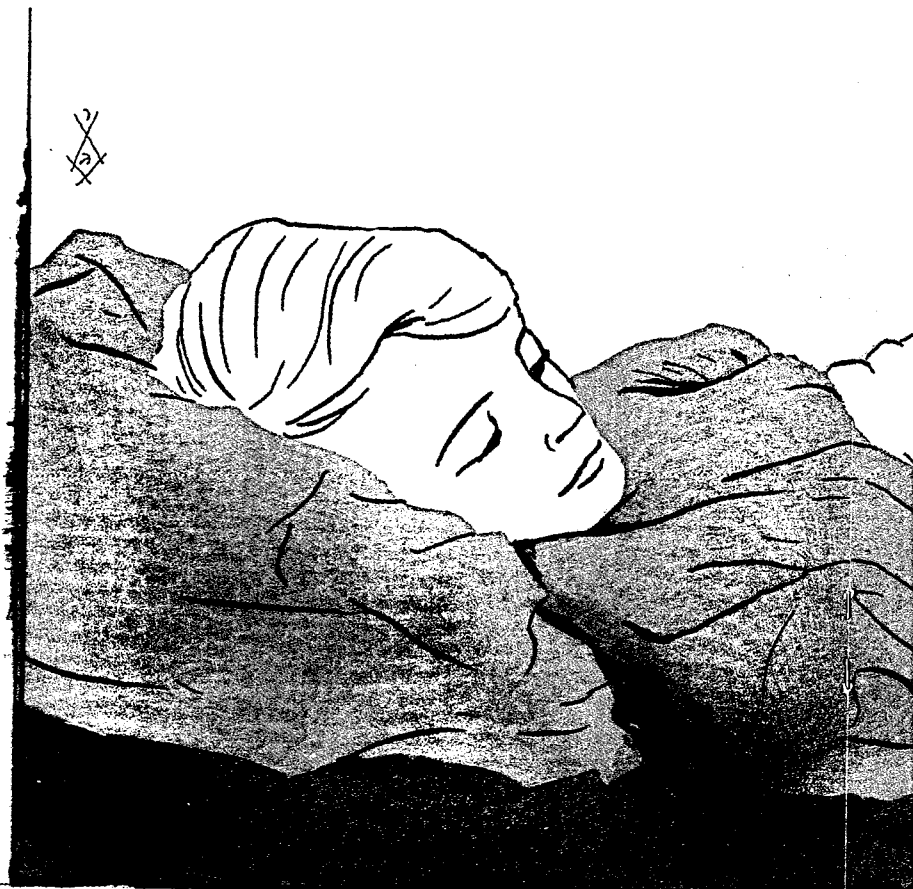
מבחינה עסקית, קבוצת "תום" עדיין לא הושלמה. החבילה הנוכחית כוללת את חברת ההייטק "צ'ק פוינט". לנדל ואנשיו נפגשו בשבועות האחרונים עם כל נציגי הקבוצות האחרות, להוציא את קבוצת "טי.וי.3", כדי לבחון אפשרויות חיבור עסקיות. אחת האפשרויות שנדונו ברצינות היתה

העולם לא נכנס החפקח

המחלכת יציבורי ("הרגולטור")

בלשון התעשייה) עמוק כליכך

אל תוך הקרביים של המתמודדים

איור: רות גוילי

של רופרט מדרוק. נכון לכתיבת שורות אלה גניגר אף לא רכש את ספר המכרו. לא במקרה רשימת הרכישות של כוכבים אינה כוללת עדיין את הגיבורים הראשיים של הפריימטיים בערוץ השני. מרביתם (אמנון לוי, רפי רשף, ארו טל, אברי גלעד, דן שילון, רודו טופו) חתומים על חוזים שמנים לשנתיים עד שלוש קדימה, ואין להם שום סיבה נראית לעין להשתחרר מחוזים אלה לעת עתה. אילנה דיין היתה מחוזרת מאוד במשך תקופה מסוימת, אבל הכריעה בסופו של דבר בעד היציבות של מקומה כמגישה מובילה ב"טלעד".

הקבוצות המתארגנות יודעות שהסיפור של המכרו הפעם שונה, וכי חברי ועדת המכרוים ילמדו מנסיון העבר ולא יסתנוורו מרשימה נוצצת של כוכבים מהערוץ השני. גם הסוכנים עדיין מנומנים. "הקולבים" (כינוי לסלבריטי; א"ה) פחות מעניינים כרגע, אומר חיים סלוצקי, אחד הסוכנים הגדולים בשוק. "הסיפור הפעם הוא חיפוש אחרי תוכן. לכן גם אם מחפשים שמות גדולים, רוצים לראות גם מה התוכנית שעומדת מאחוריהם". זאת בריוק הסיבה שהשמות החמים בשלב זה הם האנשים מאחורי המצלמה: הבמאים, התסריטאים, המפיקים וספקי הרעיונות. שינוי מרענן.

כשהמגעים ייכנסו לתאוצה גבוהה יותר, סביר שבכל זאת ייקלטו כוכבים גם בקבוצות היצור למכרו של הערוץ החדש. עם זאת קשה להאמין שמקרה אלכס גלעדי, אשר חתם כמנכ"ל קבוצת "קשת" ערב המכרו לערוץ 2 על חוזים שמנים עם כל השמות הגדולים (טופו, טל, מרגלית, גזית, צפיר ועוד) ויצר קבוצה נוצצת בזמן שיא, יחזור. יותר הגיוני שהרכישות יהיו של מגישים מהשורה השנייה, או של כוכבי ערוץ 2 שלא מצאו את מקומם בפריימטיים בשנים האחרונות. שמות כמו גרי סקניק, גבי גזית, סיגל שחמון, חלק מכוכבי הילדים, מגישי תוכניות הבוקר ואולי גם כמה מאחורוני הכוכבים של הערוץ הראשון (יעל שטרנהל, למשל) יוכלו להתברג היטב במסך החדש. וזאת לפני שהוכרנו את המאבק על כתבים לעבודה במהדורת החדשות של הערוץ החדש, ששידוריה יתחילו רק בשלב שני, לאחר שהוא יעלה לאוויר.

המדינה (ראו מסגרת) מתחייבת הפעם לרדישות מחמירות בתחום ההפקה. אפשר להתרשם שהקבוצות החדשות נערכות בהתאם. לכאורה

הונחה תשתית לערוץ שהיצירה העברית האיכותית לא רק תקשט אותו, אלא תשמש המרכיב העיקרי בלוח השידורים שלו. ובכל זאת הפסימים מעריכים שיהיה קשה לעמוד במשימה. אולי משום כך הלידה הפעם נראית כואבת מבעבר. המכשול העיקרי שיעמוד בפני הערוץ החדש יהיה שוק הפרסום ומגבלותיו. שוק הפרסום הישראלי נאמד בשנים האחרונות בכמיליארד דולר. הטלוויזיה תופסת בערך רבע ממנו, כמעט כולו על-ידי הערוץ השני.

על-פי ניתוח שנעשה בידי ערן שלו ואורן הלינגר מחברת סומך חייקין, כניסתו של ערוץ חדש תגרום לירידה במחירי הפרסומות, אך במקביל לגידול מסוים בכלל עוגת הפרסום הטלוויזיוני. הרווח הנקי של שלוש זכייניות ערוץ 2 בשנת 1999 עמד על 76 מיליון ש"ח. סכום נאה, אבל נמוך בהרבה מזה של הכבלים, למשל. בשנת 2001, כך מעריכים שלו והלינגר, יתפוס הערוץ השלישי 25-30 אחוז משוק הפרסום הטלוויזיוני, וינגוס בשליש מן הנתח של ערוץ 2. בשנת 2002 יחול כרסום נוסף ובשנת 2003, על-פי התחזית, יגיעו שני הערוצים כמעט לשוויון בחלוקת הפרסום.

שלו והלינגר אינם מעניקים תקווה רבה לזכייני הערוץ השני בעידן החדש, ומעריכים כי לקראת תום הזכיון של "טלעד", "רשת" ו"קשת", בנובמבר 2003, יציגו שלוש החברות משהו בין "רווחיות שנתית זניחה" לבין "הפסד מהותי". הזכיינים ייכנסו בשנה היא למלכודת: זכייני שידור רמה יצמצם הפסדים – אבל עלול להפסיד משום כך את הארכת הזכיון, שהפעם יינתן לשני זכיינים בלבד. זכייני שישקיע בהפקות איכות, בניסיון להרשים

את ועדת המכרוים – ימצא את עצמו מול קופה ריקה.

עבודה שהכין שי מיש, כלכלן ב"טהורי בית השקעות", לפי הזמנת משרד התקשורת, מרבית במספרים ברורים אף יותר. על-פי התחזית שלו, יירדו ההכנסות השנתיות של ערוץ 2 (לפני הוצאות) בשלוש השנים הקרובות מ-815 מיליון (רווח השיא של שנת 2000), ל-644 מיליון ב-2003, אחרי שלוש שנות שידור של ערוץ שלישי (כפועל, עקב העיכובים, ישרד הערוץ השלישי רק מעט יותר משנתיים). כתוצאה מהירידה הזאת, חוזה מיש, צפויה ירידה ניכרת ברווח התפעולי, עד הפסד בשנת 2003 של כחמישה מיליון. חשוב לציין: למרות ההפסד הזה יסיימו הזכיינים גם את תקופת הזכיון השניה ברווח מרשים.

שוק הפרסום צפוי לגדול ב-10 עד 15 אחוז בשנתיים שלוש הראשונות, והטלוויזיה תתפוס 30 אחוז ממנו במקום 25 אחוז. הניתוח הזה גורם לפרופ' ארנון צוקרמן להעריך שלפני השנה השישית להקמתן, לא יחזירו הזכייניות החדשות בערוץ 3 את ההשקעה. כלומר, רק כשלוש שנים לפני תום תקופת הזכיון בת שמונה השנים יתחיל הערוץ החדש להרוויח. זכייני הערוץ השני, לשם השוואה, התחילו להרוויח היטב כבר אחרי שנתיים. וכל זאת בהנחה שהמשק לא ייכנס למיתון בעקבות המצב במזרח התיכון או מכל סיבה אחרת, מיתון שיגרור בהכרח קיפאון בשוק הפרסום.

על זכייני הערוץ החדש יהיה לשדר 111 שעות של "ז'אנרים עליזים". בניגוד לערוץ הקיים תוכניות אלה ייבדקו – על-פי כללי המכרו החדש – בזוכית מגדלת, כדי לצמצם למינימום את ההתחמקות מעמידה בתנאי זה של המכרו. "הערוץ השני", אומר צוקרמן, "מוציא בערך מיליון דולר על הפקות בשנה. כדי לעמוד פחות או יותר ברמה שלו, ונזכור שזו רמה שעליה מתלוננים כל הזמן, צריך הערוץ החדש להרוויח בערך 250 מיליון דולר. כדי שזה יקרה צריך קו הפרסום להכפיל את עצמו בתוך שלוש או ארבע שנים, וזה מופרך".

ואם בכך לא די, הטיל המחוקק על הערוץ החדש מגבלה כלכלית נוספת. כל קבוצה תצטרך להכריז על גובה ה"ביד" שלה – הסכום שבעבורו היא רוכשת את הזכיון מהמדינה. על-פי ההערכה מדובר ב-15 מיליון דולר. הרשות השנייה לא אהבה את התכתיב הזה של החוק, אך בליט ברידה השלימה אתו, וצמצמה את חשיבותו בניקוד הכללי של המכרו ל-30 אחוז בלבד. מוטי שקלאר, יו"ר המועצה היוצאת, מבטיח: "אנחנו ניתן דגש קודם כל לתוכן, ליכולת המוכחת לעשות דברים".

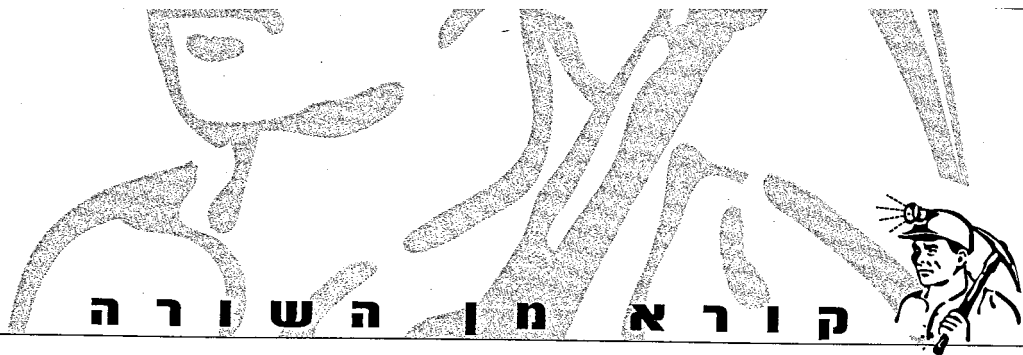
בדרך למרקע עדיין ממתנים המכרוים לערוצים הייעודיים. גם הם ימומנו מפרסומות, וגם הם מאיימים ליטול מהערוץ החדש את שאריות החמצן האחרון. גות. אם יעלו מסיבה כזו או אחרת לפני הערוץ השלישי – הספקות נעלמים. אפילו שקלאר האופטימי מודה שמדובר במכת מוות לסיכויי הרווחיות של הערוץ השלישי. אבל גם עלייה מקבילה לאוויר נראית על פניה מוזרה. בעידן של עשרות ערוצי לוויין וכבלים, ערוצי נישא ייעודיים הם חייזרים. את חלקם ודאי יהיה קשה מאוד לקיים, וגם אם יש צורך בערוץ בערבית או בערוץ מוסיקה נוסף – מי במשרד התקשורת משלה את עצמו ששוק הפרסום יצליח לבלוע טלוויזיה מסחרית במינוגים כאלה בבת אחת?

זכייני ערוץ 2 מרגישים מעל כל במה את המגבלות של השוק הטלוויזיוני החדש. אבל גם הם יתקשו להכחיש שתחרות, לפחות בשלב הראשון, תשפר גם את המוצר שלהם. אפילו הדיבורים על תחרות הוציאו אותם משאננות, והדרמות המקוריות שיעלו על מסך ערוץ 2 בחודשים הקרובים הן עדות לכך ששום דבר אינו מקרי. סיומו הקרוב של המונופול בתחום הטלוויזיה המסחרית כבר נותן אותותיו.

אבנו הופשטיין הוא עיתונאי ב"דיעות אחרונות"

על-פי חרבת ההערכות, יותר ממחצית תקופת הזכיון (חמש מתוך שמונה שנים) תעבור ללא החזר השקעה

עמוס נוי

מישהו זוכר את האולימפיאדה?

כל הכתבים הגרועים (לדעתו של נוריאל), לכינוי "עולם שלישי"? במה חטאה בתו, ומדוע אין זה מן הראוי ש"תסתובב" לה עם השם "בהלול" בערוץ 2? למה דווקא בהלול (ולא הור או גרטל) נמצא בסידני בגלל שעשה "אינתיפאדה"? והאם, עם כל הפוליטיקלי קורקט, הפך גם "מעריב" לוועידת האו"ם לקידום העולם השלישי?

איך כתב נוריאל באופן כליכך קולע: "הדבר האחרון שמותר לערוץ 1 לעשות, זה לבקר את רמת הספורטאים הישראלים באולימפיאדה... לטלוויזיה הישראלית מגיע הציון אפס". נכון. והדבר האחרון שמותר ל"מעריב" ול"ידיעות אחרונות" לעשות, זה לבקר את רמת השידורים (האיזמים, דרך-אגב, על כך אין ויכוח) של ערוץ 1. איך אומר הפתגם הפרסי: "השום צחק על הבצל מפני שהוא כליכך מסריח".

הקטע הבא הוא תיאורטי ופנטסטי. כל קשר בינו ובין התקשורת הישראלית הוא מקרי בהחלט ועל אחריות הקורא בלבד.

יש דבר כזה, "פרדוקס האויב". אם האויב שלך מוצג כפחדן, טיפש, חלש (מה שמוציא אותך אמין, חכם, חזק), יש חשש שאיש לא יפחד ממנו במידה הראויה. אבל אם הוא נתפס כמאיים מדי, בעל כושר עמידה מרשים, ומפחיד בתחבולותיו ובחוסנו - נו, טוב, אז לא רק שתודע דמורליזציה ומורד לב, אלא תיאלץ (או תיאצץ) גם לגסות להסביד איך הוא גובר עליך (או לפחות משתווה אליך) בפרמטרים חיוניים כל-כך.

יש לפרדוקס הזה פתרון פשוט. קוראים לו דמוניזציה. האויב שלך, מה לעשות, הוא פשוט לא אנושי. האמריקאים התמחו בפתרון הזה - הם השתמשו בו פעמיים בהצלחה (נגד היפנים ונגד הסובייטים) ופעם אחת בצורה כושלת (נגד הווייטקונג). אויב שמסרב לקבל את כללי המשחק שכפית עליו הוא לא אנושי, ולכן שום דבר שהוא יעשה לא יכול לגרום לך למחשבה נוספת על אנושיותך שלך.

פתרון מצוי. אויב לא אנושי שמתקומם, ושלמעלה ממאה מלא-אנשיו (מתוכם כעשרים לא-יילדים) נהרגים בעשרה ימים, אינו שרוי באבל כבד. אצלנו, בני האנוש, אם שבעה בני-אדם היו נהרגים בהפגנה אלימה בכותל מאש צלפים, היינו כמובן מגיבים בזעם אותנטי. אצל האויב הזעם האותנטי, כמו כל דבר אנושי אחר, פשוט זר לו. אנחנו, שאלפים מילדינו, חניכי תנועות הנוער האיריאליסטיות שלנו, צעדו מול שוטרים בריטים במאבק לעלייה חופשית ומדינה עברית, יודעים שרק אויב לא אנושי שולח בציניות ילדים מול קלגסים חמושים.

רק אויב לא אנושי אינו מתרשם מהכתבות שלנו, משיחות הסלון שלנו, מהנכונות שלנו לווייתורים מרחיקי לכת ובראשם הניסיון שלנו לייחס לו, לאויב הנורא ההוא, מידה מוגבלת של אנושיות. עכשיו אנחנו נורא מאוכזבים מהאויב ההוא. הוא לא כמונו, מה לעשות. הוא פשוט לא בן-אדם.

עמוס נוי הוא איש מחשבים

העיתונות הכתובה שלחה נציגות נכבדה לסידני. העיתונאים הישראלים נתבקשו לייצר, במהירות שיא ובמסגרת לוח זמנים דוחק, דיווחים ערכניים, כתבות צבע משובכות נפש, ראיונות חפוזים והגיגים שטחיים, כדי למלא את מוספי הספורט ההגיגיים של תקופת האולימפיאדה.

אלא ש"מעריב" ו"ידיעות אחרונות" הגדילו לעשות - הם גם פרסמו מדורי ביקורת טלוויזיה. עמוס אורן ב"ידיעות אחרונות" ויהודה נוריאל ב"מעריב" הפליאו את מכותיהם בעמיתיהם מערוץ 1, באלימות ובכבדות ראויות לציון. למרבה הצער, ביקורת תקשורת זה מקצוע מסוכן - מישהו תמים, לא נורא מתוחכם וחסר ניסיון, אולי אפילו איזה קורא מן השורה, יכול לקחת אותה ברצינות. הוא יכול אפילו, שומו שמים, לגסות וליישם את הקריטריונים המקצועיים והאתיים של המבקר ולהחיל אותם על העיתון שאותו מבקר חר עין ועט הוא אחד מכותביו. הוא יכול אפילו, וזה ממש נורא לא נעים, לבחון בכלי הביקורת המושחזים הללו את כתיבתו ודעותיו של המבקר הזה בכבודו ובעצמו.

למשל - ולפעמים צריך לקרוא שוב כדי להאמין - עמוס אורן מ"ידיעות אחרונות" כותב כך על משה גרטל: "יצאת נקניק, גרטל. ולא סלאמי". ועל זוהיר בהלול: "למה סורס הסוס השחור בהלול?" (בחיי!). ויהודה נוריאל מ"מעריב" כותב על גרטל: "בדיחות קרש, היסטריה, כלבול". מלים כדורבנות. אכן, בדיחות קרש, היסטריה, כלבול, וגם פרובינציאליות מביכה, פתוס מתלהם (או התלהמות פתטית), בורות, ותנודות מאניות-דפרסיביות אפיינו את שרדני ערוץ 1, אבל לא פחות מכך את "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", בסיקור הכושל של האולימפיאדה.

כל זה היה יכול להיות קוריוז, אלמלא היה לביקורת הללו גם פן עקרוני יותר. כשיהודה נוריאל ("מעריב") מאשים ומגנה את גרעון הוד על "הערותיו הגזעניות, הסקסיסטיות", הוא צורך בהחלט. גזענות וסקסיזם זה גועל נפש. בעניין הסקסיזם יכול היה נוריאל להיעזר בדיווחו יוצא הדופן של עמיתו לעיי תון, רון עמיקם, ממשחק הוקי שדה לגשים: "יש עוד כמה בלונדיניות מצודרות ביותר שכמו כל שחקנית הוקי משחקות במיני וחולצת לייקרה מתפוצצת בהורר מונים וגורמות לאיצטריונים כאן להיות מפוצצים... אתם צריכים רק לדמיין מה קורה להולנדית שרצה שעה וחצי באזור בו אין בכלל אווון". או את תיאור קרב ההיאבקות של אותו כתב עצמו (סקסיזם? הומופוביה? טעם רע במיוחד?): "משהו שנראה כמו אקט מיני אנאלי שלא מותר מקום לספק".

עוד כאן סקסיזם. בעניין הגזענות (עוד מידה מגובה) לא צריך נוריאל לפשפש הרבה. באותו מדור שלו עצמו, לאחר שכמעט כל שרדי הטלוויזיה זכו ממנו לקיתונות של רותחין, זוכה אחד מהם לטיפול מיוחד, בשפה ייחודית, ותוך שימוש בעולם אסוציאטיבי השמור לו בלבד. כך כותב נוריאל על זוהיר בהלול: "עם כל הפוליטיקלי קורקט, שידור טלוויזיה אינו ועידת האו"ם לקידום העולם השלישי. יואש אלרואי נכנע לאינתיפאדה של בהלול". בקטע אחר מציין נוריאל שגם בערוץ 2 כבר מסתובבת איוו "בהלול" (איספהאן בהלול, בתו של זוהיר בהלול, היא כתבת חברת-החדשות של ערוץ 2, ותחומי הסיקור שלה לא קשורים בשום צורה ואופן לספורט).

ועכשיו, ילדים, נשמח אם תענו על השאלות הבאות: מדוע זכה בהלול, בין

הסערה פרצה מיד לאחר מהדורת החדשות בטלוויזיה, בשבע בערב, באחד מימי השבוע בסוף חודש ספטמבר. התמונות על המרקע היו מזועזעות ומבהילות, זעמו צופים נסערים שהתקשרו לתחנת השידור, איך אפשר לשדר דברים כאלה? שעה אחר-כך, במהדורת חדשות הערב בערוץ מקביל, שוב חזרו התמונות, ושוב כמעט קרסה מרכזת הטלפונים באולפני הטלוויזיה מקריאות מחאה של צופים. אחר-כך הצטרפו גם הפוליטיקאים: למחרת לא יכול היה הפרלמנט להמשיך את הריון בתקציב, עד שיתיימו נאומי המחאה על השידור. ובתוך זמן קצר היתה המערכת הפוליטית והתקשורתית באיטליה עסוקה בשערורייה שהתערבבו בה טיעונים של מוסר ואחריות, רייטינג ואתיקה. זה החל בפורנוגרפיה, נמשך בפוליטיקה – והסתיים בעריפת ראשיהם של כמה מן האחראים בצמרת השידור הציבורי של איטליה.

התמונות שעוררו את הסערה נכללו בדיווח חרשתי במהדורות הערב, תחילה של ערוץ הטלוויזיה הציבורית RAI-3 ואחר-כך בערוץ RAI-1, על לכידת חשודים במעורבות ברשת בינלאומית של פורנוגרפיה, שהופצה בין היתר באמצעות האינטרנט. חברי הרשת התמחו בעיקר בהומרים פרופיליים: צילומים של מגעים מיניים עם ילדות וילדים, בכלל זה פעוטות בני שנתיים, ואף סרטי "סנאף" המתעדים מעשי אונס בילדים, שסופם רצח מול המצלמה. הקורבנות, כך מסרו החוקרים, היו בעיקר ילדים שנלקחו מבת-ייתומים ברוסיה, ובמקרים מסוימים נחטפו בפארקים ציבוריים, בלונדה פארקים ובמופעי קרקס. החשודים, רוסים ואיטלקים, הציעו את סרטי העינויים והרצח למכירה. המחירים נעו בין מאתיים דולר לעשרים אלף דולר. אלפי אנשים באירופה ובאמריקה רכשו את צילומי הזוועה בווידיאו, די.וי.די ותק דיטורים. היוזמים גלגלו עשרות מיליוני דולרים.

במערכת החדשות של RAI לא הסתפקו בדיווח, בראיונות עם החוקרים ועם כומר מסיציליה, שיצא למאבק ציבורי בפורנו-ילדים, אלא שילבו כמה תמונות מן הקלטות שנלכדו ברשות החשודים: קטעי וידאו של ילדות עירומות, ותצלום שנראה כמגע מיני בין גבר לילדה. על-פי נתוני הרייטינג האיטלקי, צפו במהדורות החדשות באותו יום קרוב ל-11 מיליון בני-אדם. צילומי הזוועה, שחצו את הקו האדום של המקובל בשידור, במיוחד בשעות של "צפייה משפחתית" בשעות הערב המוקדמות, הם שעוררו את זעמם של הצופים.

מבחינות רבות הטלוויזיה האיטלקית, בערוצה הציבוריים והפרטיים, מתיימרת בהרבה מרוב תחנות השידור בעולם המערבי בכל הקשור לעירום ולמין (למעט אולי הטלוויזיה הגרמנית). על המרקע אפשר לראות בין היתר שעשועוני בידור שהנשים המשתתפות בו הן חשופות זוה, כמו גם את הגרסה המקומית של "האח הגדול" (התוכנית העוקבת אחרי פעילותם של נשים וגברים המתגוררים יחד בדירה, חשופים למעקב מתמיד של המצלמה), הכוללת באיטליה שפע עירום ומין.

תוכניות כאלה, ששודרו באופן מסורתי בשעות הלילה המאוחרות, החלו לחלחל גם לשידורים בשעות מוקדמות יותר. בעיני מבקרים רבים גם כתבת החדשות השנויה במחלוקת היתה חלק מנסיינם של אנשי טלוויזיה להתעלם יותר ויותר מאיסורים שנהגו בעבר, ולחשוף לעיני הצופים תמונות נועזות יותר. אחרים טענו כי מדובר ברוגמה נוספת לחוסר שיקול הדעת של עורכי חדשות, בתעשייה שבה התחרות והרייטינג מטשטשים ערכים עיתונאיים מקובלים. שידור קטעי הפורנו בחדשות, אמר מבקר הטלוויזיה אלדו גראסו לסוכנות הידיעות אי.פי., הוא אופייני למצבה של הטלוויזיה האיטלקית. "לא שיקולים של איכות או אחריות כלפי הצופים מניעים את העורכים – אלא רק שיקולי רייטינג. תמונות מטרידות ואלימות חודרות לכל מיני תוכניות, ובכל שעות היום", האשים המבקר.

רפי מן

חלחלה בחזות חשופים

איור: יואב הרשטיין

כמו תמיד נמהלו הביקורת וזעם הצופים גם במנה גרושה של פוליטיקה, בנוסח איטלקי תוסס. אלא שהפעם לא היה לביקורת הפוליטית גוון אחיד, והמחאות באו משמאל ומימין כאחד. "ליברציונה" הקומוניסטי הבלטי בעמודו הראשון מכתבי קודאים נסערים. "ל'אובסרבוורה רומאנו" של הוותיקן האשים את הטלוויזיה בקידום פולחן של כת מעשי זוועה, וקבע כי האחראים לשירור פגעו לא רק בצופים, אלא גם בילדים שנפלו קורבן למעשי הפרופילים - ועתה גם ללהיטותם של עורכי השירור לשרר את הקטעים. במקום להגן על הילדים האומללים גרמתם להם עוול נוסף, האשים העיתון. ראש הממשלה, ג'וליאנו אמאטו, התקשר אף הוא להביע שאט נפש.

וכצפוי, לגל הביקורת הצטרפה בהתלהבות גם אימפריית ברלוסקוני, השולטת בערוצים המסחריים בטלוויזיה האיטלקית, ומשלבת עסקי תקשורת נרחבים עם פוליטיקה שמרנית וכדורגל. פירסו לביו ברלוסקוני, בנו של איל התקשורת וראש הממשלה לשעבר סילביו ברלוסקוני, הכריז: באימפריית התקשורת שלנו לעולם לא היינו אפילו חולמים לשרר זוועה כזו. אבל שירורים מעוררי מחלוקת וחורגים מן הטעם הטוב מעולם לא היו זרים לרשתות השירור של המשפחה. כך, למשל, אחת התחנות של ברלוסקוני, איטליה 7, משררת מדי שבוע שעשועון עתיר רייטינג, "שחק אותה בגדול", שבו דוגמניות חטובות בלבוש מינימלי מעודדות את המתמודדים, ובעיקר את המתמודדות, להתפשט עם כל סיבוב של ◀

הרולטה. בשנת 1995 סערה איטליה כאשר המשימה שהוטלה על משתתפי בתחרות קבוצתית בתוכנית טלוויזיה פופולרית היתה רולטה רוסית: המתחרה כיסה את עיניו, נטל אקרה תופי שבמחסניו כדור אחד, הצמיד אותו לרקתו ולחץ על ההרק. הכדור לא נורה, אבל מבקרים וחלק מן הצופים מתחו ביקורת קשה על המשחק המסוכן. כותבי מאמרים מעקמים בקביעות את האף למראה דיוקנה הטלוויזיוני של איטליה, אבל הרייטינג גואה.

אבל הפעם הבינו בערוץ הציבורי, עוד בעיצומה של מהדורת החדשות, שקווים אדומים נחצו. בתום מהדורת החדשות השנייה באותו ערב שודרה התנצלותו של מנהל החדשות ב־RAI-1, ג'רלנו, כ"עיתונאי וכאב", על הכשל בשידור. הוא הסביר כי עורכים חסרי רגישות טיפלו בכתבה בניגוד להנחיות מפורשות לנהוג בעדינות בדיווח הנוגע לפורנוגרפיית ילדים. מגיש מהדורת החדשות ושניים מעורכי המשנה הודחו מתפקידם מיד.

הטלטה לא תמה בכך. כאשר גבר גל הביקורת הגיש לרנר עצמו את התפטרותו לראשי הערוץ. מועצת המנהלים, שזה מקרוב מינתה אותו לתפקיד ותלתה תקוות רבות במוניטין המקצועיים שלו, דחתה את ההתפטרות, אבל לרנר החליט ללכת הביתה. "אני אחראי", הסביר, "למרות שלא ראיתי את החומר לפני השידור, ואולי דווקא משום כך". ומעבר לכך, האשים, הפרשה נוצלה על ידי הימין, ובעיקר משפחת ברלוסקוני, לתקוף אותו אישית ואת שידורי החדשות של הערוץ הציבורי.

עמיתו של לרנר נינו רוזי, מנהל החדשות ב־RAI-3, התפטר אף הוא. ההתפטרות התקבלה בברכה על ידי אנשי הימין, אבל היו חברי פרלמנט שמרנים שטענו כי אין די בכך, ויש "לטהר" את כל צמרת הטלוויזיה הציבורית. כמו בכל מקום אחר בעולם, גם באיטליה שום פוליטיקאי אינו מחמיץ הזדמנות לנגח את יריביו, בעיקר כאשר מדובר בפרשה עסיסת שעושה כותרות.

מבחינה מקצועית, פרשת השידור היתה מביכה במיוחד לרנר, אשר חודשים אחרים קודם לכן תקף בחריפות עיתון איטלקי, שפרסם רשימה של עברייני מין פרופילים. העיתון "ליברו" המופיע במילנו פרסם את הרשימה, לאחר שהטבלואיד הבריטי "ניו אוף דה וורלד" עשה כך בלונדון, כדי להזהיר את הציבור מפני פרופילים.

לאחר הפרסום השנוי במחלוקת, היו כמה מקרים שבהם אזרחים תקפו עברייני מין שנחשפו. גם באיטליה נמתחה ביקורת על סגנון "צדק עשה זאת בעצמך", העומד מאחורי פרסום השמות. לרנר, בהופעה אישית במהדורת החדשות בטלוויזיה, קבע בפסקנות כי הפרסום היה מביש, והאשים את עורכי העיתון שהם מבקשים להפיק רווחים מטרגדיה: "מדובר בצעד שנועד למכור עוד עיתונים – לא להציל עוד נפשות". ועכשיו הוטחו האשמות זהות במחלקת החדשות שהוא עמד בראשה.

לרנר, בן 45, התפטר שלושה חודשים בלבד מאז החל בתפקידו הבכיר ברשת הציבורית. קודם לכן היה סגן עורך העיתון "לה סטמפה", ונחשב אחד העיתונאים הבולטים באיטליה, שכתבתו ותוכניות הטלוויזיה שלו עוררו עניין רב; מאמריו הרדיקליים מיקמו אותו במעמקי השמאל הפוליטי. במאמריו מתח ביקורת חריפה על ישראל בתקופת מלחמת לבנון והאינתיפאדה, נושאים שיש לו קשר משפחתי ישיר אליהם: אביו נולד בארץ ובתקופת המנדט הבריטי עקר לביירות, לנהל עסקי ייצוא וייבוא. ג'רלנו בלבנון, ובגיל שנתיים הגיע עם משפחתו לאיטליה. אמו עברה בקונסוליה הישראלית במילנו, שהוא עצמו הפגין פעם על המדרכה מולה. כשמונה למנהל החדשות ב־RAI-1 כתב ה"ג'רוסלם ריפורט" כי לעת פרישה חולם לרנר לחיות בירושלים, אך בינתיים הוא מבקש להטביע את חותמו על הטלוויזיה הציבורית באיטליה. עכשיו, מקץ חודשים ספורים, הוא פגוי למשימות עיתונאיות חדשות.

מינויו של לרנר למנהל החדשות של תחנת הטלוויזיה הציבורית העיקרית עורר, כצפוי, ביקורת מצד גורמים שמרניים באיטליה, שאנשיהם שלטו באמצעי התקשורת הציבוריים במדינה במשך עשרות שנים. ברלוסקוני האשים או כי מדובר ב"הפיכה של השמאל", ככוונה ברורה להשתלט על הערוץ הציבורי לקראת הבחירות הבאות. עכשיו יכול היה ברלוסקוני לצפות בסיפוק בהליכתו של לרנר. אבל איש מן המבקרים האחרים של השידור השנוי במחלוקת איננו סבור שההתפטרות תשנה במשהו את אופיה של הטלוויזיה האיטלקית.

התקשורת והפוליטיקה האיטלקית

סערות בגלל שידור קטעים

חזעזעים של חין פדופילי במהדורת

החדשות של הטלוויזיה הציבורית

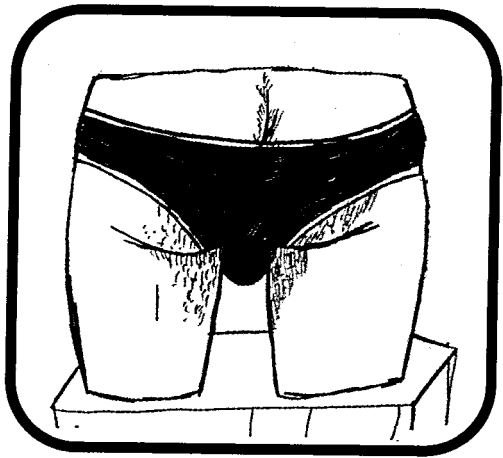
(זו הרשת שכתבה הסתבך בפרשת

הלינץ' ברמאללה). "זכות הציבור

לדעת", טענה התחנה; "הכל למען

הרייטינג", השיבו מבקריה

הננייר אינו מסמיק

**תיאורים פרטניים של מקרי
אונס מתורצים ברצון לעורר
חודעות. לחעשה, מסתתרים
מאחוריהם מניעי רייטינג**

מטבע הרבנים התגייסה התקשורת לסקר בהרחבה את האירועים הקשים. כשהואשמה בפרסום מפורט מדי, הכולל חומר חסוי מהמטרה או מתיקי בית המשפט, טענה להגנתה שהחוק אוסר לציין את פרטיו המזהים של הקורבן, וכך נשמרת פרטיותו. בפועל, השמטת שמו של נפגע היא עלה תאנה לטענת החיסיון, ולו רק מהטעם שכל סביבתו הקרובה של הקורבן יודעת, גם ללא ציון השם המלא, בדיוק במי מדובר.

בינואר 1999 נחשפה בעיתונות עדותה המפורטת של עולה מאתיופיה שנאנסה באכזריות בקריית ים. "הוא האנס לקח אותי לחוף הים, השכיב אותי בתוך צינור ביוב, ותוך כדי מכות אנס אותי. ברחתי משם ערומה", סיפרה הנערה בעדות שהודלפה מאוחר יותר לתקשורת. "החלטתי לגלח את שיער ראשי, בגלל שקיוויתי שכשאני קירחת ולא מושכת, הם לא ירצו לאנוס אותי שוב". הנערה לא תיארה לעצמה שחלק זה של העדות (שאינו הקשה ביותר בעדות, שפורסמה במלואה) ימצא את דרכו לעמודים הראשיים בעתון. איש לא ביקש את רשותה לפרסם עדות אישית ביותר, שנמסרה בתום לב בחקירת משטרה. נערה זו לא מוכרת לתושבי ירושלים ותל אביב. אבל אין ספק שהשכנים בקריית ים, בבניין שבו היא מתגוררת, בני משפחתה המורחבת, בני כיתתה ועוד אי אלו מקורבים יודעים בדיוק מי היא ומה שמה. נקל לשער את הרגשתה בהכינה, שהשכנה ממול יודעת לא רק על האונס, אלא בדיוק כיצד הוא התרחש.

שוטרים וחוקרים מרכיבים להתלונן, שנפגעות אונס רבות מעדיפות שלא להגיש תלונה במשטרה, כדי להמנע מהחקירה הקשה וממתן עדות בבית המשפט. העיתונות לגוניה התגייסה לקריאה לנפגעי תקיפה מינית לאזור אומץ, לפנות למשטרה, למסור עדות ולסייע בלכידת האשמים. אלא שכך נוצר כאן מעגל קסמים אבסורדי: התקשורת מסייעת לרשויות לעודד את הנפגעים להתלונן במשטרה, אך נשים, גברים וילדים, הקוראים פרטי מקרים אחרים, מבינים שהעדות האינטימית מופקעת והופכת לנחלת הכלל, ולמרים שגם התלונה שלהם עלולה להגיע מהר מאוד לעיתונות ולהתפרסם בלי צנזורה וכלי רחמים. זה בדיוק מה שמעודד אותם להיזהר ממתן עדות במשטרה ולברוח מפניה כמפני אש.

ילד שעבר תקיפה מינית, וסביבתו הקרובה יודעת על כך, יתקשה לעמוד מול ההשפלה הנוראה הכרוכה בידיעה שחבריו קראו את כל מה שעבר עליה. אשה שנפגעה על רקע מיני תשקול בדעתה אם הנוק הנפשי שנגרם לה כתוצאה מהפרסום המפורט, כיצד אחוז בה, כיצד נגעו באיבריה האינטימיים ולאן בדיוק נשאה את הזעקה, שווה את התועלת שבהגשת התלונה.

בינואר 1999 הותקף מינית נער בן 14 בידי שלושה מחבריו לכיתה. אמו סירבה להגיש תלונה במשטרה. "הילד פוחד להתלונן", אמרה להרס שטיף, כתבת מקומון "זמן השרון". "הוא חושש שאנשים זרים ישמעו מה קרה בדיוק. הוא מתבייש ופחד מההשלכות של הפרסום בבית הספר. לכן החלטנו בשלב זה להשאיר את התלונה לזמן מאוחר יותר".

שרי מקור

פברואר השנה עלתה נערה צעירה, קורבן פרשת האונס ברמת השרון, על דוכן העדים בבית המשפט המחוזי בתל אביב. נבוכה ומבושית נדרשה לשחזר בפירוט רב את המעשים הקשים שבוצעו בה. שבעה סניגורים פלייליים, מהטובים במדינה, חקרו אותה ללא רחמים. כדי להקל עליה קבע בית המשפט שהדיון בעניינה יתנהל בדלתיים סגורות, אבל למרות זאת עדותה של הנערה עלתה לה במאמצים רבים.

שבוע לאחר מכן התיר בית המשפט לפרסם את עדות הנאנסת במלואה. התקשורת קפצה על המציאה וזה היה האות לחגיגה צהובה. מעשה האונס האכזרי, לפרטי פרטיו האינטימיים ביותר, נפרש בהרחבה והפך לשיחת היום. כלי התקשורת לא התמיצו את ההזדמנות לעדכן את האומה, מתי בכתה הנערה, מתי שתקה. מתי הורידה את תחתוניה, מתי לבשה אותם. הדף לא הסמיק, אבל הנאנסת, שכל מבוקשה היה להגיע למיצוי הרין עם הנאשמים, ראתה את עלבונה הפרטי מאוד נפרש לעין כל.

פרשת ההתעללות המינית ברמת השרון היא רק דוגמה אחת למדיניות שנוקטת התקשורת בשנים האחרונות בכואה לסקר את תחום הפגיעות המיניות. אנשי משטרה, סניגורים, שופטים, פרקליטים ותובעים מתירים לפרסום או מדליפים את עדויות הנפגעים שנגבו בשעות קשות, בחדר סגור ובפרטיות מרבית, והעיתונות הכתובה והמשודרת ממחרת לפרסם אותן, בלי שהנפגעים נתנו את רשותם, וכלי שהעלו על דעתם, כשמסרו את העדות, שבעתיד ייעשה בחומר שימוש פומבי.

לכאורה, פרסום עדויות מחירדות של נפגעים הוא ביטוי לתפקידה של התקשורת לטלטל את הציבור השאנן ולהעלות נושא חשוב זה לסדר היום. אבל הצורה שבה הדבר נעשה הופכת את הסיקור החשוב למציצנות וזולה. פרסום שכזה ראוי שיעמוד למבחן הציבור. בשנתיים האחרונות עלה מאוד מספר מקרי האונס והתקיפה על רקע מיני.

“הבעיה הקשה שלנו, העיתונאים, היא שאנחנו עומדים בתחרות צמודה מול אמצעי תקשורת אחרים”, מסבירה הדס שטייף מגלי צה”ל. “בתחרות כזו אנחנו חוטאים גם לעצמנו וגם לקורבנות. אם בקול ישראל יביאו ציטוטים או עדויות מפורטות וכחולות של מקרי אונס ותקיפה מינית, מיד תבוא בגלי צה”ל דרישה לעדות דומה, באותה רמת צבע. אני עושה את עבודתי, אבל אני מרגישה רע מאוד. כבר שנים אני רואה זכות לעצמי ללחום באמצעות התקשורת בתוקפים ובאנשים, אבל אלמלא היה מוטל עלי לחץ כליכך גדול מצד העורכים, שדורשים ממני להביא את הפרטים הכי צהובים, הייתי מחפשת דרכים אחרות לסיקור, והייתי עושה את עבודתי באופן שונה. אני, כעיתונאית אשה, עדינה יחסית. אני מכירה עיתונאים, שבאותו הסיפור שסיקרת תוך סינון מסוים, הם הרחיבו במידה רבה כליכך בתיאור מעשה התקיפה, עד שהפכו את הכתבה שלהם לכחולה לחלוטין. אני יכולה רק להתפלל שהחוק יאסור לפרסם עדויות ופרטים של מקרי תקיפה מינית, ואז לא תהיה תחרות ואני לא אחטא בסיקור”.

אין חולק על כך שלעיסוק בנושא הפגיעות המיניות בתקשורת ערך רב. במקרים רבים הודו ילדים שנפגעו על רקע מיני, שהחליטו להתלונן בעקבות כתבה בעיתון או בטלוויזיה. גם חשיפת האונס של מיס עולם, לימור אברג’יל, והאונס ברמת השרון, עוררו נערות ונשים רבות להגיש תלונה במשטרה. הגורמים המטפלים בילדים ובקורבנות תקיפה מינית נדרשים להתמודד עם הצורך בגיוס תודעה ציבורית למאבק בתופעה הקשה של אלימות מינית ואחרת, אך גם הם מדגישים את זכותם של הקורבנות לחיסיון ולהחלמה, הגוברת על כל שיקול של מאבק ציבורי, יהיה חשוב וצודק ככל שיהיה. “פרסום תקיפות מיניות בנשים, גברים וילדים הוא דבר חשוב ביותר”, אומר ד”ר יצחק קרמן, מנכ”ל המועצה לשלום הילד. “השאלה הגדולה אינה

תהליכי החלמה של נפגעים”, אומרת טל קורמן, מנהלת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית. “הדבר האחרון שקורבן תקיפה מינית צריך זה להפוך לגיבור עולם שם בכתבה עיתונאית. פרסום אלימות מינית באופן מפורט מדי, תוך שימוש בחומר חסוי, משפיע על נפגעות באופן הרסני. ממילא תהליך ההחלמה שלהן אטי ומייגע, והפרסום הפומבי גורם להן לטרואמה שנייה, לעתים קשה אפילו יותר מן הראשונה. נפגעות אונס שנתקלות בפרסום עדויותיהן בעיתון מרגישות כאילו שהקוראים מחטטים להן בגוף. נשים אומרות לעצמן: אנחנו לא נתלונן, כי תראו מה עשו לזו שכן התלוננה. לא כיכרו אותה, לא הגנו על פרטיותה. המשטרה, שבה אומרים לנו לשים את מבטחנו, לא שמרה על פיה, וגרוע מכך, לעיתונאים יש נגישות לתיקים חסויים בבתי המשפט”.

נתן זהבי מציג גישה שונה בתכלית. לגרסתו, רק זעזוע בוטה, כמכת פטיש בראש, מצליחים להזיז את המערכת להגביר את פעילותה נגד האלימות המינית, להגביר את הענישה ולקדם את החקיקה בתחום. בתחילת השנה פרסם זהבי סדרת מאמרים ב”ומן תל-אביב” שכללו תיאורים קשים במיוחד. הוא הסביר זאת כך: “אסור להפסיק עם הסיקור. צריך להמשיך ולזעזע את הממסד שייתן את דעתו למתרחש. אז עם הרבה בחילה, הנה עוד כמה מהאירועים האפלים שהתרחשו בגוש דאנס המצחין והערים הסובבות אותו. הכינו את שקיות הקאהה”. ואכן, נדרשות שקיות הקאהה כדי לעמוד בקטעים המובאים במאמר, ואנו נימנע מלהביאם כאן, כדי שלא להוסיף חטא על פשע.

זהבי הצליח במשימתו. התגובה הציבורית היתה נועזת, וגם המערכת נדרשה לסוגיה. זהבי נשאל אם גם הקורבנות, גיבורי מאמרו, שמחו כשמצאו את סיפורם האישי פרוש לעין כל. תשובתו נחרצת: “כשאני מפרסם את עדויות הקורבנות, אני לא מסגיר את פרטיהם האישיים. אני הכי זהיר בעולם

הדס שטייף, גלי צה”ל: אלמלא היה מוטל עלי לחץ כל-כך גדול מצד העורכים, שדורשים ממני להביא את הפרטים הכי צהובים, הייתי מחפשת דרכים אחרות לסיקור

בעניין הזה. אבל אני חושב שבסדרת הכתבות שלי, המטרה מקרשת את האמצעים. באתי לזעזע את המערכת, יצאתי למסע צלב למען החמרת הענישה במקרים שבהם מבוצעים פשעים נגד נשים וקטינים, והשתתלתי שרווקא התיאורים המפורטים ביותר של המקרים הקשים יגיעו ליריעת הציבור. אני חושב שיש לכך הצדקה, כי החשיפה תגרום ללחץ ציבורי על המערכת, שתביא לכך שיחול שינוי הכרחי בגישה לנושא”.

ניר הפץ, עורך רשת המקומונים “ידיעות תקשורת”, מסביר את מערכת הלבטים שאתם מתמודד מי שנדרש לפסוק: “אני מאמין שכאשר יש התנגשות של אינטרסים בין שמו הטוב של הפרט מול חופש הביטוי, חובה עלינו ליצור יחס של תשעים אחוז לטובת הקורבן, ועשרה אחוז לטובת העיתון. אני, כעורך ראשי, לא יכול להשליט את דעתי האישית על כל עורכי המקומונים ברשת, אבל לפחות במקומן של תל-אביב, שאותו אני עורך בפועל, אין סיקור פרטני של מקרי תקיפה מינית. יש אצלנו אלף דרכים להיות צהובים, אבל לא כחולים. אפשר להיות אטרקטיביים מספיק ולעמוד בתחרות בכבוד בעזרת כותרות בלעדיות, אינפורמציה מעניינת ומקורות מידע מגוונים, ולא על חשבון פגיעה בקורבן. עם זאת, ייתכן בהחלט שעורכים או עיתונאים אחרים, שמחליטים לפרסם מקרי תקיפה מינית באופן מפורט מאוד, צודקים בעמדתם המנוגדת לעמדת. אין פה אמת מוחלטת, ובהחלט יכול להיות שהדרך הטובה להוקיע את האשמים ולהפעיל לחץ ציבורי על הרשויות היא דווקא באמצעות הסיקור המפורט. כל עורך פועל על פי צו מצפונו”.

כל עיתונאי מתחיל יודע שהדלפות מתיקי בית-משפט ומחקירות משטרה לא מגיעות אליו לטובתו של הנפגע, ולא מטעמים של רצון כן לעזור, אלא כדי להאדיר את שמו של עורך-הדין, חוקר המשטרה או כל מרליף אחר. רצונם של גורמים להתפרסם בתקשורת, גם על חשבון פגיעה נוראה בקורבן, מוכר וידוע, ואל לעיתונאי לשרת צרכים אלו במסווה של טובת הציבור.

אם לפרסם את החומר, אלא באיזו דרך לפרסם אותו. בשאלה הוויכוחיים להתלבט אלה שממקרים לפרסם עדויות מהמשטרה, יומנים של ילדים ופרוטוקולים חסויים מבית-המשפט. גם אם לא מפרסמים את שמו של הנפגע, חייבים לפחות לקבל את רשותו. ואם מדובר בקטין, חובה לקבל את הסכמת בני משפחתו. לא ייתכן שכאשר ילדה שהותקפה מינית מתחננת שלא יפרסמו את יומניה, ישיב לה העיתונאי בממרה השחוקה על זכותו של הציבור לדעת. חייבת להיות מגבלה חמורה על הפרטים שמתפרסמים. אין שום סיבה לציין מלבד הדיווח על עבירת המין, גם את פרטי הביצוע של העבירה. הם לא רלבנטיים, לא מוסיפים דבר לעצם הידיעה חוץ מצבע. ובצע, במקרים כאלה, הוא הרבר האחרון שנחוצ”.

בספטמבר 1998 נאנסה נערה בת המשעשעה ביערות הכרמל בידי ארבעה מתושבי דליית-אלכרמל. את עזרתה המצומצמת מסרה הנערה בבית-המשפט המחוזי בחיפה ברלתיים סגורות, כשהיא חובשת פיה וכוכוע. אבל המאמץ לשמור על פרטיות מרבית לא צלח. בתוך שבוע דלף הפרוטוקול החוצה, ודבריה של הנאנסת במלואם, כולל תיאורים גראפיים מוזעזעים, הובאו בעמודים הראשונים של העיתונות הכתובה.

לצד עדותה הובאה גם עדותו של אחד הנאשמים באונס, וגם זו חשפה לא רק את קלונה, אלא גם הנאנסת ואת המצוקה המחרידה שלה. פעם הסתפקו עיתונאים בדיווח ענייני ותמציתי על תקיפות מיניות, בנוסח “נערה נאנסה באכזריות לאור היום”, ודי היה בכך לזעזע ולעורר את המשטרה לפעול. היום, אם אין בסיקור פרטני אונס משפטים לוחטים כגון “הוא חיכך את איבר מינו בשדיים שלי, וכל הזמן נאנח וירק”, הקורא יצקצק בלשונו ויאמר: “מסכנה, באמת מסכנה. אבל מה בדיוק הם עשו לה שם ואיך היא הגיבה?” אם אכן הרגילה העיתונות, בחיפושיה הבלתי נלאים אחרי צבע, את קוראיה לסנסציות עסיסיות על חשבון פרטיותו של הנפגע, ייתכן שנתנה ידה, בלי משים, למעשה אונס שני, ציבורי.

“חובתה של התקשורת להוקיע אלימות מינית, אך לא להרוס אגב כך

שוי מקובר כותבת ב”מעריב”

איור: בתיה קולטון

קריאה מסוכנת

גיא ואדליסט בוחרים בדרך הקלה - להתעלם או להילחם בכל האמצעים באלה שאינם מתאימים להשקפת עולמם

בירושלים, ודרש שלא לראיין יותר את חברי הכנסת עבד אלמאלכ דהאמשה בשל דעותיו ("תיק תקשורת", 7.10.2000). אבל אלה רק הקצוות. האם תסכים כרמית גיא שכל עיתונאי יחליט על-פי גחמותיו האישיות, אהבותיו או שנאותיו, את קולו של מי ישימע ואת קולו של מי לא? אם יימאס לאחד לשמוע את הפרשנות על דברי בנימין נתניהו, לא תינתן לו יותר במה, ואם "נקעה נפשו" מיوسي שריד לא יינתן לו להשמיע את דעותיו כל יום אלא רק אחת לשבועיים?

יכולתה של התקשורת לעצב סדריוֹם היא אולי מיתולוגית, יכולתה להשפיע על סדרהיום הציבורי איננה מיתולוגית, וכאשר היא במיטבה היא עושה זאת. דיון רציני ומעמיק בסוגיות מרכזיות ומהותיות של חיינו דורש מאמץ מצד העיתונאים. קשה להכין דיון כזה שיהיה מרתק, מושך ובעל אתגר מחשבתי, והוא רוחה את העיתונאים על הסף ולו רק מהיותו, כמעט על-פי הגדרה, דל רייטינג. וכך נסחפת התקשורת לחוסר פרופורציה מוגזם כאשר היא מעבירה בשידור חי את הובלתו לכלא של אריה דרעי, עניין צבעוני וקל לביצוע, אבל שוכחתי, מעומס הקדושה הבידורית של ראש השנה, לרווח לנו בשידור חי על מה שקרה בכבישי ישראל בצומת פרדים ובצומת נצרים ובצומת כפר-קאסם.

רן אדליסט מאשים את עמיתיו העיתונאים בכשלונו של שמעון פרס להיבחר לנשיא, הוא אומר: "זה קרה משום שהחברה המשוטטת בעמודי החדשות ועל מסכי הטלוויזיה מסרבת (שוב ושוב) להבין, שאי-אפשר באמצעות 'מקצועיות' ו'אובייקטיביות' לגשר על הפער בין שני הצדדים במאבק על דמות המדינה". ומכאן הוא מגיע למסקנה גורפת וקובע: "ערכיה הבסיסיים של התקשורת בכלל, ושל כל עיתונאי מן השורה, מכתבים, לדעתי, מאבק חסר פשרות מול אלה המייצגים כיום בכנסת את האגף הימני-נציונלי-חרדי-דת-ימורחי של החברה הישראלית...".

אלה דעיונות מעניינים, ואמנם ידוע בין המודלים של תקשורת ההמונים המודל הסובייטי-קומוניסטי. על-פי המודל הזה, התקשורת מגויסת לתמיכה בשלטון, להפצת ערכי המפלגה השלטת ולגיוס כל המשאבים לשמירת המטרה האחת של קיום השלטון והשלטת האידיאולוגיה שלו. אחרות המחשבה היא הדגל. בדגם הזה אין מקצועיות ואין יושרה ואין אובייקטיביות ויש מאבק חסר פשרות באויב שהשלטון מחליט עליו מעת לעת.

אדליסט בוודאי ימחה על המסקנה הזאת, כי הרי עיתונאים מצווים לפעול על-פי הצעתו מאחר ש"הערכים שהעיתונאים

במאמר המערכת של "העין השביעית" מספטמבר 2000 הזמין העורך דיון על התפיסה העיתונאית שהוצגה בגיליון במאמרים נפרדים על-ידי שני עיתונאים ותיקים, כרמית גיא ורן אדליסט. כל אחד מהם בדרכו מציע לנטוש עקרונות עיתונאיים קלאסיים ולהפוך את העט לחרב.

המשותף לשניהם הוא השימוש ברוגמאות של התקופה האחד-רונה: גיא בפולמוס הציבורי סביב התבטאויותיו של הרב עובדיה דיה יוסף, ואדליסט סביב תפקיד התקשורת בבחירות האחרונות לנשיא המדינה. הם מציעים, כלקח מאירועים אלה, גישה עיתונאית-ערכית חדשה. שניהם כועסים מאוד ושניהם קוראים לעמיתיהם לנקוט דרך פעולה. כרמית גיא מציעה פשוטו כמשמעו להתעלם מדברי הרב עובדיה יוסף, לא לשדרם ולא לפרשם. היא מציעה להתעלם מדברי מנהיגם הרוחני-פוליטי של מאות אלפי אנשים בישראל ושל 17 חברי-כנסת שנבחרו בבחירות חופשיות ודמוקרטיות. גיא באה בעניין זה בטענות קשות לחבריה העיתונאים. היא מאשימה אותם בצידוף של "בורות וקיעוץ מחשבתני" כאלה, עד אשר אפילו אם הם רוצים לשנות את סדרהיום הציבורי הם נשאבים לתוך המערבולת ומדברים ומדברים רים. הם נסחפים למה שמוכתב להם מבחוץ "בתגובה פאבלובית", כדבריה, ואינם קובעים את סדרהיום הציבורי כפי שאולי מתבקש.

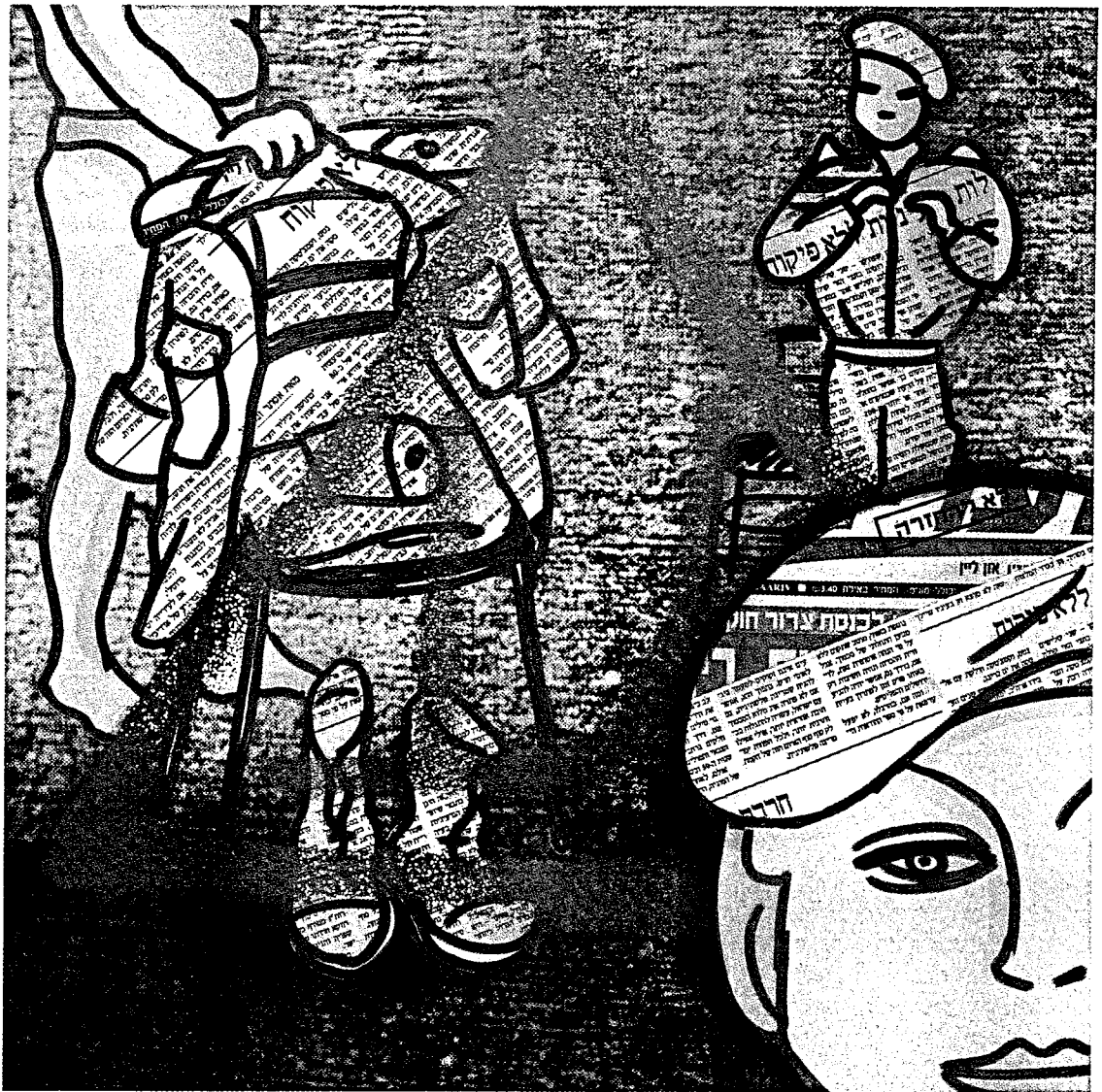
הקריאה להתעלם מדבריו של הרב יוסף, גם אם רק מאלה הנאמרים בבית-הכנסת של היודים ובאמצעות הלוויין, היא מסוכנת כאשר היא נשמעת מפי עיתונאית של רשת-שידור ציבורית הפועלת על-פי חוק. אחד מעקרונותיו הבסיסיים של השידור הציבורי הוא שאין לו עמדת מערכת, ותפקידו לאפשר לשיח הציבורי להתנהל על כל גווניו והשקפותיו באופן חופשי.

אגב, בראיון לאדם ברוך ב"מעריב" אומר הרב שהוא עצמו צריך לשקול אם נכון להוציא את דרשותיו מחוץ לבית-הכנסת. כן, גם ובעיקר בשל ההבדלים בדימויי השפה שגיא כליכך מזולתת בהם.

כרמית גיא בוודאי תתקומם, ובצדק, אם הוועד המנהל של רשות-השידור יחליט שאסור להביא בשידור את דבריו של מנהיג החיזבאללה, השיח' נאסראללה, או את דבריו של מנהיג החמאס השיח' יאסין, ואת הפרשנות עליהם. גבי בוטבול, חבר הוועד המנהל של רשות-השידור, כבר דרש להשעות את שדרי הרדיו חיים ויסוביץ ואריה גולן על שראיינו את מפקד הפתח

העין השביעית

איור: דניאלה לירון

הסובב אותו. הקורא יגבש את דעותיו ויביע אותן ביום הבחירות מתוך התבוננות וניתוח השיח התקשורתי.

• • •

אני מבין את כאבם של גיא ושל אדליסט. אני מכיר אותם שנים רבות ומעריך מאוד את עבודתם העיתונאית ואת רצינותם המקצועית. זו האמת שלהם וכאן גם הקושי. הם בוחרים בדרך הקלה, להתעלם או להילחם בכל האמצעים באלה שאינם מתאימים להשקפת עולמם. תקשורת כדגם הליברלי המערבי במיטבה פועלת אחרת, למיטב הבנתי.

"העין השביעית" משמש לאלפי סטודנטים לתקשורת מקור להסתמך עליו, סטודנטים שמשתרלים בכל זאת להקנות להם קודים מקצועיים שיהיו אמונים על אתיקה ואסתטיקה, ושיהיה להם מצפן בעולם המורכב והמסוכסך שהם אמורים לסקר ולנתח עבורנו, אני מקווה, באחריות מקצועית, באמינות ובאינטגריטי. להם מוקדשת תגובתי.

פרופ' ארנון צוקרמן הוא דיקאן בית הספר החדש לתקשורת במסלול האקדמי של המכללה למינהל

מחויבים להם הם שקיפות, הפרדת הדת מן המדינה, שלטון החוק וכללי ריווח ופרשנות בהתאם לדגם של הליברלים המערביים". בתקשורת מערבית פתוחה כל אחד יכול להיות עיתונאי. עיתונאות איננה מקצוע במונח המקובל כמו רופא או עורך-דין או מהנדס: כל אחד יכול לקרוא לעצמו עיתונאי, החל מאלה הכותבים באחרוני המקומונים וכלה באלה הכותבים את מאמרי הרעה בעיתונים הנפוצים. ויחד עם זאת, אין לו לעיתונאי אלא המקצועיות המבוססת על הידע והניסיון המצטבר של הצפנים המקצועיים והאתיים של העיתונות הכתובה והאלקטרונית בעולם המערבי בעשרות השנים האחרונות. אם אדליסט היה טורח ומעיין בכמה מהעקרונות החוזרים על עצמם בכל הקודקסים האתיים של העיתונות ושל תחנות השידור החשובות בעולם המערבי, היה מוצא את המלים: אחריות, עצמאות, דיוק ואמת, הבחנה בין חדשות לדעות, הגינות, וכן גם אובייקטיביות ויושרה מקצועית.

יש לו, כמוכון, לעיתונאי השקפת עולם משלו והוא רשאי במאמרי הרעה והפובליציסטיקה להביע אותה ככל שירצה. תפקידו של העיתונאי להאיר ולנתח בעבור הקורא את העולם

נקעה נפשנו (2)

האם השרשרת האוטומטית עובדיה לפיד בניזוי פרוצקידנקר היא הצורה הנכונה להתווכח, להאיר עיניים ואוזניים?

מדווחים, ואיוו משמעות מוסיפים לדברים. כל מי שנדרש לסוגיית ש"ס בעבודה השוטפת, יודע כמה מאמצים נדרשים כדי לאתר עוד זווית חדשה, החורגת מן התוויות המוכרות, להוסיף עוד קול של פרשן בלתי מוכר, מרחיב רעת, המסייע בהתבוננות בתנועה הזאת ובמעקב אחר השינויים המתרחשים בה, לא רק ברמת המנהיגים ומשחקי הכוח ביניהם, אלא גם אצל האוהדים בשטח. הרבה יותר קל לחזור אל השמות השחוקים, המכירים מראש את תפקידיהם במחזה, בעד ונגד, עד כדי כך שגם הצופים והמאזינים להם יכולים לצטט את דבריהם מתוך שינה. אבל הם ממלאים זמן אוויר ועמודי עיתון בלי כל מאמץ, וזה העיקר.

כמה מאנשי ש"ס הם אמני המניפולציה התקשורתית. את מה שהם מרגישים בקצות האצבעות, עשרות פינקלשטיינים וגאונים לא יצליחו ללמד את לקוחותיהם. הם יודעים בדיוק איזה מיתר מנגן ואיך. והתקשורת משחקת היישר לידיהם, אוטומטית, בלי מחשבה. אריה דרעי נכנס לכלא. דרמה מאין כמות. סיפור אישי קשה. סיפור חברתי קשה מאוד. האם היה צורך לדרוש עליו? מוכן שכן. האם היה צורך להעמיד את המדינה כולה על הרגליים בשל כך? לא בטוח. בכל יום נכנסים לכלא אנשים, יש בהם תומכיו של אריה דרעי, יש גם לא. יש בהם גם חפים מפשע שהורשעו על לא עוול בכפם. הם לא יכולים לגייס מערך כזה של תמיכה וחיוק בשעתם הקשה. הם לא יכולים לקבוע את מועד כניסתם לכלא. איש לא יקשיב להם כשהם מקוננים על הקושי במעבר לתא קטן וצפוף, בלי מנעול לארונות ובלי וילון, או על מה שעובר על ילדיהם הרכים. בכל יום קמים אנשים בבוקר, רבים מהם תומכי ש"ס, והולכים לעבודה. כך הם עשו גם באותו בוקר. הם, שלא מקבלים משכורת ממוסדות ש"ס, יכלו להמתין להרשות בערב ולצפות בדיווח תמציתי על שאירע, ושם דבר לא נגרע מהם. התקשורת - ואני בתוכה - ליוותה כל קילומטר וכל טיפת זיעה במסע השיירה למעשיהו. בהפגנות "שהארץ לא ידעה כמותו", כהבטחת המארגנים, בירושלים ובמקומות אחרים בארץ מחוץ לרחבת הכלא, היו יותר עיתונאים ממשתתפים. מה שקרה ברחבת הכלא הוא סיפור מורכב ומרתק. לא קל להבין אותו על כל הורמים שממלאים אותו. תמונתו של דרעי בכלא, המרוחה על פני עמוד ראשון של עיתון, משרתת את האינטרסים של דרעי, אמן תקשורת שאין רבים כמותו, לאו דווקא של המוני תומכי ש"ס, שמחאתם החברתית ראויה וחשובה, לא כסטטיסטיים בהצגה של מישור, יהא יקר להם ככל שיהיה. אבל את העיתון זה לא ממש עניין. תמיד אפשר למצוא מישור שיכתוב מאמר נוקב במרדו הרעות, ולצאת ירי חובה.

נחזור לדבריהם של הרב עובדיה יוסף ושל חבריה הכנסת שלמה בניזוי על השואה. הקריאה להשאיר אותם בין כותלי בית הכנסת של היודים ולהסתפק בדיווח חדשותי קצר, בלי

פעם, לפני המון זמן, לפני כמה עשרות הרוגים וכמה מאות פצועים, לפני קריסתן של כמה וכמה תפיסות עולם מוצקות ומגובשות היטב, כשהעולם היה מחולק עדיין לטובים ורעים, וכל אחד ידע לאן הוא שייך, רעה הארץ משאגת האריה במעשיהו. הקרעים שדיברו עליהם או נגעו לא ליהודים ולערבים, אלא לאשכנזים ולמוזרחיים, והאיום הקשה ביותר נשקף מהסע הידוע בין חרדים לחילונים. בגיליון הקודם של "העין השביעית" הצעתי לבחון מחדש את דרך הטיפול האינסטינקטיבית של התקשורת בהתבטאויות של הרב עובדיה יוסף וראשי ש"ס על השואה ושאר נושאים שיקרים ללב רבים. עורך "העין השביעית" הציע לקיים דיון בטענות. נכון, על רקע האירועים הקשים כליכך של השבועות האחרונים, הרברים נשמעים מרוחקים ותלושים, אבל אולי עוד יבוא היום ונוכל לחזור לוויכוח ההוא, שגם הוא לא מיותר. ממילא הוא רק נכנס להקפאה זמנית. ובמאמר מוסגר, מעניין לעקוב אחר הקשר בין הוירה המדינית לזירה הפנימית-חברתית ואחרי השפעתם של הססעים השונים אלה על אלה, אבל זה כבר נושא לדיון אחר.

ככל שאפשר ללמוד מן הוויכוח שהספיק להתעורר מיד לאחר פרסום הדברים, יש משהו בתחושה כי התקשורת, וסליחה מראש על הביטוי המכליל, נוטה לתגובות פאבלוביות, שמעט מאוד מחשבה מושקעת בהן. על כך בעצם רציתי לדבר, וזו היתה תמצית ה"הצעה לסדר" ברשימה ההיא. מאז אני מואשמת בגזענות ובכולשביזם, רבים וטובים מציעים לי שיעורים בליברליזם ובצורך ללמוד להקשיב גם לדעות המקוממות ביותר, וכמה אנשי ש"ס מקפידים להשאיר לי במשיבון הסלולרי הודעות בנוסח "אני לא יודע למה את כליכך שונאת אותנו, למרות שאנחנו אוהבים אותך. את צריכה לדבר עם אמנון דנקר, הוא יסביר לך הכל. הוא כבר השתכנע ולמד ויודע שאנחנו צורקים. אז אנחנו מציעים לך לדבר אתו ולא לשנוא אותו סתם." קשה להניח שמשאירי ההודעות קראו את "העין השביעית", אלא אם שוב יאשימו אותי בהכללה גזענית. סביר יותר להניח שהם קראו את התגובות.

כשכותב נדרש להסביר למה התכוון, הוא מעיד בכך על מגבלות כשרונו ויכולתו להביע את מחשבותיו. וזה מטריד. אז אבהיר: ש"ס ועובדיה יוסף אינם הבעיה, כמוכן. אף נושא ואף דמות בחדשות אינם בעיה. הם סיפור, הם חומרים, מהמרתקים והחשובים ביותר שקיימים כאן כבר זמן רב, ובוודאי שאין הזמנה לצנזר, להסתיר ולהתעלם מהם. השאלה היא איך

העין השביעית
התגובות והעיתונות המגויסות

להיגרר לשעות על שעות של דיונים ותגובות, לא היתה פרי מחשבה וניתוח קר. זו היתה תגובתה של הנפש שנקעה מהרברים ומדרך הטיפול והתגובה העדרית בהם. האם השושרת האוטומטית עובדיהילפירדיבניזריפריצקיידנקנר היא הצורה הנכונה להתווכח, להאיר עיניים ואוזניים? ואיזה סיכוי יש לבעלי רעיונות מקוריים להשחיל מלה? האם בתום חילופי המהלומות המוכרים והחבוטים כליכך בתוכניות הבוקר של הרדיו, המולכים היישר אל תוכניות אחר-הצהריים והערב של הטלוויזיה ומשם אל מאמרי המערכת של עיתוני הבוקר למחרת וחזרו חלילה, מצאנו את עצמנו יודעים משהו, קמצוץ נוסף בסוגיית ההצלה של יהודי אירופה בתקופת השואה? האם השאלה המרתקת על יחסו של בן-גוריון בפרט, והיישוב היהודי בארץ ישראל בכלל, אל השואה, יצאה נשכרת מביליל הצעקות והקללות הוזה? האם זה בכלל מעניין את מישהו? ואל מי הופנו הדברים? האם מישהו חושב שאפשר לשכנע מישהו במשהו בתחרויות הגידופים הללו? האם היה מישהו בין המתדיינים, או בין המאזינים והצופים והקוראים, שאמר בסוף הדיון לעצמו, או לשכנו, "אתה יודע מה? שכנעת אותי. יש משהו במה שאתה אומר?" האם מישהו רצה בכלל לשכנע? או שהכוונה היחידה היתה להסתכל אחר-כך לאחור, איש איש אל מחנהו המוכר והבטוח, ולהגיד בקריצה, "ראיתם איך הכנסתי לזו איך תקעתי לזו?"

בין כל הקלישאות שעומדות למבחן בשנה האחרונה תופסת מקום מכובד זו הטוענת שהתקשורת שמאלנית – טענה מופרכת, ולא משנה כמה פעמים היא נשמעת ומפי מי. או שהיא מייצגת את הוואספיות הישראלית המצויה בתהליך נסיגה ממושך וקבוע, ולכן, בגלל מוצאם של מרבית העוסקים בה, היא אינה מסוגלת לגלות אמפתיה לש"ס, לעולמה הרוחני ולמצוקותיה החברתיות. גם זו טענה ראויה לבידור בהזדמנות, לכשירות. מי שחושב שרק מי שנוגד בצפון אפריקה וגרל בעיר פיתוח מסוגל לדווח על ש"ס והמתרחש בה, אומר שרק ערבים מסוגלים לדווח על ה"מגזר" הזה, ושערבים מסוגלים לדווח רק על ה"מגזר" שלהם. וזה הרי לא יעלה על דעת איש במערכת. להפך. אבל זה נושא לדיון נפרד. הפטרנליזם המרומז בטענה הזאת לא נופל מהגזענות שייחסו לי משאירי ההודעות במשיכון. הופעותיו של אמנון דנקנר ב"שיבת" "שאגת אריה" והסבריו בתקשורת נוגעים בהתנשאות לא פחות ממאמרו הידוע על

אחותו. לא אמפתיה ולא אנטיפתיה נחוצה, אלא הגינות בדיווח. מתן ביטוי נאות לנושאים ולאישים הקשורים אליהם, ובעניין זה דומני שש"ס אינה יכולה להתלונן, הגברת יפה דרעי שוברת שיאים בהזדמנויות הניתנות לה להילחם בתקשורת את מלחמתו של בעלה. שופטי בית-המשפט, שהרשיעו אותו ונתונים מאז להתקפות בלתי פוסקות מכל כיוון, לא זוכים – בגלל מגבלות שהם מטילים על עצמם – להסביר ולהשיב על הטענות. אם יש בכלל חוסר איוון בעניין הזה, הוא נוטה במובהק לטובת ש"ס. לאנשיה מותר להרף ולגרף, להטיל בוץ בכל מה שקרוש ויקר לרבים, כולל השואה, אבל מי שרוצה להשיב, מוצא את עצמו נאלץ להתנצל ולהסביר ואפילו למצוא איזה קרוב או חבר ממוצא מזרחי, כדי להוכיח שהוא בסדר ומותר לו לחשוב מה שהוא חושב.

מה זה בכלל השיח הציבורי המפורסם הזה, שהתקשורת מתהדרת כליכך ביכולתה לגבש ולעצב? קלישאה נוספת הראויה לבחינה. הרי היא נסחפת בשמחה אחרי כל מניפולציה ומתקשה מאוד להפעיל שיקול דעת ולהחליט על סדר-יום. יש עוד מישהו שמאמין, שהתקשורת רק מדווחת על מה שקורה, בלי מורא וכלי משוא פנים? נו, באמת. שייקה אופיר יכול היה להייד למראה ה"דייאלוג" שלו, שהוא, כנור, "two people talking to themselves", אלמלא זה היה כל-כך מייגע ועצוב. כבר מזמן אין דיבור בין המחנות, והתגובות על הרשימה מהגיליון הקודם מוכיחות זאת היטב. כליכך קל יותר לצעוק, לגרף. הטחת המונח "בולשביזם", תוך רמזיה לקשר הביוגרפי של כותבת הדברים אליו, היא עוד אמצעי בטוח מאין כמוהו להימנע מוויכוח וממחשבה. ראו מה קרה למנהל הטלוויזיה החינוכית, צבי שפירא, שניסה לחשוב אחרת ולהמשיך בשגרת השידורים של הטלוויזיה החינוכית בשעת מסעו של דרעי לכלא. מה גם שכל מי שרצה לדאות את המסע בשידור ישיר, יכול לדאות אותו בערוץ 2, או לעקוב אחריו ברדיו. יירגע מי שחרד מפני בולשביזיה של התקשורת. אני לכל היותר יכולה להעלות ההורים, אבל אני מחויבת לפעול על-פי כללים ממלכתיים ידועים, ועושה זאת לא כמי שכפאו שד, אלא מתוך אמונה אמיתית בהם. אלא שמלפני, מאחורי ומשני צדדי על הסקאלה יש רבים אחרים שנוהגים אחרת, רבים מהם תועמלני ש"ס, המשרדים בניגוד לחוק, בלי איוונים וכלי כל התחשבות בכללים המחייבים את התקשורת הממלכתית, שהם אוהבים כליכך לשקץ. אז על מה הפאניקה, ומי כאן הבולשביק?

לחשוף, להבדיל ולהתעלם

המציאות, וזו בתורה היא תוצר ברור של השקפותיו ועולמו הערכי. שלא כמו גיא, אדליסט אינו קורא להתעלמות מהתבטאויות או מאירועים, התעלמות שסופה שיתוק וחשיכה. הוא קורא לחשיפה: חשיפה של "מהות המאבק", של העובדה שאנו חוזים מדי יום ביומו, בין בוויכוחים סביב מהפכות אזרחיות למיניהן, בין בוויכוחים סביב המשא ומתן המדיני או המועמד הראוי לנשיאות המדינה, ב"התמודדות בין שתי השקפות עולם מנוגדות ובין שני מחנכים המנהלים בימים אלה מאבק טוטאלי על כל הקופה". על עיתונות הוגנת, המחויבת למערכת ערכים דמוקרטית-ליברלית, לחשוף בפני הציבור את פרצופו האמיתי של המאבק הזה, את ההשלכות הרות האסון שיש לעמדותיו של המחנה שמייצגים אריה דרעי, בנימין נתניהו, אריאל שרון ואביגדור ליברמן. עליה להבהיר לציבור שהעמדות החברתיות והמדיניות שמייצגים חלק מאנשי המחנה הזה סופן במדינה פונדמנטליסטית, חשוכה, הנתונה בסכסוך מתמיד עם שכנותיה ובנתק מתמשך עם העולם הרחב.

אין הכוונה שעל העיתונות לייצר פמפלטס אידיאולוגיים שבהם היא משחררת אל חלל האוויר סממאות ומציירות, במתכוון, תמונה מעוותת ומסולפת של המציאות. מרובר, כאמור, בחשיפה. לכל ברור שעל העיתונות לחשוף, כפי שאכן חשפה, את העובדה שחברות הטבק גורמות ביוזעין נזק בריאותי חמור למיליוני מעשנים, או את העובדה שבמימי הקישון, שבו מתאמנים טובי החיילים בצה"ל, זורמים שפכים מסוכנים. באותה מידה בדיוק עליה לחשוף את העובדה שהמחנה הימנידתי במדינת ישראל מתאמץ להוביל את המדינה אל מצב שבו חירויותיו הבסיסיות ביותר של הציבור, ואושרויותיה של איכות חייו, יהיו נתונות בסכנה ברורה ומיידית. על העיתונות לעשות זאת באמצעות הצבת שאלות ברורות ונוקבות לראשי המחנה הזה, והעמדה של הציבור על כל המשתמע מתשובותיהם. עליה לעשות זאת באמצעות השוואה ביקורתית והוגנת של האידיאולוגיה שמייצגים ראשי המחנה הזה לזו של תנועות דומות ברחבי העולם. על העיתונאים לספר לציבור לאן מבקשים נבחריו להוליך אותו באופן ברור וחד-משמעי ככל שניתן. אסור להם להותיר את מה שידוע להם - בזכות האינפורמציה שיש בידיהם ובזכות נקודת המבט הערכית שבמסגרתה הם מפרשים אינפורמציה זו - בין כותלי מערכות העיתונות ובסלונים של הברנדז'ה עליהם לחשוף, כי זו מהותה של העיתונות ושל מערכת הערכים שבזכותה, ורק בזכותה, מובטחים לנו חירות, שוויון, וגם, אני מקווה, עיתונות טובה.

עוזי בנימין (טור העורך, "העין השביעית", ספטמבר 2000) וארנון צוקרמן (בגיליון זה) כורכים יחדיו, כל אחד לפי דרכו, את עמדותיהם של כרמית גיא ורן אדליסט. בעיני הם טרעם: השניים אומרים דברים שונים במהותם. גיא קוראת להתעלמות תקשורתית - מסוימת, יש לומר - מאמירותיו השנויות במחלוקת של הרב עובדיה יוסף, בנימוק ש"נקעה נפשנו" מהן ומן הריטואלים הרדודים והסערות בנות החלוף הנלווים להן. אדליסט, לעומתה, קורא לעיתונאי ישראל להשיל מעל עצמם את מסכת ה"ניטרליות", ולסקר באופן הוגן את המחלוקת האמיתיות המסתתרות מאחורי רבים מן הנושאים שעל סדר-יומנו, כאשר הוא נאחז בבחירות לנשיאות המדינה כדוגמה.

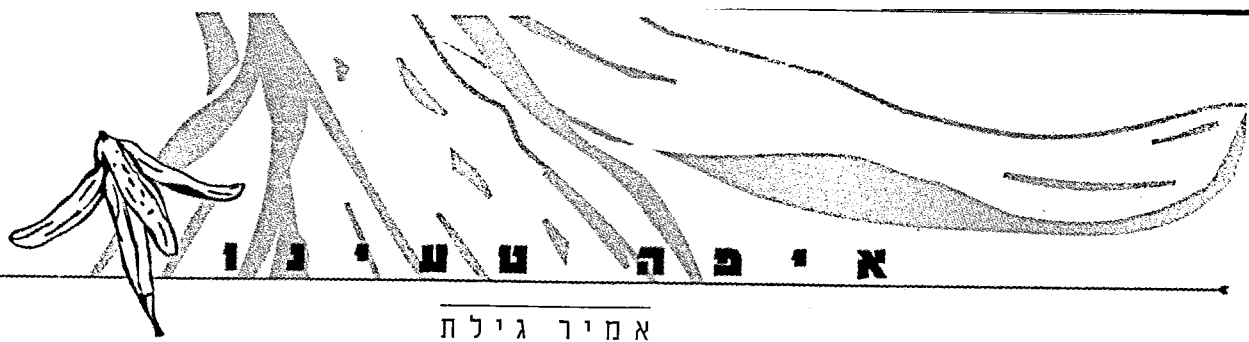
איני מצטרף לגישתה של גיא. התעלמות היא כלי מקצועי הנתון בידי עורכים וכתבים. הם עושים בו, במידה כזו או אחרת של מיומנות, שימוש יומיומי. כאשר משתמשים בכלי הזה כנשק אידיאולוגי הוא הופך לסכנה גדולה, מפני שהוא נוטל מן הציבור את היכולת לשפוט ולהכריע. אולם לא הרי התעלמות כהרי חשיפה, שהיא המוטיבציה העומדת ביסוד קריאתו של אדליסט לצאת ל"מאבק חסר פשרות מול אלה המייצגים כיום בכנסת את האגף הימני-נציונלי-חרדי-דתי-מזרחי". אל לנו לטעות: קיומה של עיתונות חופשית וביקורתית אינו מובן מאליו, ואינו בגדר כורח המציאות או חוק טבע כל יבוטל. קיומה של עיתונות כזאת, שכוחה במותגיה, הוא עמוד תווך של מערכת ערכית מסוימת מאוד: ליברלית, דמוקרטית ופלורליסטית. זוהי מערכת ערכים שהמחנה שבו קורא אדליסט להיאבק דוחה. זוהי מערכת ערכים שבשל דחייתה במדינות טוטליטריות ותיאוקרטיות, שאל שכמותן שואף (לפחות חלק מן) המחנה הזה לשייך אותנו, נעלם מן האוויר קולה של עיתונות לחמת, ביקורתית ומשפיעה.

אובייקטיביות, כידוע, איננה קיימת באמת. אפילו שופט כדורגל מפעיל מידה לא מועטה של שיפוט, שמטבעו הוא תוצר של מיקומו, כישוריו ותפיסתו את חוקי המשחק. מובן שהדבר חל ביתר שאת על עיתונאים. האופן שבו מסוקרת מערכת בחירות, עימות אלים או משפט של איש ציבור, ככול, כפי שכולנו יודעים, לתפיסתו של העיתונאי המסקר את

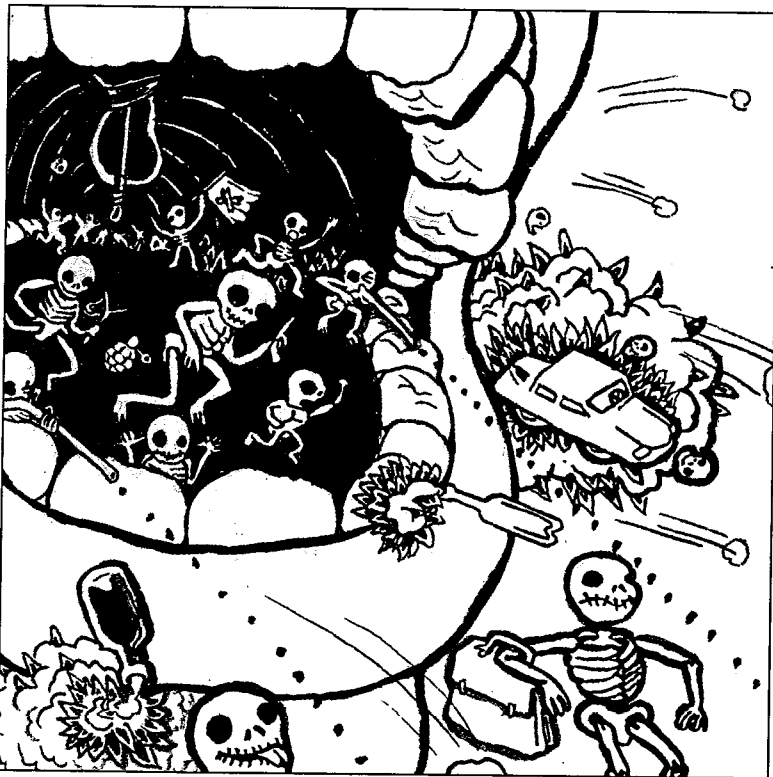
העין השביעית

ארנון לוי הוא מזכיר המערכת של "העין השביעית"

זו לא היתה כותרת שגרתית

רק ביום הבחירות התברר לי שאולי המצביעים הערבים נפלו על הראש, אבל אני נפלתי בפח

איור: מיכל צוי

באותה מידה, אישי הציבור הערבים הוזהרו מהתפרצות אלימה של הציבור שלהם. התסכול, האכזבה והחיים בצל הקיפוח המתמשך איימו להתפרץ בכל רגע. הם אמרו שההתפרצות תהיה אלימה, ממושכת, כואבת ושגם תבצע קורבנות בדם. וזו כבר לא היתה רק כותרת.

הם צדקו בכל מלה. מי שלקח את דבריהם ברצינות, לא הופתע מהאירועים האחרונים, שהיו "האיגיתפארה של ערביי ישראל", ובה שילמו 13 אזרחים ערבים בחייהם.

באותה מידת רצינות יש לקחת גם את ההכרזות הפוליטיות שלהם כי לא יוכלו לתמוך בממשלת ברק שטבחה בערביי ישראל, ואשר הפכה, בעיניהם, מתקווה גדולה לתאומה סיאמית של ממשלת הליכוד.

מי שמאזין עתה לערביי ישראל לא יופתע אם בבחירות הבאות הם ישימו קץ לתיקו המסודתי במערכת הפוליטית ויהיו גורם מכריע בתוצאותיהם. הצבעתם שוב אינה מובנת מאליה. מסתבר שלא כל הכרזה נועדת להשיג כותרת.

אמיר גילת הוא ראש מערכת "מעריב" בחיפה, ועוסק בין היתר בסיקור המגזר הערבי

ערב הבחירות של שנת 1996, בעקבות האירוע האומלל בכפר כנא שבלבנון, שבו פגעו בטעות תותחים של צה"ל במבנה שבו מצאו מקלט פליטים, וכמאה מהם נספו, איימו ראשי הציבור הערבי בארץ להחרים את הבחירות. הם הבהירו כי יענישו את ראש הממשלה, שמעון פרס, על מעשיו בלבנון – והזהירו כי יטילו בקלפי אלפי פתקי מחאה לבנים. היה ברור כי נוכח התיקו הקבוע בין הימין לשמאל, תסלול הימנעותם מהצבעה את דרכו של בנימין נתניהו לניצחון.

קשה היה אז לקחת ברצינות את האזהרות של מנהיגי הציבור הערבי בארץ. איומם לא נראה רציני: האם באמת איבדו את שיקול דעתם עד כדי כך שבגלל רצונם למחות על הטעות הטראגית בלבנון ולהעניש את פרס, יענישו את עצמם ויעלו לשלטון את נתניהו ואת ממשלת הימין?

העברתי למערכת את הידיעה על האיום, בתוספת פקפוק לגבי מידת רצינותו. כך גם פורסמו הדברים – ככותרת עיתונאית שגררתית ("הערבים מאיימים: נשלשל לקלפי פתק לבן"), ולא כמפנה חשוב בעמדת ערביי ישראל, הדרוש תשומת לב מיוחדת.

רק ביום הבחירות התברר לי שאולי המצביעים הערבים נפלו על הראש, אבל אני נפלתי בפח. הם התכוונו, במלוא הרצינות, לכל מלה. אלפי פתקים לבנים נספרו בקלפיות במגזר הערבי. הם שהכריעו בסופו של דבר את גורלו של פרס, שגם ההתנגיטות הלייט של עוזריו להוצאת מצביעים ערבים מבתיים לא הועילה לו. הלקח שלי מהסיפור, שיש לו נגיעה ישירה לאירועים האחרונים ברחוב הערבי, ברור: צריך לקחת את ראשי הציבור הערבי ברצינות. מבחינתי, בדיעבד כמובן, היה סיפור בחירות 1996 הרגע שבו הבנתי שערביי ישראל עולים כיתה בבית הספר לדמוקרטיה. לא

עוד גוש אלקטורלי המצביע באופן אוטומטי למפלגות השמאל, אלא קולקטיב בעל מודעות פוליטית ולאומית מתגבשת, המשכיל לתכנן את מהלכיו בצורה עצמאית, תוך נשיאה באחריות למעשיו. זה הרגע שבו נולדה האמרה של ראשי הציבור הערבי: "אנחנו לא בכיס של אף אחד".

מאז לא הפסיקו ראשי הציבור הערבי לדבר. גם הפעם נועדו חלק ניכר מהדברים ללא יותר מאשר גריפת עוד כותרת עיתונאית (ממש כמו אחרי המהומות האחרונות, עת העלו חברי ועדת המעקב העליונה של ערביי ישראל דרישה להעמיד את מפקד המחוז הצפוני במשטרה לדין בבית הדין הבינלאומי בהאג בגין "פשעי מלחמה"). כותרת, ותו לא.

במקרה הטוב יותר, נועדו ההצהרות החריפות לעלות נושאים על סדר-היום הלאומי (למשל, הצעות החוק לביטול חוק השבות והמיסרות הלאומיים או הגדרת החיובאללה כתנועת שחרור לגיטימית), זאת תוך יצירת פרובוקציה, שהפכה בעיני המנהיגים הערבים לכלי נשק חדש במערכת הפוליטית, שבה הם למדו לומר את דבריהם בצורה המחודדת, המרגיזה – אבל גם הכנה – ביותר. כותרת שיש מאחוריה הרבה חומר למחשבה.

הפרוטוקולים של זקני העיתונות

הביקורת הרווחת על תפקודה של ועדת העורכים אינה מוצדקת: "לא קנו אותנו בנזיד של סודות"

לקום המדינה נגרמו עליידי חשיפות עיתונאיות: הפרסומים על נסיעתו המתוכננת של הרמטכ"ל לגרמניה, ועל ועדת החקירה שהניעה את "פרשת לבון". העיתונות לא היתה כנועה להוראות הממשלה.

אכן, שררה תמימות דעים בנושאים של פיקוח נפש. אף עורך לא ערער על הבקשה להימנע מדיווח על המשפט ברמשק נגד אלי כהן, למרות שהעיתונות הערבית דיווחה על המשפט בהרחבה. הבקשה היתה מושתתת על ההנחה שהשתיקה בעיתונות הישראלית עשויה לסייע למאמצים להציל את כהן מעמוד התלייה. התקווה נכזבה, והציבור הישראלי למד על המשפט יחד עם התמונה על הגרדום בכיכר ברמשק.

היתה הפרשה של אסירת ציון סילביה זלמן, ששחררה בעסקת חליפין עם מוסקבה תמורת שחרורו של קולונל מהריגול הסובייטי, שנתפס בשעת מעשה בישראל. באותה עסקה שוחרר גם יהודי מסופיה, שנודו למוות בכולגריה באשמת ריגול לטובת ארה"ב. הצטערנו שהקוראים לא יכלו לקרוא על פרשה זו, אולם גבר נימוקו של ראש הממשלה, שהפרסום עלול לסכל עסקאות דומות לשחרורם של אסירי ציון.

היתה "עסקת ג'בריל". כשראש הממשלה הזהיר שכל פרסום מוקדם על השחרור של 1,150 מחבלים, תמורת שחרורם של שלושה חיילי צה"ל שנחטפו בלבנון, עלול לטרפד את העסקה. אינטסיגטיבית חשתי שזו טעות מדינית, אולם שתקתי. איש לא הסמיך אותי לחרוץ את גורלם של שלושה חיילים. לאחר ביצועה של העסקה התמוהה ופרסומה, הותקפה ועדת העורכים, שכאילו היתה שותפה סמויה בעסקה השגויה. ולא היא. העורכים הועמדו בפני עובדה מוגמרת.

בין מסמכיו של הנשיא ניקסון נמצא מוכר מהנרי קיסינג'ר, המבקש שבמקרה שייחטף בירי טרוריסטים אין להיכנע לסחטנותם למען שחרורו. אולם לא כל אחד הוא קיסינג'ר. ודאי לא אמהותיהם של החיילים החטופים בלבנון. אף לעיתונות היה קשה להתמודד עם דמעותיהן ולבלום את לחצן על הממשלה שתנהל מו"מ עם החוטפים.

עורכו של העיתון "טיימס" התפאר פעם, שהוא רוחה על הסף התניה של שר המבקש להראות לו מסמך סורי, בתנאי שיתחייב לא לפרסמו. הוא כובש את סקרנותו, סיפר, מתוך ביטחון שהסוד יגיע אליו בסופו של דבר באמצעות אחד הכתבים. אולם ועדת העורכים לא יכלה לומר לראש המוסד שהיא מוותרת על ההזדמנות לפגוש את ראש המרד הכורדי, גם כשהעורכים יכלו, יחד עם רבים אחרים, לזהות את מולא מוסטפא ברואני על בימת הכבוד במצעד צה"ל. העורכים נהנו מהמחווה של ראש המוסד, אולם לא נדרשו לשום תמורה. בלאו הכי, גם אילו היה מי מהם מערער על המדיניות המונחת ביסודו של הקשר הצבאי עם הכורדים, הוא היה מנוע מלפרסם את דעתו – מטעמי הצנזורה הצבאית.

ועדת העורכים לא היתה מוסר לתמיכה בממשלה, ואף לא למאבק נגדה. מטבע הרברים, בשנים הראשונות, תחת רישומה של ההשתחררות מעול זרים, כלט הרצון להודות עם השלטון היהודי. אולם גם בימי בראשית אלה מילאה העיתונות תפקיד של שמירה על דפוסי שלטון דמוקרטיים בהתגבשותם.

בלהט הביקורת על עורכי העיתונים, מי זוכר את המסע העיתונאי נגד נסיונו של בן גוריון לאחוז בריבונות בשני הכתרים, זה של ראש הרשות המבצעת (הממשלה) וזה של הרשות המחוקקת (מועצת המדינה)? ומי זוכר כיצד נאלץ בן גוריון, בלחץ עיתונאי, לבטל את מינויו של מ"מ שר הביטחון,

אין זה נכון שוועדת העורכים של העיתונים היומיים ים סיעה לממשלה בהעלמת המידע על מלחמת יום הכיפורים המתקרבת? שאל ברוב תמימותו הסטודנט, שבא לתחקר אותי לצורך מחקרו האוניברסיטאי על העיתונות הישראלית במלחמת יום הכיפורים. הרגשתי כאילו הוא מנסה להושיב אותי ואת עמיתי על ספסל הנאשמים, כמי שפגעו באור שיות הדמוקרטיה וקשרו קשר עם הממשלה להעלים מידע חיוני מהציבור ערב המלחמה.

"למה לא טיפלה העיתונות בשנות השבעים בוויכוח שבין שתי האסכולות במטכ"ל על ההיערכות על גדות התעלה, בין הגנה ניידת ובין הגנה ניידת?", שאל סטודנט אחר, וביקש בכך להוכיח שהעיתונות לא מילאה את תפקידם, באי-קביעת עמדה בנושא הרהיגורל. הוא לא חייב לדעת שהעיתונות באותם ימים לא היתה יומרנית. היא ידעה את מגבלותיה – שאין היא מצוידת בידע ובמומחיות להתערב בפולמוס מקצועי בין אסכולות צבאיות.

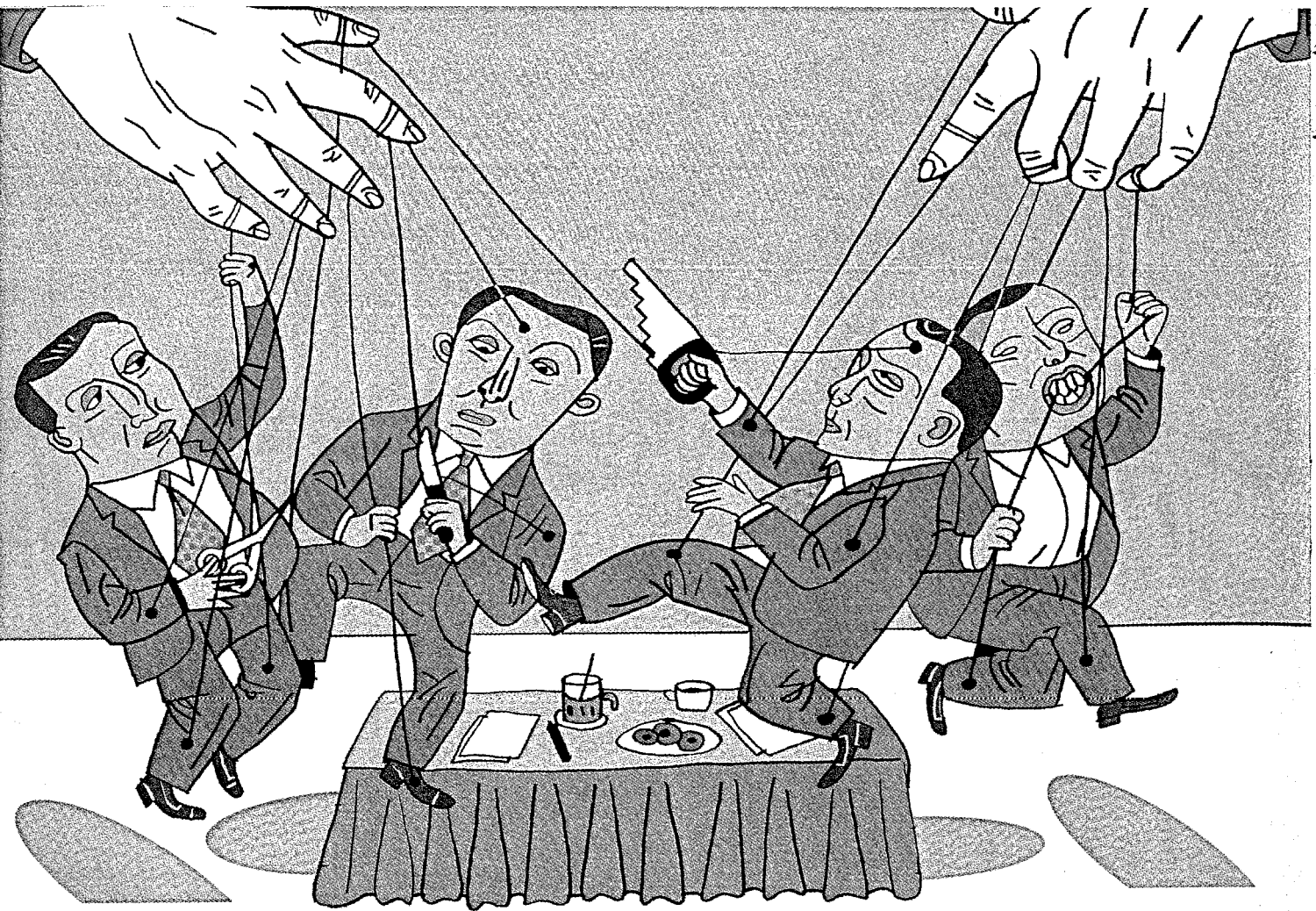
הייתי מתעלם מהשאלות האלה, אילולא נשתרכו אליהן החוטים של עלילה ההולכת ומתהדקת סביב העיתונאים שיסבו בוועדת העורכים בעשורים הראשונים של המדינה, כאילו היו שותפים לקנוניה להעלמת מידע חיוני מהציבור, בשירות ה"קונספציה" ששלטה בכיפה ערב מלחמת יום הכיפורים. חשתי כאילו אני רואה דפים מטיוטת "הפרוטוקולים של זקני העיתונות", על משקל "הפרוטוקולים של זקני ציון", המסמך המזוהה הידוע לשמצה על הקשר היהודי להשתלט על העולם.

המחמאות שהרעיפו בפומבי דוד בן גוריון וגולדה מאיר על ועדת העורכים, כאילו זה הפורום היחיד השומר סוד, נעמו לחברים, ניפחו את האגו שלהם על השתייכותם לפורום עילי, אולם עיוותו את המציאות. הן בן גוריון והן גולדה מאיר לא שיתפו את העורכים בכל הסודות. בן גוריון לא חשף בפני הוועדה את מסע הריגולוגים של שליחו של הנשיא אייזנהאואר לתיווך בינו ובין נאצר, וגולדה מאיר לא סיפרה על פגישותיה החשאיות עם המלך חוסיין. בן גוריון כיבר אמנם את ועדת העורכים בסיוע לילה בנמל הקישון, בעת שפרקו את הנשק מצרפת באמצע שנות החמישים, אולם לא גילה לחבריה את היעד האסטרטגי של המשלוחים, עד שנפתחה מערכת "קדיש". גולדה מאיר תיארה בפרטי פרטים את שיתותיה עם הנשיא ריצ'רד ניקסון, אולם לא גילתה שהפנטגון הגיש תוכנית לפיקוח אמריקאי מלא על מתקני הייצור של נשק בישראל ונתיבי ייצואו.

לא היתה כל "קולקטיביות רעיונית" בין העורכים. הוועדה לא כפתה את דעתה על אף עיתון. איש לא חויב להסכים לדעה שהביע הרמטכ"ל רב-אלוף דוד אלעזר בפגישה עם הוועדה שלושה ימים לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים, שאין מתיחות בגבול. ואיש לא הכריח את חברי הוועדה להסכים להערכתו של שר החוץ, אבא אבן, בשוכו מושינגטון, שבוע קודם לפרוץ מלחמת ששת הימים, שהמעצמות הימיות תפרוצנה את ההסגר המצרי במפרץ אילת.

לא קנו אותנו בנזיד של סודות. דברי ההרגעה של הרמטכ"ל לא השפיעו על כל הנוכחים, והיו שהמשיכו להיאבק עם הצנזורה על פרסום ידיעות בדבר ריכוזים צבאיים של סוריה ומצרים בגבול ישראל.

לעומת זאת, שני המשברים הממשלתיים הגדולים שפרצו בעשור השני

איור: מירה פרידמן

אני מוצא רק מקרה אחד שבו נפגעו זכויות הציבור למידע מהימן כתוצאה מעיכובי פרסום: דחית הפרסום (ביממה אחת) על הנפט שפרץ בקירוח חליץ מנע בהלת מניות בציבור, אולם ה"קרובים לצלחת", שירעו את הסוד, יכלו לגרוף רווחים גדולים יותר הודות לאיפול.

לעומת זאת יכלו העורכים לרשום לזכותם הישגים רבים כמאבק נגד חריגות פוליטיות מתחום הצנזורה הבטחונית: בשני מקרים נערכה ההתמודדות בין העורכים לממשלה בזירת ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, המוסמכת לאשר את הנושאים לביקורת הצנזורה:

- פרסומים על ביקוריהם של שליחים סודיים מטעם מדינות שאינן מקיימות קשרים דיפלומטיים עם ישראל. הממשלה ביקשה את אישור ועדת החוץ של הכנסת, בעקבות הדליפה על ביקורו הסודי של ייבגני פרימאקוב (לימים ראש ממשלת רוסיה) בירושלים. העורכים ערערו על יוזמת הממשלה, והרוב בוועדת החוץ והביטחון קיבל את דעת העורכים.

- פרסום איגרות סודיות מראשי מדינות, בעקבות הדליפה שראש הממשלה יצחק רבין החזיר לנשיא פורד איגרת שבה דרש שישראל תתחייב להתייצק עם ארצות-הברית כל אימת שהיא מבקשת להקים התנחלות חדשה. העורכים סירבו להשלים עם הגזירה שאסרה עליהם את הפרסום, וועדת החוץ והביטחון קיבלה את דעתם.

ועדת העורכים לא נטמעה במסד הישראלי, שדבק בקונספציה מדינית-בטחונית אחת. היו בה חילוקי דעות, אולם חבריה הכירו בעיקרון שהעיתונות היא מסילה אחת מתוך שתיים מקבילות, שעליהן נעה הרכבת. רכבת ישראל יכלה להתקדם במסעה הארוך אל היעדים של מיוזג גלויות וקיבוצן לגיבושה של חברה דמוקרטית, רק כשהיא נעה על מסילת שני הפסים המקבילים, המבטיחים את איוונה.

משה ז"ק היה עורך "מעריב"

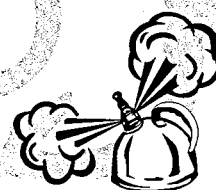
שלא נשבע אמונים בכנסת? או כיצד בוטל הצו לחיפושים במקרדיהם של האורחים בימי הצנע? העיתונים מילאו את חובתם.

בעצם, חלק מהסודות שהשלטון "נידב" לוועדה נחשפו תחילה בידי עיתונאים, והממשלה הודרה לפני פרסומם להפקיע את "הסקופים" מרשות העיתון היוזם, ולהעבירם לרשות הרבים של ועדת העורכים כדי לבקש מחבריה לשמור סוד. הגנה דוגמאות אחדות:

- סירובו של "בנק אוף אמריקה" להלוות 15 מיליון דולר לישראל החריד את ראשי האוצר שמא הפרסום יפגע במוניטין של ישראל בשוק הכספים העולמי. תחילה ביקשו מהעיתון לעכב את הפרסום, ובו ביום כינסו את העורכים, כדי לשדלם לשמור סוד.

- את הידיעה על בואם של "מבקרים אמריקאים" בכור בדימונה לא נירדה הממשלה מיוזמתה. אחרי שהידיעה הגיעה לאחר העיתונים כונסה הוועדה, כדי לעכב את הפרסום. ועד היום אינני מבין מדוע נזקקה הממשלה לוועדת העורכים, כשהיה בידה ערוץ חלופי: היא יכלה להטיל צנזורה על פרסום הידיעה, באישור ועדת החוץ והביטחון של הכנסת.

- אכן, זכות הציבור לדעת נפגעה עליידי עיכוב פרסומה של ידיעה פיקטיבית: עולה חדש בא פעם לשגרירות הונגריה בתל-אביב כדי לדרוש את תכשיתיו ואת כספו שהפקיר בידי איש השגרירות הישראלית כבודפשט. ההונגרים ראו בכך הוכחה שישראל מבריחה כספים מארצם. הידיעה הגיעה לאחד העיתונים, אשר התבקש לעכב את הפרסום. בו ביום כונסה הוועדה והעורכים נענו לבקשה "להוריד פרופיל", פן תינזק העלייה מהונגריה. בחסות האיפול יכלה שרת החוץ ליישב את הסכסוך במו"מ עם שר החוץ ההונגרי, אנדריי שיק (נצר למשפחת רבנים), בתשלום כופר של מיליון דולר. ברוב המקרים, הממשלה לא נזקקה לאישורה של ועדת העורכים כדי להטיל צנזורה. אפילו בענייני עלייה היא היתה מוסמכת להטיל איפולים, בתוקף החוק; לא כל שכן בענייני הכור בדימונה. וכשאני מעלעל בזכרוני,

התגייסות עצמית

הודקקות ותגובות נגד, מצד "אבירי החילוניות ושונאי החרדים, וחוזר חלילה עד לקלטת הבאה", כפי שכותבת גיא. לכאורה, ריטואל ללא תכלית. אך מה פשר הדבר "להתעלם מדברי הרב ונושאי הבשורה שלו, לא לבקש תרגום והבהרות, אלא להשאיר אותם בתחומי בית-הכנסת של היודים ומנויי הלוויין", כפי שהיא ממשיכה וכותבת?

האם ניתן להתעלם מהאיש הקובע היום מי יהיה ראש הממשלה בישראל - ואולי הוא בעצמו ראש הממשלה בפועל - למגינת לבם של רבים מאתנו? האם גידופיו של מי ששולט ב-17 ח"כים, הסרים למרותו כמריונטות ומייצגים מאות אלפי בוחרים, הצופים בו בלוויין, הם עניין מקומי, שולי, שאינו ראוי לסיקור? האם הפריבילגיה הזו, של עיתונאים בכירים, לקבוע את סדר-היום הציבורי - גם תוך כדי צנזור מטעמי אנינות, או מטעמים פוליטיים - צריכה להישאר בתוקף?

האם כרמית גיא, עיתונאית בעלת מוניטין, תוכל להמשיך בתפקידה גם אם ש"ס או הליכוד ישלטו ברשות-השידור הממלכתית שבה היא עובדת? ואם יערפו אז את ראשה, האם יישמר לה פתחון הפה כנגד רודפיה וסותמי פיה? האם זכותם להתעלם ממנה תהיה פחותה מזו שלה להתעלם מהם היום?

עיתונאים בעלי הישגים הם מעין חיילי קומנדו אינדיבידואליסטים ובודדים. הם יכולים, לכל היותר, להתגייס למצפונם האישי ומקצועי. או כך לפחות זה צריך להיות. אף אחד אחר, גם לא איגוד מקצועי כלשהו, לא ישכב למענם על הגדר. במאבקם מול העורך או המו"ל הם יהיו, בסופו של דבר, תמיד לבד - עם הסיכוי להשפיע ועם הסיכון שיצרו את צעריהם.

יש כאן פרדוקס: עורכים ומו"לים מתקשים יותר להיאבק

חבל. חבל מאוד. כרמית גיא מבקשת להחזיר אותנו לימים רעים, שכבר חלפו בעיתונות. ימים של עיתונות מגויסת שנכש" להונסגרה, בלי דין וחשבון ציבורי ובלי חשבון-נפש מקצועי-פומי, בי, שנראה כמתחייב למי שחופש העיתונות יקר בעיניו. ימים שאפיינו בחלקם את טרור המחשבה שאהרון מגד דיבר עליו, בנוסח "אם אתה לא לגמרי אתנו, אז אתה נגדנו". אותה מגויסות שקברה את "דבר" ואת "על המשמר" - בגלל הקולקטיביות הרעיונית והבלתי סובלנית - חייבת הרי לפעול שוב כבומרנג. זה טבעה של כל התגייסות עיתונאית בלתי מתואמת: יישור קו עם איזה בודיטון אופנתי וכריזמטי, המחבל בביקורת התכונה הטהורה הנסיסית שכל עיתונאי מחויב לה עם עצמו.

התגייסות שכזו מבטיחה למתגייסים מקום רע וצפוי באמצע. היא תחיש את סכנת קבורתם של אחרוני העיתונאים שטרם הסכו עצמם לבורגנים, והמקצוע עדיין בנפשם.

הצדק, כידוע גם בעיתונות, נתון לבעלי המאה השולטים בבעלי הדעה בצורה מעורנת יותר או פחות.

עקבתי במהלך השנים האלה אחר עיתונאים בכירים שמעמדם נשמר לכאורה; קוראיהם לא ידעו עד כמה הוא נוזל. עד כמה הוא נתון, לעתים, לגחמות העורך שניסה לגייסם לרצונותיו, ולאו דווקא משיקולם מקצועיים.

דווקא משום כך, מצליחה כרמית גיא להדאיג במאמרה "נקעה נפשנו" ("העין השביעית", גיליון 28), ובסכנות שבדבריה, אולי מבלי משים, לחופש העיתונות. נכון שסיקור גידופיו של הרב עובדיה יוסף יוצר ריטואל קבוע וצפוי של

איורים: עמוס אלנבוג

לכססה. חופש הביטוי הוא גם הזכות לשמוע, אך אין הוא גורר זכות לדעת. אי אפשר להסיק מן הזכות להפיץ סיפור את זכותו של הציבור למידע שהוא מכיל, וודאי לא חובה להפיצו (חובה נגדית, שחייבת להתקיים אם קיימת זכות). הזכות החוקית לחופש ביטוי גם איננה מייצרת את הצורך ברסן מוסרי כאשר בוחרים מה לפרסם, כפי שמציינת סיסלה בוק בספרה "סדרות - האתיקה של כיסוי וגילוי" מן הסתם, והו הרעיון שעומד מאחורי סממתו של הנירירורק טיימס: כל החדשות הראויות לרפוס.

"זכות הציבור לדעת" קיימת במובן מינימלי מאוד, שאין לו קשר לשימוש הרמגוגי שעושים בו כלייתקשורת כבואם להצדיק פרסומים שאינם אלא חטטנות ורכלנות. בנוסף למידע על אודות עצמם, נוגעת הזכות למידע לאותו מידע שדרוש לאזרחים כדי לקבל החלטות מיועדות ולממש את ריבונותם: עליהם לדעת עובדות המשפיעות על חייהם ורווחתם, כיצד מכלכל השלטון את מעשיו, ועובדות רלבנטיות אודות אישי ציבור שנבחרים עליהם או ממונים לתפקיד שכרוכה בו הפעלת סמכות על הציבור. הזכות לדעת, במובן זה, היא הדרישה לשקיפות השלטון, והרציונל של חוקי חופש המידע במדינות דמוקרטיות. גם אם ינופפו בה אלף פעם, שום "זכות הציבור לדעת" לא הצדיקה את הפגיעה בפרטיותה של עופרה זוהה המנוחה, או את פרסום הרמוזים על נסיבות מותו של השגריר כך אלישר.

חופש העיתונות נדרש כדי שהתקשורת תוכל למלא את תפקידה כמתווכת בין הציבור לשלטון, מפני שקשה לממש ישירות את הזכות לקבל מידע על מעשיו. "זכות הציבור לדעת, אם כן, איננה אלא הזכות לגישה לחלק מן המידע. השימוש לדעה שעושה בו חלק מהתקשורת לא רק הופך אותה לצהבהבה יותר, אלא מרוקן מתוכנו, ועשוי לסכן, את התפקיד החשוב שממור לה בחברה דמוקרטית.

נעמה כרמי

בעיתונאים דעתנים אחד לאחד, מאשר כשהם ביחד. המתח המרתק הזה שביניהם, ההתחשבות וההתשה ההרדית הם סוד כוחה של עיתונות במיטבה.

העיתונאים, להבדיל מבעלי אינטרסים אחרים בסיפור שלהם, מחויבים לקריטריונים המקצועיים בלבד. אם יתגייסו מרצונם לעבוד בעדר, יפסידו את עולמם, ביחד ולחוד. אם יבחרו בפטרונות בין טוב לרע, בשם איוו "נאורות קולקטיבית", יהיה אפשר להובילם ביתר קלות כצאן למו"ל - ולהחליפם בצמיתים נוחים יותר.

האבסורד במצב הזה יהיה שהמו"ל יטען כנגדם, בצדק, שמעלו בתפקידם המקצועי, אך ינצל את המצב בעצמו להמשך המעילה לצרכיו או נוחותו האישיים.

לפני יותר מעשר שנים, לפני שהתחלתי לעבוד ככתב לענייני המתנחלים, התלבטתי קשות בסיקורו של הרב לוינגר, שראיתי בו ובמעשיו סכנה גדולה לדמוקרטיה בישראל. הלכתי להיוועץ עם עורך ועיתונאי בכיר שהרף את התלבטותי על הסף, באמצעות דוגמה שהביא: ויליאם שירר, שכתב את "עלייתו ונפילתו של הרייך השלישי" - להבדיל הבדלות רבות - ראיין וסיקר לשם כך את היטלר ומעשיו, בלי שום הודעות כמוכן. עיתונאי איננו יכול אפוא לבחור לעצמו את המציאות או להימנע מלסקר את אלה שאינם מוצאים חן בעיניו.

ההפך הוא הנכון: מבחננו האמיתי של העיתונאי איננו להתעלם, אלא לסקר ולבקר בהוגנות את נשוא הסיקור, להעז לפגוש אותו שוב למחרת היום - ולהתעמת אתו, פנים אל פנים, לנוכח העובדות הלא מחמיאות והביקורת שפרסם עליו. ואפילו להיות חשוף לאיומים ולהתנכלויות מצד חלק מהמסקורים. גם זה חלק בלתי נמנע, לעתים, של התפקיד.

ודווקא משום שנקעה נפשנו, חובה לפרסם ולהתריע.

האזרחים יוכלו להגן על עצמם בעקבות אזהרות התקשורת מפני סכנות לדמוקרטיה. העיתונאים, במציאות עכורה שכזאת, יתגייסו לפרסם כל רבר הפוגע בשלום הציבור. רק לא לסתימת פיות או לצנזורה עצמית משיקולים פטרוניים ופוליטיים.

אוריאל בן-עמי

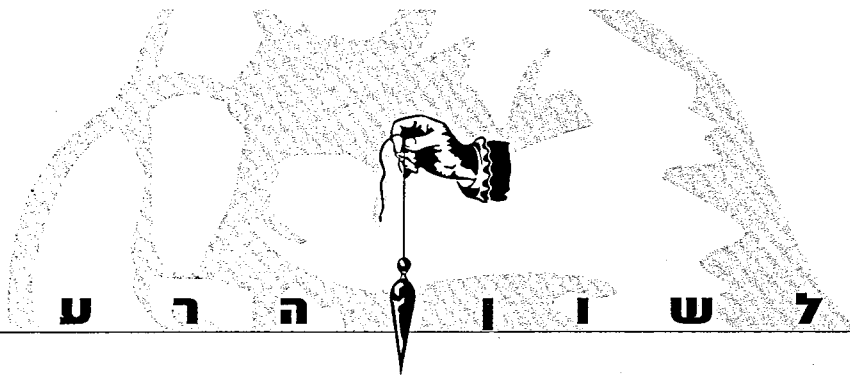
הכותב הוא מרצה ויועץ תקשורת

אל תנופפו ב"זכות הציבור לדעת"

בדיקת ההליכים שנקטים נגר עיתונאים ששגו ("כביסה מלוכלכת", "העין השביעית", גיליון 28) היא ודאי לגיטימית ונדרשת. כאשר התקשורת עומדת בראש החץ של המאבקים להוציא חקירת כשלונות מידי הגופים המבצעים, יהיו אלה צה"ל או בתייהחולים, עליה לעמוד באותם קריטריונים מחמירים שהיא דורשת מזולתה. כישלון עיתונאי אמנם איננו קוטל חיים, אך פעמים רבות הוא מסכ נזק בליישוער למוניטין של אדם; פעמים הוא עשוי להרוס את חייו, כפי שכבר לימדנו היינריך בל. והנה מתברר כי לא רק שההליכים שנקטים הם פנימיים לגמרי, אלא שתוצאותיהם, בכלייתקשורת מסוימים, חסויות.

דא עקא, שהעיסוק בשאלה כיצד מכבסת התקשורת את כביסתה המלוכלכת אין לו דבר וחצי דבר עם "זכות הציבור לדעת", שעליה מנסה דנה וינקלר לבסס את הבדיקה הראויה שעשתה. הניסיון להציג את זכות הציבור לדעת כ"יסוד העיקרי שעליו בונה העיתונות את עבודתה" הוא שגוי. ניסיון מעמיק יותר לבחון את "זכות הציבור לדעת" מעלה כי קשה מאוד

הכותבת היא דוקטור לפילוסופיה

איתן להמן

פרסומים על חשודים בעבירות מין

דורנר, כי "בנסיבותיו העובדתית המיוחדות של המקרה יש להשאיר את איסור הפרסום בעינו עד לסיום ההליך לפני בית המשפט המחוזי". השופטים לא פירטו את הכרעתם. עורך-הדין נותר אפוא אלמוני, בעוד משפטו מתנהל בימים אלה בבית-המשפט המחוזי.

•••

במקרה אחר, בחודש יולי השנה, פרסם המקומון הירושלמי "כל העיר" כתבה נרחבת המייחסת ליונה הופמן, פעיל בקליטת יהודי אתיופיה, חשדות לביצוע מעשים מגונים ומעשי אונס בנשים. העיתון ערך תחקיר בלא להיעזר, ככל הנראה, במקורות משטרתיים, שכן באותו שלב טרם הוגשה תלונה במשטרה נגד הופמן, והוא עדיין לא היה בגדר חשוד. הופמן, שלמד ברגע האחרון על הכוונה לפרסם את הכתבה בעיתון, פנה ערב הפרסום לבית-משפט השלום בירושלים כדי למנוע אותה. הופמן טען, כמובן, כי הפרסום, שלטענתו אין בו אמת, עלול להכפיש את שמו, אך התייחס גם במקרה זה למצבו הנפשי. באיכותו של הופמן טען, כי מרשו מצוי במצב דכאוני והוא עלול לשלוח יד בנפשו אם יפורסמו פרטיו, וצידף מכתב מפסיכיאטר.

נשיא בית-המשפט, אמנון כהן, שמע את הצדדים, אך החליט שלא למנוע את הפרסום, אף שהופמן לא היה עדיין אפילו במעמד של נחקר במשטרה. השופט כהן סבר כי הפרסום עשוי להביא גם קורבנות נוספים להתלונן במשטרה (כמו במקרה של השר לשעבר יצחק מרדכי), ולכן דחה את הבקשה.

השוואת הפסיקות ממחישה את העמימות בכללי פרסום חשודים ונאשמים. מההשוואה עולה האבסורד: במקרה הראשון, שמו של עורך-הדין לא פורסם מתחילת החקירה ואף לא לאחר שהוגש נגדו כתב-אישום חמור בעוון ביצוע מעשים מגונים. זאת ועוד, בעת הדיון בבקשותיו למנוע את הפרסום, בתי-המשפט לא הזכירו כלל את האפשרות שייתכן ובכך נמנעה הגשת תלונות נוספות נגדו שייתכן והיה בהן כדי לבסס את התלונה היחידה שהוגשה. ואילו במקרה השני פורסמה בהרחבה הכתבה על המעשים המיוחסים להופמן, אף שעדיין לא היה באותה שעה בגדר חשוד.

בית-המשפט אף לא דן בשאלה כיצד יש להתייחס לחוות-דעת פסיכיאטרית מטעם חשוד או נאשם, הגורסת שעצם הפרסום מעורר חשש שהאיש יפגע בעצמו. ייתכן, למשל, מצב שבו מתן משקל לחוות-דעת מעין אלו ייצור אפליה בין עשירים, שידם משגת להשיג חוות-דעת כאלו, לבין עניים.

לשאלה מתי יתיר בית-המשפט פרסום פרטי חשודים, ומתי יאסור את הפרסום, אין תשובה ברורה. שתי פרשות שונות שהגיעו לאחרונה לבתי-המשפט בירושלים, ובהן ביקשו חשודים בביצוע עבירות מין למנוע את פרסום שמותיהם בעיתונות, ממחישות את הבעייתיות.

במקרה הראשון נחקר בחודש פברואר השנה עורך-דין ירושלמי, בחשד שביצע מעשה מגונה בנער בפגישה ביניהם שתואמה באינטרנט. העיתונות המקומית ביקשה לפרסם את המקרה, אך עורך-הדין הוציא צו בבית-משפט השלום שמנע זאת מהם. דוד מינץ, שופט השלום שהוציא את הצו, לא נימק את ההחלטה, אך קבע כי עובר להגשת כתב-אישום לא יפורסמו פרטי עורך-הדין החשוד.

בחודש מאי הוגש כתב-אישום בפרשה בבית-המשפט המחוזי בירושלים, ובאיכותו של עורך-הדין ביקש לשוב ולאסור פרסום פרטים מזהים כלשהם על מרשו. עורך-הדין הסתמך על חוות-דעת של פסיכיאטר שזימן מטעמו, ולפיה אם יפורסמו פרטיו הוא עלול לפגוע בעצמו.

בית-המשפט המחוזי (השופטים צבי סגל, מיכאלה שידלובסקי-אור ומשה גל) עיין בחוות-הדעת ודחה את בקשתו. השופטים קבעו כי לכל חשוד ולכל נאשם צפויה מצוקה קשה עקב פרסום שמו, בעיקר אם הוא בעל מעמד ציבורי (כפי שייחס עורך-הדין לעצמו), אולם יש לצמצם ככל הניתן את הצנזורה.

טענתו של הפרקליט, כי דווקא בעבירות מין יש חשש גדול יותר לבטחון הנאשם עם פרסום השם, נדחתה אף היא, תוך שבית-המשפט מציין שקביעה כזו היה בה כדי ליצור אפליה לטובת נאשמים בעבירות מין.

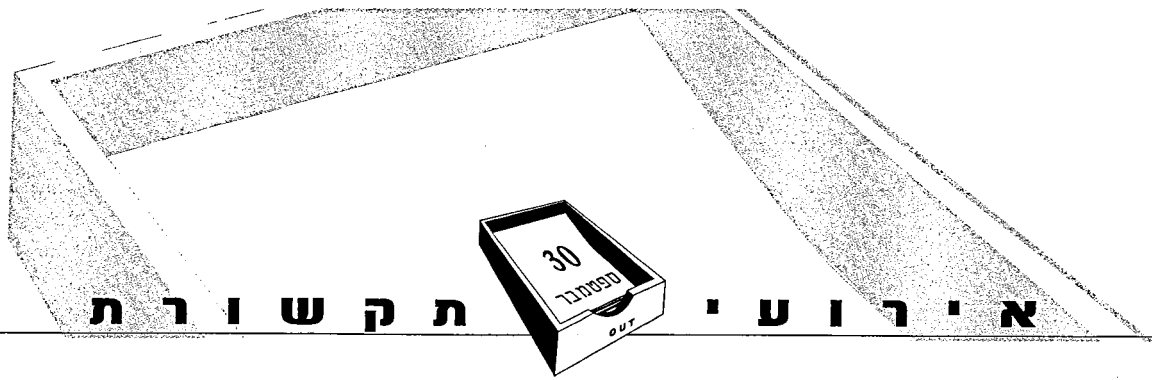
בית-המשפט אף דחה את הטענה ש"הגנה על בטחונו של בעל דין" כוללת הגנה מפני הפרסום עצמו, אף אם נייחס לעיתונות מציצנות ותוקפנות.

עורך-הדין הצליח לעכב את ביצוע ההחלטה, ובינתיים הורה בית-המשפט העליון על השלמת חוות-הדעת, כולל חוות-הדעת של הפסיכיאטר המחוזי, אשר לא שלל אפשרות שעורך-הדין ינהג בצורה אובדנית אם יורשע ושמם יתפרסם.

בית-המשפט המחוזי, שאליו שב הדיון, לא שינה את החלטתו, בקובעו כי האינטרס הציבורי לפרסום הפרשה גובר על האינטרס האישי של הנאשם, אף אם ניתן לפרש את המונח בחוק "בטחונו של בעל דין" כביטחון מפני פגיעת בעל הדיון בעצמו. בית-המשפט אף ציין, כי הוא לוקח בחשבון את עקרון השוויון ומשווה את הנאשם לנאשמים אחרים שלא היו חפצים בוודאי בפרסום שמם, ובכל זאת שם פורסם.

הנאשם לא השלים עם הפסיקה והעביר את הסוגיה להכרעת בג"ץ. בג"ץ קבע, מפי השופטים אליהו מציא, מישאל חשין ורליה

איתן להמן הוא עורך-דין

1 בספטמבר. 4.7 שעות צפייה ביום. תלמיד ישראלי צופה מדי יום בטלוויזיה 4.7 שעות בממוצע, כך עולה מסקר שנערך על-ידי חברת "גאלופ ישראל" בהזמנת עמותת "אמנות לעם", וממצאיו פורסמו לרגל פתיחת שנת הלימודים. מתברר כי 95.2% מכלל התלמידים צופים בקביעות בטלוויזיה, וככל שעולה גיל התלמיד – יורד מספר שעות הצפייה היומיות.

2 בספטמבר. ואגנר לא שודר. קול-המר סיקה, ערוץ הרדיו למוסיקה קלאסית של קול-ישראל, ביטל שידור מתוכנן של קונצרט מיצירות המלחין הגרמני ריכארד ואגנר. הקונצרט בוטל על-פי החלטה של יו"ר רשות השידור גיל סמסונוב והמנכ"ל אורי פורת, בעקבות פניות של תנועת בית"ד וגופים נוספים. לדברי סמסונוב, על רשות השידור לרבוך במדיניות תה האוסרת שידור יצירות של ואגנר, כדי שלא לפגוע בניצולי השואה. בשנים האחרונות שודרו ברדיו כמה יצירות של ואגנר.

3 בספטמבר. וחלוקת בדרך לכלא. עימות בין רשות השידור לבין הנהלת הטלוויזיה החינוכית, לאחר שמנהל הטלוויזיה החינוכית צבי שפירא סירב לאפשר לערוץ 1 להעביר בשידור חי את כניסתו של אריה דרעי לכלא, בשעות שבהן משרדת הטלוויזיה החינוכית. שפירא הסביר כי האירוע איננו מצדיק שיבוש בלוח השידורים הרגיל של החינוכית. משום כך הועברו מסע תומכיו של דרעי לכלא והעצרת שנערכה ליד כלא מעשיהו בשידור ישיר רק בערוץ 2.

7 בספטמבר. ואנונו תובע את "ידיעות אחרונות". מרדכי ואנונו, המרצה עונש מאסר של 18 שנה על חשיפת מידע מן הכור הגרעיני בדימונה, הגיש תביעת לשון הרע נגד "ידיעות אחרונות". העילה לתביעה: ידיעה שפרסם העיתון בכותרתו הראשית בנובמבר 1999, כי ואנונו העביר ככלא מידע על ייצור פצצות לאנשי המאס. המידע הוכחש לאחר הפרסום הן על-ידי ואנונו והן

על-ידי נציב שירות בתי-הסוהר. בתביעה, שהוגשה לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב, תובע ואנונו פיצויים בסך 30 מיליון ש"ח.

12 בספטמבר. בג"ץ נגד הרחבת השידורים. עוכבה הרחבת אזור השידור של תחנת הרדיו האזורית-מסחרית הרתית "קול חי", מגושרן גם לאזור ירושלים. ההחלטה על עיכוב הרחבת שטח השידור התקבלה על-ידי שופטי בג"ץ, בעתירה שהוגשה נגד הרשות השנייה לטלוויזיה לרדיו על-ידי גופים המבקשים לקבל זיכיון להפעיל תחנת רדיו רתית באזור ירושלים.

13 בספטמבר. הסכם כבלים-לוויין. לאחר משא ומתן ממושך נחתם הסכם בין זכייניות הטלר-ויזיה בכבלים "ערוצי זהב", מת"ב ו"תבל/גוונים", לבין חברת שידורי הלוויין "יס", המאפשר חיבור לקוחות לאנטנות הלוויין תוך שימוש בתשתית הקיימת של הכבלים בבתי המגורים.

17 בספטמבר. הודה בקבלת שוחד חמורודי. מפקד כלא מעשיהו לשעבר, תת-גונדר יהודה שי, הודה בבית-המשפט בקבלת שוחד מעופר נמרודי, בעת שזה ריצה עונש מאסר. שי נאשם בכך שתמורת שוחד הקל בתנאי מאסרו של נמרודי. עוד שלושה אנשי שירות בתי-הסוהר, בהם תת-גונדר יוסי פולק, לשעבר סגן ניצב שירות בתי-הסוהר, עומדים לדין על עבירה דומה.

17 בספטמבר. השידורים הופסקו. שוטרים ואנשי משרד התקשורת החרימו ציוד שידור בכמה תחנות רדיו פיראטיות הקשורות בתנועת ש"ס. לטענת אנשי ש"ס, גרמה הפשיטה להפסקת השידורים בעיצומו של מבצע התרמה רדיופוני למשפחות נזקקות, שבמרכזו עמדה יפה דרעי, שבעלה אריה מרצה עונש מאסר בכלא מעשיהו על עבירות שוחד.

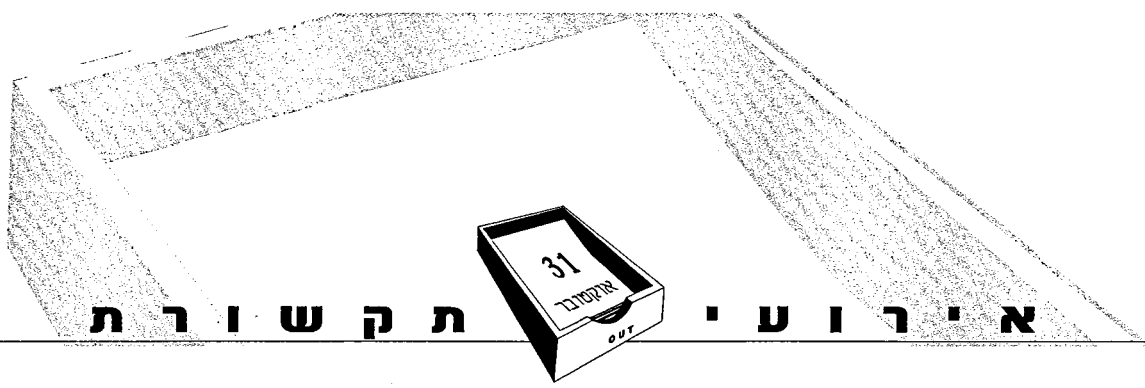
18 בספטמבר. אקו"ם נגד גלי-צה"ל. אגודת הקומפוזיטורים והמחברים בישראל (אקו"ם) הגישה תביעה לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב, לאסור על תחנות השידור הצבאיות גלי-צה"ל

וגלגל"צ לשרר יצירות של יוצרים ישראלים, משום שלא הסדירה את התשלומים עבור השידור. על-פי התביעה חייבות גל"צ וגלגל"צ תמלוגים על השמעת שירים בהיקף של כתשעה מיליון ש"ח.

24 בספטמבר. עבודות שירות לכחבת גל"צ. כתבת גלי-צה"ל הרס שטיף נידונה למאה שעות עבודות שירות ללא הרשעה פלילית. שטיף הואשמה במסירת מספר טלפון משטרתי חסוי, שבאמצעותו ניתן להאזין לשיחת ועידה יומית של בכירים במרחב רן במשטרה, לכתב גל"צ יריב בן יהודה. הכתב האזין לשיחת הוועידה – למרות שמדובר בעבירה של האונז'סטר – ושאל ממנה מידע לשידור.

25 בספטמבר. הרוש: חפקד לגל"צ. שר הביטחון אהוד ברק מינה ועדה שתבחן מועמדים לתפקיד מפקד גלי-צה"ל. בראש הוועדה עומד אלוף (מיל') רן גורן, לשעבר ראש אגף כוח אדם במטכ"ל. מאז פרש המפקד הקודם של התחנה, אל"מ (מיל') זאב דרורי, ממלא את מקום המפקד יצחק טוניק. הוועדה אמורה להגיש את המלצותיה לברק עד ה' בנובמבר.

28 בספטמבר. גליון חג תקוצץ. שופט בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, נסים ישעיה, הוציא צו מניעה להפסקת הפצתו של המוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות" בערב ראש השנה, בשל כתבה העוסקת במעורבותו של איש העסקים נחום מנבר בנסיונות להשיג מידע על הנווט הנעדר רון ארד. מנבר מרצה עונש מאסר על קשרים עם איראן. הצו הוצא לאחר שהמוסף הודפס במאות אלפי עותקים, וחלק ניכר מהם כבר הופצו ברחבי הארץ. את הצו ביקשה התובעת עו"ד דבורה חן, האחראית בפרקליטות המדינה על התיקים הבטחוניים, בטענה כי בפרסום יש הפרה של צו בית-משפט האוסר פרסום פרטים ממשפטו של מנבר. הכתבה אושרה לפני פרסומה בידי הצנזורה הצבאית. בעקבות החלטת השופט נתלשו העומדים ובהם הכתבה מחלק מן הגליונות, ואף הודפסו חלק מן המוספים ללא הכתבה. יחד עם זאת היו קוראים רבים שקיבלו את המוסף ובו הכתבה המלאה.

3 באוקטובר. חברו ערוץ 3 יפורסם. שופטי בג"ץ דחו את העתירות שהוגשו בדרישה לדחות את פרסום המכרז לערוץ השלישי בטלוויזיה. העתירות הוגשו על-ידי שלוש זכייניות ערוץ 2 וארגון המורים העל-יסודיים. זכייניות ערוץ 2 טענו כי התנאים שנקבעו בחוק ייצרו "מצב בלתי סביר של אישוויון" ביניהן לבין הזכיינים שיוכו בהפעלת ערוץ 3. נציגי פרקליטות המדינה הסבירו כי עד עתה נהנה ערוץ 2 ממעמד של מונופול בתחום הטלוויזיה המסחרית, והערוץ המסחרי הנוסף יגריל את ההיצע ואת עוגת הפרסום, ויוריד את מחירי השוק. הנימוקים המלאים להחלטת בג"ץ יפורסמו במועד מאוחר יותר (ראו עמ' 22).

4 באוקטובר. העיתונאים הוכו. צלמי עיתונות ואנשי צוות טלוויזיה הוכו ונפצעו קל בידי מתפרעים ערבים, בעת שהפגנה של תושבים ביפו הפכה להתפרעות אלימה. חלק מצידור הצילום נלקח מידי הצלמים וניזוק. קודם לכן הוכה צלם עיתונות, יגאל לוי מ"מעריב", וצידור הצילום שלו נגנב בידי מתפרעים בנצרת, בעת שהגיע לצלם חנות שנפרצה ונבזזה.

5 באוקטובר. הואך תעצרו של נחורדי. בית המשפט העליון אישר את הארכת מעצרו של עופר נחורדי, לשעבר יו"ר מועצת המנהלים של "מעריב", בשישים יום נוספים. השופט אליהו מצא קיבל את עמדת פרקליטות המדינה כי יש צורך בהמשך המעצר, אך החליט להסתפק בשישים יום נוספים ולא בתשעים, כפי שביקשה הפרקליטות.

6 באוקטובר. נחחן שי - מחוננה על תערוך ההסברה. נחחן שי, מנכ"ל משרד המרע, התרבות והספורט ודובר צה"ל לשעבר, מונה לתפקיד הממונה על מערך ההסברה של הממשלה,

כדי לרכז את ההכוונה והתיאום של פעולות ההסברה והתקשורת בעקבות האירועים האלימים בשטחים. שי מונה לתפקידו נוכח הקשיים הרבים שבהצגת עמדת ישראל באמצעי התקשורת בעולם.

10 באוקטובר. "קול-ישראל, לא קול פלסטיני". מנהל קול-ישראל אמנון נדב הורה לכתבים ועורכים ברדיו שלא להעניק לדוברים ערבים ביטוי גדול יותר מאשר לדוברים יהודים, בהקשר לגל האירועים האלימים שהחל סמוך לראש השנה. ההוראה באה על רקע טענות מצד גורמים שונים כי בתוכניות הרדיו זוכים דוברים פלסטינים או ערבים ישראלים לביטוי בהיקף העולה לעתים על זה של דוברים יהודים ישראלים. נדב אמר כי מדובר ב"קול-ישראל, לא בקול-פלסטיני". ההנחיה הועברה לאחר דיון במנהלת רשות-השידור.

11 באוקטובר. נסגר התיק נגד רפיח חלבי. פרקליטת המדינה, עדנה ארבל, החליטה לסגור את התיק נגד מנהל חטיבת החדשות בטלוויזיה, רפיח חלבי, מחוסר ראיות. הפרקליטה המליצה עם זאת לרשות-השידור לפתוח נגד חלבי בהליך משמעי, בשל חשד של ניגוד עניינים בין תפקידו בשידור הממלכתי לבין הושטת סיוע לתנועה פוליטית. חלבי נחקר בחשד שהדליף למנהיג ש"ס אריה דרעי את תוצאות מדרג הטלוויזיה בבחירות בשנת 1996, שסייע לשידורי התעמולה של ש"ס והעביר לדרעי קלטת מארכיון הטלוויזיה. בעקבות ההחלטה ביקש פרקליטו של חלבי, עו"ד יוסי ארנון, ממנכ"ל הרשות שלא לפתוח בהליך משמעי, בנימוק ש"מספיק שפכו את רמו".

12 באוקטובר. התיק נגד גוטרמן נסגר. תיק החקירה נגד רוי גוטרמן, המנכ"ל לשעבר של אגודת העיתונאים בתל-אביב, ייסגר על-פי החלטת פרקליטות מחוז תל-אביב, מחוסר אשמה. נגד גוטרמן הוגשה תלונה למשטרה בקשר לתנאי

שכרו בעת שכיחן כמנכ"ל. גוטרמן טען מראשית החקירה כי התלונה חסרת שחר וכי הוגשה על רקע מאבקי כוח על השליטה באגודה.

13 באוקטובר. פורסם החכרו לערוץ 3. הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו פרסמה את המכרז לזכייני ערוץ 3. ההצעות למכרז של הקבוצות השונות יוגשו ב-21 בינואר 2001 (ראו עמ' 22).

13 באוקטובר. מצלחות וידיאו לחיילים. צה"ל עומד לחלק מצלמות וידיאו ליחידות הנמצאות בפעילות מבצעית בשטחים, כדי לתעד אירועים אלימים ולעשות בתצלומים שימוש במסגרת מלחמת ההסברה מול הפלסטינים. ההחלטה על כך התקבלה על רקע השימוש ההסברתי הנרחב שעושים פלסטינים בצילומים מן השטח, בעת אירועים אלימים. דובר צה"ל, תת-אלוף רון כתר, אמר: "נספק את המצלמות לכוחות בנקודות רגישות, מתוך הבנה שתמונה אחת שווה אלף מלים" (ראו עמ' 12).

19 באוקטובר. פינוי איטלקי. רשת הטלוויזיה הציבורית האיטלקים RAI החליטה לפנות מישראל את כל כתביה המסקרים את העימות הישראלי-פלסטיני בשל "העדר תנאי ביטחון מספקים" לעבודה. הפינוי נעשה ימים אחרים לאחר שכתב הרשת בירושלים, ריקרדו כריסטיאני, פרסם מודעה בעיתון הפלסטיני "אלחייט אלג'דירה", ובה הסביר כי צילומי הלינץ' שבוצע בשני חיילי מילואים ישראלים ברמאללה ב-12 באוקטובר לא הופצו בעולם בידי RAI אלא בידי רשת הטלוויזיה האיטלקית המסחרית. הנהלת הרשת הציבורית הורתה לכריסטיאני לשוב מיד לאיטליה, ואחר-כך החליטה לפנות את יתר הכתבים. גם רשת הטלוויזיה המסחרית פינתה את כתביה מחשש לחייהם, בשל הועם השורר ברשות-הפלסטינית על שידור תצלומי הלינץ' (ראו עמ' 4).